

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OTİZM TANILI VE TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN
ÇOCUKLARA SAHİP EBEVEYNLERİN DENEYİMLERİ:
ÇOCUKLUK ALGILARI VE YAŞANTILARI

BELKISA UZAK

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZİRAN
2024

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**OTİZM TANILI VE TİPİK GELİŞİM GÖSTEREN
ÇOCUKLARA SAHİP EBEVEYNLERİN DENEYİMLERİ:
ÇOCUKLUK ALGILARI VE YAŞANTILARI**

BELKISA UZAK

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ELİFCAN CESUR**

**ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAZİRAN
2024**

ETİK BEYAN

Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Belkıs UZAK
(İmza)

TEZ ONAYI

Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Belkisa UZAK tarafından Dr. Öğr. Üyesi Elifcan CESUR'un danışmanlığında hazırlanan “Otizm Tanılı ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Deneyimleri: Çocukluk Algıları ve Yaşantıları” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 06/06/2024 tarihinde yapılan Tez Savunma Sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Jüri (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Elifcan CESUR

Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri

Fakültesi

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Pelin PEKİNCE

Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri

Fakültesi

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

TEŞEKKÜR

Tez çalışma sürecimin tamamlanmasında ve geliştirilmesinde; deneyimlerinin ve bilgisinin ışığında ilerlediğim, yorulduğum ve devam edemeyeceğimi düşündüğüm her zaman bana destek olan, her türlü bilgi birikimini benimle paylaşarak beni destekleyen, mesleki anlamda çok değerli aktarımlarından faydalandığım, yüksek lisans sürecimde bu mesleği sevdiren ve nihayetinde tez danışmanım olan çok kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Elifcan CESUR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hem tez çalışma sürecimde hem de hayatımın her alanın, her zaman yanımda olan ve destekleyen, bana hayata farklı açılardan bakmayı öğretten canım kuzenim Psk. Şeydanur KİRAZ'a, bu süreçte sevgisinin ve desteğinin beni iyileştirdiği, arkadaşlığı ve samimiyetiyle kalbimde yer edinen Songül KABA'ya ve hayatımın her anında sevgisini ve desteğini hissettiğim Burak GÜZEL'e teşekkür ve sevgilerle.

Belkıs UZAK

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	ii
TEZ ONAYI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	vii
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ.....	ixx
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Alt Amaçlar.....	3
1.3.1. Araştırmanın Nicel Kısım Alt Amaçları	3
1.3.2. Araştırmanın Nitel Kısım Alt Amaçları.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Problem Cümlesi	5
1.6. Varsayımlar	5
1.7. Sınırlılıklar	6
1.8. Tanımlar	6
2. GENEL BİLGİLER	7
2.1. Çocuk	7
2.2. Çocukluk Algısı	8
2.3. Çocukluk İmajları.....	11
2.4. Tarihsel Süreçte Çocuk	14
2.5. Özel Gereksinimlilik ve Çocuk.....	17
2.6. Otizm Spektrum Bozukluğu ve Çocukluk Algısı.....	19
3. GEREÇ VE YÖNTEM	27
3.1. Araştırma Deseni.....	27
3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	28
3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu	28

3.4. Veri Toplama Araçları	30
3.4.1. Genel Bilgi Formu	30
3.4.2. Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı.....	30
3.4.3 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	31
3.5. Verilerin Toplanması.....	32
3.6. Verilerin Analizi.....	33
3.6.1. Nicel Verilerin Analizi	33
3.6.2. Nitel Verilerin Analizi.....	34
4. BULGULAR.....	35
4.1. Araştırmaya İlişkin Nicel Veriler	35
4.2. Araştırmaya İlişkin Nitel Veriler.....	45
4.2. Araştırmaya İlişkin Nitel ve Nicel Verilerin Karşılaştırılması.....	65
5. TARTIŞMA	69
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	83
6.1. Sonuç.....	83
6.2. Öneriler	85
KAYNAKLAR	87
EKLER.....	97

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Çalışma Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	29
Tablo 3.2. Değişkenlerin Dağılımlarına Ait Çarpıklık Katsayıları.....	33
Tablo 4.1. Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı Alt Ölçeği Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler.....	35
Tablo 4.2. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracının Alt Boyut Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri Ve T-Testi Sonuçları	36
Tablo 4.3. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları Ve Standart Sapmaları	37
Tablo 4.4. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	38
Tablo 4.5. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	40
Tablo 4.6. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	42
Tablo 4.7. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	43
Tablo 4.8. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyetine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	44
Tablo 4.9. Araştırmaya İlişkin Temalar Ve Alt Temalar.....	45
Tablo 4.10. Ebeveynlerin Çocuk Algıları.....	47

Tablo 4.11. Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olacaklarını Öğrendiklerinde Yaşadıkları Hisler	52
Tablo 4.12. Ebeveynlerin Çocuklarının Otizm Tanısı Almasının Ardından Hissettikleri	55
Tablo 4.13. Ebeveynlerin Otizm Tanısı Alma Sürecindeki Deneyimleri	57
Tablo 4.14. Ebeveynlerin Sahip Oldukları Sosyal Destek Düzeyleri.....	59
Tablo 4.15. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri Ve Hisleri	62
Tablo 4.16. Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri Ve Hisleri.....	64
Tablo 4.17. Çocuk Nedir Sorusuna Ait Nicel Ve Nitel Bulguların Karşılaştırılması....	65

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

APA	: Amerikan Psikoloji Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇHK	: Çocuk Hakları Komitesi
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

ÖZET

Otizm Tanılı ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Deneyimleri: Çocukluk Algıları ve Yaşantıları

Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarını ve bu algıların altında yatan etmenlerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma; karma modelde, yakınsayan paralel desende, nicel boyutta tarama modeli ve nitel boyutta fenomenolojik desen ile yürütülmüştür. Amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemiyle oluşturulan araştırmanın çalışma grubunu 4-6 yaş arasında tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 20 ebeveyn ve otizm tanısı almış çocuğa sahip 20 ebeveyn olmak üzere toplam 40 ebeveyn oluşturmuştur. Araştırmanın nicel boyutunda “Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı” kullanılırken nitel boyutta ise “Genel Bilgi Formu” ve araştırmacı tarafından uzman desteği alınarak geliştirilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın nicel bulgularında otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklukluk algılarının anlamlı olarak farklılaşmadığı ($p>0.5$), ebeveyn eğitim durumunun ($p>.05$) ve çocuk cinsiyetinin ($p>.05$) çocukluk algısı üzerinde etkisinin olmadığı görülürken ebeveyn yaşının çocukluk algısında anlamlı düzeyde farklılaşmaya sebep olduğu bulunmuştur ($p<.05$). Araştırmanın nitel boyutunda ise ebeveynlerin çocuk sahibi olacaklarını öğrendiklerinde yaşadıkları hislerden bahsederkenki ifadelerinin oldukça benzer olduğu görülmüştür. Ancak ebeveyn olmakla ilgili duygularına ve sahip oldukları sosyal destek düzeylerine ait ifadelerinde otizmli çocuğa sahip olan ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olan ebeveynlerin birbirinden farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca çocukluk algılarına yönelik ebeveynlerden toplanan nitel ve nicel verilerinin analiz sonuçlarının birbirlerinden farklı olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Çocuk, Çocukluk Algısı, Çocukluk İmajı, Aile, Otizm Spekturum Bozukluğu, Ebeveynlik Deneyimleri

ABSTRACT

Experiences of Parents of Children with Autism and Typically Developing Children: Perceptions and Experiences of Childhood

This study, which was conducted to determine the perceptions of childhood of parents of children with autism and parents of typically developing children and the factors underlying these perceptions, was conducted in a mixed model, convergent parallel design, with a survey model in the quantitative dimension and a phenomenological design in the qualitative dimension. The study group of the research, which was formed by purposive and snowball sampling method, consisted of a total of 40 parents, 20 parents with typically developing children between the ages of 4-6 and 20 parents with children diagnosed with autism. In the quantitative dimension of the study, the "Assessment Tool of Beliefs About Children" was used, while in the qualitative dimension, the "General Information Form" and the "Semi-Structured Interview Form" developed by the researcher with expert support were used. In the quantitative findings of the study, it was found that the childhood perceptions of parents with children with autism and parents with children with typical development did not differ significantly ($p>0.5$), parental educational status ($p>.05$) and child gender ($p>.05$) had no effect on childhood perception, while parental age caused a significant difference in childhood perception ($p<.05$). In the qualitative dimension of the study, it was observed that the statements of the parents about the feelings they experienced when they learned that they would have a child were quite similar. However, it was determined that parents of children with autism and parents of children with typical development differed from each other in terms of their feelings about being a parent and their level of social support. In addition, the analysis results of the qualitative and quantitative data collected from the parents regarding their perceptions of childhood were found to be different from each other.

Key words: Child, Perception of Childhood, Childhood Image, Family, Autism Spectrum Disorder, Parenting Experience

1. GİRİŞ VE AMAÇ

1.1. Problem Durumu

Toplumu oluşturan en küçük yapı taşı ailedir (Nazlı, 2020) ve çocuk sahibi olmak aile için neslin devamı anlamı taşımaktadır (Ercan, 2014; Pekesen vd., 2021; Yıldırım ve Demirel, 2023). Ebeveynlerin ve toplumun çocukla iletişimde çocukluk algısı çocuğa sunulacak imkânları, hak ve kazanımları şekillendirmesi sebebiyle oldukça önemlidir (Franklin, 1993; Holt, 2000). Çocukluk algısı, bireylerin ve toplumun yaşadıkları çağa ve kültüre göre çocuğa yönelik oluşturdukları bakış açılarını, çocuğa yönelik atfettikleri anlamları, çocuğun toplumsal statüsünü (Friman, 1999) ve çocuğa tanınan hak, görev ve sorumlulukları ifade etmektedir (Mayall, 2019). Çocukluk algısı, dönemsel olarak toplumların sahip olmak istedikleri, hayal ettikleri ve oluşturmayı hedefledikleri çocuk imajından etkilenecek değişmiş ve şekillenmiştir (Dirican, 2018). Çocukluk algısını etkileyen etmenlerden biri de çocuğun dünyaya bir engel ile gelmesidir. Aile bireylerinin annenin hamileliğini duyduktan sonraki beklentileri çocuğun sağlıklı olması yönündedir fakat çocuğun dünyaya bir engel ile gelmesi hem ebeveynler hem de diğer aile üyeleri açısından stres yaratan ve beklenmeyen bir yaşantıdır (Bilgin ve Kucuk, 2010; Karaduman ve Parlar, 2020; Kazak, 1987).

Ebeveynler tarafından çocuğun kabulü, sahip olduğu tanıya göre değişirken yapılan araştırmalar otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin farklı tanı türüne sahip çocukların ebeveynlerine kıyasla kabul düzeylerinde düşüşler olduğunu göstermektedir (Günakan ve Ünsal, 2023). Çocuğun otizm tanısı alması ile birlikte ailenin sahip olduğu sorumluluk düzeyi artmakta, tanının alınması ile ebeveynler sıklıkla üzüntü, inkâr, korku gibi duygular hissetmekte ya da duygularını anlamlandıramamakta ve tanının kabulüne yönelik adaptasyon sürecine girmektedir (Akkuş vd., 2020). Otizm; iletişim becerilerinde sınırlılık, yineleyici davranış örüntüleri, sosyal etkileşim becerilerinde yetersizlik olarak kendini gösteren nörogelişimsel bir bozukluktur. Otizmin günümüzde bilinen net bir tedavisi bulunmamakla birlikte çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarına uygun, zengin sosyal yaşantılar ve çevresel uyaranların mevcut olduğu bireyselleştirilmiş eğitim

programlarının semptomlarda azaltıcı etkisi olabildiği bilinmektedir (Aksoy, 2023; Turan vd., 2020). Otizmlı çocuğa sahip ailelerde, aile içi iletişimde otizm etkisi hâkim olmakla birlikte iletişim güçlükleri görölmektedir (opuroğlu ve Menge, 2015; Greenspan vd., 2016). Çocukların yaşadığı karşılıklı sosyal iletişim becerilerindeki yetersizlik, ebeveynlere kendilerini çocukları tarafından anlaşılamadıklarını hissettirmekte ve çaresizlik duygusu oluşturarak ebeveyn-ocuk ilişkisine zarar vermektedir (Greenspan vd., 2006; Töret vd., 2014). Ailelerin yaşadıkları bu iletişim güçlüklerinden kaynaklı stres düzeylerinde bir artış görölebilmektedir (Al-Oran ve Al-Sagarat, 2016; Angın ve Erden, 2022; Montes ve Halterman, 2007).

Otizmlı çocuğa sahip ailelerin maruz kaldığı en büyük sorunlardan biri de çevresel faktörlerden kaynaklanan etiketlenme ve dışlanmadır (Güran, 2020; Zelyurt, 2020). Otizmlı birey ve aileye yönelik yöneltilen olumsuz tutum ve davranışlar sonucunda, aile üyeleri ve birey giderek toplumdan soyutlanma ve yalnızlaşma gibi risk faktörleri ile karşı karşıya kalmaktadır (opuroğlu ve Menge, 2014; Zelyurt, 2020). Ailenin yaşadığı toplumsal dışlanma, sosyal izolasyon gibi sosyal desteğin eksikliği ile ortaya çıkan durumlarda ebeveynler depresyon ve kaygı gibi duygu durum bozuklukları yaşayabilmektedir (Meral, 2011; Meral ve Cavkaytar, 2015) ve bu durum çocuğun potansiyel gelişiminin önünde engel olabilmektedir (Guralnick, 1997). Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik inanç ve tutumları, çocuğun engel ile dünyaya gelmesine yönelik kabul veya reddi, sahip olunan sosyal destekler ve çocuğa sunulan uyaranların kalitesi, sahip olunan çocukluk algısından etkilenebilir. Bu da çocuğa sunulacak hizmetlerin yapılandırılması ve çocuğun gelişimine yönelik beklentileri etkilemesi açısından önem arz etmektedir (Dirican, 2018; Guralnick, 1997; Güleç Aslan vd., 2014; Woodhead, 1997).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada otizm tanısı almış çocuğa sahip ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin sahip oldukları çocukluk algılarını ve bu algılarının altında yatan etkenleri incelemek amaçlanmıştır. Aynı zamanda ebeveynlik deneyimleri ve yaşantıları da ele alınmıştır.

1.3. Alt Amaçlar

Araştırmanın alt amaçları nitel alt amaçlar ve nicel alt amaçlar olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmıştır.

1.3.1. Araştırmanın Nicel Kısım Alt Amaçları

1. Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?
2. Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları ebeveyn yaşına göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?
3. Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları ebeveyn eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

1.3.2. Araştırmanın Nitel Kısım Alt Amaçları

1. Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sahibi olacaklarını öğrendiklerinde yaşadıkları hisler nelerdir?
2. Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin eşlerinden ve sosyal çevrelerinden sahip oldukları destek düzeyleri nasıldır?
3. Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin tanı alma sürecindeki deneyimleri nasıldır?
4. Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının otizm tanısı almasının ardından hissettikleri duygular nasıldır?
5. Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sahibi olmaya yönelik sahip oldukları duygu ve düşünceleri nasıldır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Yetişkinler, kendi ihtiyaçlarının farkında olmakla birlikte çocukların ihtiyaçlarının kendilerinininkinden farklı olduğunu fark edemeyebilirler (Avcı ve Pekince, 2017; Franklin, 1993; Holt, 2000). Oysa çocukların gereksinimlerinin fark edilmesi ve karşılanması onların yüksek yararlarının sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir (Kunt, 2015). Çocukların ihtiyaçlarının takip edilmesi ve karşılanması görevi ailelere düşmektedir ancak çocuğun ihtiyaçlarının doğru olarak gözlenmesi ve karşılanması çocuğun bir yetersizlik ile dünyaya geldiği durumlarda çok daha önemli bir konuma gelmektedir (Greenspan vd., 2016). Çocuk, yetişkinlik evresine geçene kadar kendisinin toplumla uyumunu sağlayan, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan ve yaşamı için gerekli öğretileri kendisine aktarabilecek bir yetişkin desteğine ihtiyaç duymaktadır (Atak, 2017). Vygotsky de çocukların yetişkin desteği ile öğrenme aşamasını, kültürel ve toplumsal öğelerin aktarılmasını Yapı İskelesi kavramı ile ifade etmektedir (Vygotsky, 1985). Çocuk gelişiminde öne çıkan bakış açılarından Ekolojik Sistem Teorisi'nde Bronfenbrenner çocuğu farklı düzeylerde çevreden etkilenen bir sistem içinde ele almakta (Bronfenbrenner, 2005) ve sistem içinde çocuğun her katmandaki ilişkilerinin gelişimini etkilediğini vurgulamaktadır (Berk, 2013). Sistem içinde Mikro Sistem basamağında yer alan ebeveynler çocuğun gelişiminde kalıcı izler bırakmaktadır (Caldera ve Linsdsey, 2006).

Çocuklar, gelişimsel açıdan çevresel etkilere açık olmasının yanı sıra aynı zamanda da bu uyaranlara ihtiyaç duymaktadır (Atak, 2017). Çocuğun beklediği çevresel destek hayatı için önem arz etse de bu destek ihtiyacı gelişimsel yetersizliği olan çocuklar için bir zorunluluk haline gelmektedir. Nörogelişimsel Bozukluklar içinde bulunan otizmde de aile çocuğun gelişiminde en öncelikli etkiye sahiptir (Lakoff ve Johnson, 2015) ve çocuğun normal hayata adaptasyon sürecini sağlayabilmek; eğitim sistemi, sağlık sistemi, sosyal çevre etkileşimi ile ele alınabilecek çok boyutlu bir olgudur (Turan vd., 2020). Ebeveynlerin sahip oldukları çocukluk algıları; çocuğa sunulacak hizmetleri, çocuğa yönelik beklentilerini ve çocuğa yönelik tutum ve davranışlarını şekillendirmektedir (Koran, 2017; Lakoff ve Johnson, 2015). Ebeveynler için otizmli bir çocuğa sahip olmanın ifade ettiği anlam, çocuğun gelişimsel güçlüklerinin getirdiği olumsuz yaşantılar ve destek ihtiyacı içerisinde oldukları konuların ayrıntılı irdelenmesi çocuğun ve ailenin iyilik halinin

sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir. Ebeveynlerin otizme yönelik algıları, kendi psikolojik dayanıklılıklarından, çocuk ile ilgili verilecek kararlara kadar çok yönlü etkisi bulunmaktadır (Töret vd., 2014). Farklı gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin karşılaştıkları zorlukların incelenmesi, ailelerin hangi konularda daha fazla destek ihtiyacı içerisinde bulunduklarının anlaşılması için uzmanlara yol gösterici olacaktır (Cesur ve Köksal Akyol, 2019).

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarının incelenmesi hem alanyazında var olan eksikliklerin fark edilmesi açısından hem de ailelerin çocukluğa bakış açısının irdelenip çocuğun ihtiyacı olan desteğin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Alanyazın taramasında tipik gelişim gösteren çocuklara yönelik çocukluk algısının irdelendiği araştırmalar olduğu görülmektedir (Avcı vd., 2014; Avcı vd., 2022; Avcı ve Pekince, 2017; Avcı ve Pekince, 2018; Ercan, 2014; Gülen ve Dönmez, 2020; Koran, 2017; Kunt, 2015; Mert, 2021; Pekesen, 2021; Zelyurt, 2020). Otizmle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde ise; otizmlili çocuğu olan ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri (Turan, 2017; Yavuz ve Gümüşkaya, 2021; Yavuz ve Şafak, 2021) depresyon düzeyleri (Fırat, 2016; Merkaj vd., 2013), ebeveynlik deneyimleri (Akkuş vd. 2021; Toper ve Özkan, 2021) gibi farklı alanlarda yürütülen çalışmalar olduğu görülmekle birlikte buna karşın otizmde çocukluk algısını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır.

1.5. Problem Cümlesi

Çalışmanın temel problemi “Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin sahip oldukları çocukluk algıları nasıldır? Yaşadıkları deneyimler nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.6. Varsayımlar

1. Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algısı ile ilgili görüşlerini tam olarak ifade ettikleri varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Kırklareli ili ile sınırlıdır
2. Bu araştırma otizmli çocuğa sahip 20 ebeveyn ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 20 gönüllü ebeveyn ile sınırlıdır.
3. Araştırma ebeveynlerin çocukluk algılarını ölçen “Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile ebeveynlerin verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Çocuk: Kelime olarak bebeklik ile erginlik arasındaki gelişim döneminde bulunan oğlan veya kız (Türk Dil Kurumu [TDK], 2014) anlamına gelmekle birlikte, 0-18 yaş arasındaki tüm bireyler çocuk olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2005).

Çocukluk: Çocuk olunan dönemi ifade etmektedir (Avcı ve Pekince, 2017). Çocukluk, yaşanan çağ ve kültürden etkilenen sosyal olarak değişen ve gelişen canlı bir olgudur (Sağlam ve Aral, 2016; Sorin ve Galloway, 2006). Çocukluk kavramı evrensel bir kavram olmasının yanı sıra aynı zamanda toplumsal bir olgudur (Dirican, 2018). Çocukluk hayatın doğal bir evresi olmasına rağmen yüzyıllar içinde sürekli değişmiş; toplumsal normlara göre zaman ve topluma göre değişik şekillerde algılanmıştır (Avcı vd., 2014; Güçlü, 2016).

Otizm Spektrum Bozukluğu: Sosyal becerilerde yetersizlik, iletişimde anormallikler, sınırlı ilgi alanı ve tekrarlayan davranışlar ile birlikte genelde yaşamın erken çocukluk döneminde ortaya çıkan nörogelişimsel bir bozukluktur (Yaylacı, 2015).

Çocukluk Algısı: Çocuğa yönelik bakış açısı içinde bulunduğu kültür ve topluma ait norm ve değerlerden etkilenmiştir. (Friman, 1999) Çocukluk algısı zaman içerisinde çocuğun sahip olduğu haklar, görevler ve sorumluklar ile (Mayall, 2019) çocuğun statüsünün toplum tarafından uğradığı değişiklikleri ifade etmektedir (Polatlar vd., 2022).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocuk

Çocuk kavramı; psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik açıdan tam olgunlaşmamış, gelişim dönemindeki birey (Karadoğan, 2019) olarak tanımlanmasının yanı sıra Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede “Ulusal yasalarca erken yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır.” (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi [BM ÇHK], 1995) şeklinde ifade edilmektedir. Öte yandan çocukluk, içinde bulunduğu zaman ve kültürlerden etkilenen sosyal bir olgudur (Franklin, 1993; Heywood, 2003; Holt, 2000; Mayall, 2019; Polatlar vd., 2022; Sorin, 2005). Farklı disiplinlerce çocukluk yaşının farklı dönemlerde ele alınmasından kaynaklı herkes tarafından genel kabul gören net bir çocukluk tanımı yoktur (Avcı vd., 2014; Köker, 2010). Çocukluk, tarihsel süreç içerisinde yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerle birlikte farklı biçimlerde algılanmış, çocuğa yaklaşım toplumlar ve çağlar arasında farklı şekiller almıştır (Avcı ve Pekince, 2017; Elkind, 1999; Karadoğan, 2019; Tan, 1994).

Yüzyıllar içinde oluşan tüm bu değişiklikler arasında değişmeyen tek nokta insan yavrusunun bağımsız ve yardımsız yaşayabilmesi için yıllar boyunca çevresindeki insanların bakım ve ilgisine muhtaç olmasıdır (Geçtan, 2004; Holt, 2000). Aile aralarında karşılıklı etkileşim olan en küçük duygusal sistemdir ve bu karşılıklı etkileşimler sistemi ebeveynlerin sahip olduğu çocukluk algılarından etkilenmektedir (Nazlı, 2020). Aile, çocuğun potansiyel gelişiminin en önemli parçası olması, çocuğun gelişimine hizmet edecek güvenli ve sağlıklı bir çevre oluşturması açısından çocuğun hayatında en öncelikli konuma sahiptir (Guralnick, 1997).

Çocuk, doğduğu ilk andan itibaren çevresi ve özellikle birincil bakım vereni ebeveynleri tarafından korunma ve ihtiyaçlarının düzenli bir şekilde karşılanma gereksinimi içindedir (Geçtan, 2004). Çocuk, gelişimini sağlıklı tamamlayabilmesi için ihtiyaçlarını gözlemleyen ve yerine getiren bir bakım verene ihtiyaç duyması (Elkind, 1999; Geçtan, 2004; Holt, 2000) sebebiyle ebeveynleri tarafından kendisine bağımlı bireyler olarak tanımlanmaktadır (Tan, 1994). Ebeveynlerin, çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması çocuk açısından hayati önem taşımasının yanı sıra

kritik dönemlerde çocuğa besleyici uyaranlar sağlanması, çocuğun potansiyel gelişimini sağlayacak zengin çevre yaşantısının sunulması, çocukluğun kendisine ait doğasının ve gelişimsel süreçlerinin bilinmesi çocuğun erken yaşlarda sağlıklı gelişimi açısından da son derece önemlidir (Elkind, 1999).

Toplumların ve ebeveynlerin çocuğa karşı bakış açılarının, çocuğa karşı tutum ve davranışlarını şekillendirmesi ve çocuğun yaşam standartlarını belirlemesi açısından önemli olduğu görülmektedir (Avcı vd., 2022; Holt, 2000; Koran, 2017; Kunt, 2015; Miller; 2008; Sorin 2005). Bu nedenle 16. yüzyıla kadar sadece biyolojik bir evre olarak ele alınan çocuk kavramı (Ercan, 2014), 20.yy ile bilimin araştırma konuları arasında önem kazanmaya başlamış, kavram farklı disiplinlerce ilgi konusu olmuştur (Elkind, 1999; Mayall, 2019; Sorin, 2005).

2.2. Çocukluk Algısı

Çocuğa sunulacak hizmetleri şekillendiren en önemli etmen toplumların sahip oldukları çocukluk algısıdır (Avcı vd., 2022; Sorin, 2005). Ancak insanların bir kavrama ilişkin yaptığı tanım ve betimlemeler, hayata yönelik oluşturdukları inanç, tutum, duygu ve düşüncelerden etkilenecek şekilde şekillenmektedir (Lakoff ve Johnson, 2015). Bu yüzden toplumların zaman içinde yaşadıkları çocukluk algısına yönelik değişimlerin öneminin tam anlaşılabilmesi için değişen çocukluk algısının ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir (Avcı vd., 2022; Lakoff ve Johnson, 2015).

Çocukluk algısı, biyolojik bir evre olmasının ötesinde yaşanan çağın sahip olduğu; kültürel değerler, çocuğun statüsü, toplumsal normlardan etkilenecek şekilde değişmiş ve tüm bu değişimlerin ışığında sürekli olarak şekillenmiştir (Kunt-Bulut ve Avcı, 2016; Tan, 1994). Toplumlar tarafından çocuğa tanınan hak ve özgürlükler de yaşanan çağ ve toplumsal olaylardan etkilenecek şekilde zaman içerisinde değişiklik göstermiştir (Holt, 2000). Çocukluk kavramının toplumsal bir norm olarak irdelenmesi ve kavramın antropoloji, psikoloji, sosyoloji gibi farklı disiplinlerin inceleme alanları içerisine girmesi 20.yy ile hız kazanmıştır (Kunt-Bulut ve Avcı, 2016; Dirican, 2018; Elkind, 1999; Heywood, 2003; Karadoğan, 2019; Mayall, 2019; Sorin, 2005). Rousseau, çocukluğun yetişkinliğin öncüsü olan, yetişkinliği içinde barındırdığına inanılan çocukluk anlayışının yıkılarak, çocuğun kendisine ait doğasının kabul

edilmesinin, çocukluğun kendi içinde ele alınması gereken bir dönem olduğunu (Tan, 1994) belirterek çocukluk kavramına dikkat çeken öncü isimlerden olmuştur (Rousseau, 2009a).

Çocukluk; geçmiş yüzyıllarda kendisine yetemeyen, pasif ve yetişkin olmayan (Sağlam ve Aral, 2016) olarak tanımlanmış ve yetişkinlere bağımlı muhtaç bireyler olarak algılanmış olsa da (Postman, 1995) çocuğu sürekli yönlendirilmeye ihtiyaç duyan, muhtaç ve pasif bireyler (Sorin, 2005) olarak gören bu algı zaman içinde evrilmiş ve günümüzde çocukluk, biyolojik bir evreden ziyade sosyal bir olgu olarak görülmeye, çocukların da gelişimsel hakları olduğu gerçeği kabul edilmeye başlanmıştır (Avcı ve Pekince, 2018; Franklin, 1993; Heywood, 2003; Holt, 2000; Kunt-Bulut, 2015; Sorin, 2005). Öte yandan yaşanan tüm bu değişimler içerisinde çocuğun ailesi tarafından sosyal, psikolojik, fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasına olan ihtiyacı tarihin hiçbir döneminde değişmemiş (Akran, 2020) ve çocuk, dünyaya geldiği ailenin inanç, kültür ve değerlerinden etkilenecek ailenin yapısını etkilemeye de devam etmiştir (Akran, 2020).

Modern çocukluk kavramında, çocukluk biyolojik bir süreç olmanın ötesinde, sosyal bir olgu olarak ele alınmış olsa da (Heywood, 2003; Holt, 2000; Kunt, 2015; Sorin, 2005), kavramdaki en büyük yanılgı, çocukluğun doğasını reddedip ebeveynin istek ve ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesi gereken bir kalıp olarak görülmesi ve çocuğun biricikliğinin göz ardı edilerek çocuğun ihtiyaçlarından çok ebeveyn beklenti ve isteklerine göre şekillenmesidir (Franklin, 1993; Holt, 2000; Sorin, 2005). Modern çocuklukta, çocuk yatırım yapılması gereken maddi ve manevi bir yükümlülük olarak algılanırken bu sorumluluk çocukları ebeveynleri için inşa edilmesi gereken bir proje haline getirmekte, çocuğun sahip olduğu hak ve sınırların ebeveynlerce çizilmesine sebep olmaktadır (Holt, 2000). Çocuklar toplum içerisindeki statüleri sebebiyle yok sayılmakta ve sessiz kalmaları beklenmekte (Holt, 2000; Sorin, 2005), yetişkinlere sunulan birçok imkân yaş ve statü kaybı sebebiyle çocuklara sunulmamakta, çocukluk algısı değişmekte fakat çocukların yaşları sebebiyle uğradıkları bu ayrımcılık değişime direnç göstermektedir (Franklin, 1993).

Ebeveynleri tarafından olgunlaşmadığı düşünüldüğü için çocukla ilgili kararlar büyük oranda yetişkinlerce verilmekte (Avcı ve Pekince, 2018; Franklin, 1993),

özellikle ev içinde daha fazla vakit geçiren ebeveynin ilgisi çocuğuna dönmekte, çocuğun hayatını şekillendirilmesi gereken bir kil gibi tasarımlamak istemektedir (Dursun, 2019). Holt, ebeveynlerin çocuklarla ilgili verilmesi gereken kararları onlara sormadan vermeye çalıştığını ve bunun sonucunda da çocukların daha bağımlı ve itaatkâr bireyler olarak yetiştirdiklerini, bu bakış açısının çocuğu “Pahalı bir dert, kırılgan bir hazine, köle ve evcil hayvan karışımı” haline getirdiğini ifade etmiştir (Holt, 2000). Çocukların, yaşları sebebiyle toplumsal statüleri düşmekte, kendi yaşamları hakkında verecekleri kararlardan menedilmekteyken engel ile dünyaya gelen çocuklarda bu ayrımcılık daha fazla hissedilmektedir (Franklin, 1993). Holt, çocukluk algısı konusunda önde gelen *Çocukluktan Kaçış* adlı eserinde “Çocuklar hem çocuktur hem de potansiyel bir yetişkindir” diyerek çocukların bakımını sağlayan ebeveynlere çocuğu sadece geleceğe hazırlamak değil aynı zamanda çocuğun doğasını fark edip kabul etmenin önemini de vurgulamaktadır (Holt, 2000; Rousseau, 2009a).

Çocukların çocukluğa yönelik algılarını araştıran Avcı ve Pekince’nin (2017) çalışması incelendiğinde, çocukların çocukluk dönemini oyun ile ilişkilendirdikleri, çocukluk dönemini eğlenceli fakat özgür olamadıkları, yetişkin yönlendirmesinin yoğun olduğu, çevrelerindeki öğretmenler gibi yetişkinler tarafından duygusal istismara maruz kaldıkları ve kendilerinin eksik ya da yetersiz olarak hissettirildiği bir dönem olarak betimledikleri görülmüştür. Bu araştırmaya benzer olarak atasözlerinde geçen çocukluk imajlarını araştıran Ercan (2014) tarafından yapılan araştırmada da; çocuk kavramının yaramaz, korunmaya muhtaç, oyun seven, yetersiz gibi metaforlarla betimlendiği görülürken atasözlerinde çocukların genel olarak yaramazlıklarının, yetersiz ve korunmaya muhtaç yanlarından bahsedildiği görülmektedir. Atasözlerinde çocuklar her ne kadar koşulsuz sevgi gösterilen canlılar olarak resmedilse de bir yanı ile de toplumsal hiyerarşinin en alt basamağında görülen ve statü sahibi olmayan bireyler olarak anlaşılmaktadır (Ercan, 2014).

Kunt ve Avcı (2016) tarafından sosyal paylaşım sitelerindeki çocukluk algısına yönelik yapılan araştırmada; çocukluk döneminin özlenen ve mutlu olunan bir dönem olarak anlaşıldığı, çocukluğa; sevgi, eğlence ve masumiyet gibi atıflarda bulunulduğu, çocukların masum ve korunmaya muhtaç bir imaj ile resmedildiği görülürken yetişkinlerin çocukluk etiketi ile paylaştığı görsellerin,

çocukluk dönemini fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması gereken bir dönem olarak anlamlandırdıkları, çocukların öncelikli ihtiyaçlarının oyun olduğuna dair inanç geliştirdiklerine yönelik bulgulara rastlanmıştır. Pekesen vd. (2021) tarafından yaşlı yetişkinlerin çocukluk algıları üzerine yapılan farklı bir araştırmada ise; görüşme yapılan bireylerin %40'ının çocukluk dönemini oyun ile ilişkilendirdikleri bu sebeple çocukluğun mutlu bir dönem olarak gördükleri, bazı katılımcıların ise tüm zorluklarına rağmen çocukluk dönemini güzel olarak hatırladıkları, katılımcıların büyük çoğunluğunun çocukları neşeli, enerji ve mutluluk veren canlılar olarak gördüğü ve çocukların masum, saf olduklarına yönelik algıya sahip oldukları, çocuğun neslin devamını sağlayan yönüne atıfta bulundukları bulunmuştur.

Alanyazın taramasında çocukluk döneminin oyun ile ilişkilendirilen mutlu ve özlem duyulan bir dönem olarak resmedildiği görülse de (Avcı ve Pekince, 2017; Kunt ve Avcı, 2016; Pekesen vd., 2021) çocuklar tarafından bu dönem, yoğun ebeveyn yönlendirmesine maruz kalmaları, ebeveynlerine itaat etmelerinin beklenmesi ve kendi hayatlarına ait söz hakkına sahip olamamaları (Koran, 2017) sebebiyle çocukların bu dönemin bir an önce bitmesini istemelerine ve yetişkinliği varılması gereken bir durak olarak görmelerine sebep olmaktadır (Franklin, 1993; Holt, 2000). İnsanların tutum ve davranışlarının çocuğun yararına evrilmesinde, dinamik bir süreç içinde değişen çocukluk algısının etkisi yadsınamamaktadır (Güçlü, 2016; Korhan, 2017). Toplumların sahip olduğu çocukluk algıları, çocuklarının hayatları hakkında söz sahibi olan, aktif ve yetkin bireyler olarak yetişmesi için önem arz etmekte, çocuğun yaşamının sonraki yıllarında kendisine yeten, sorumluluk bilinci yüksek bireyler olmasını sağlamaktadır (Avcı vd., 2022). Bu yönü ile çocukluk kavramının irdelenmesi, çocukların yaşadığı ayrımcılıkların engellenmesi, çocuğa fayda sağlayacak yaklaşımların belirlenmesi, çocuğa sunulacak imkânları şekillendirmesi ve gelişimlerini desteklemesi açısından önem arz etmektedir (Sorin, 2005).

2.3. Çocukluk İmajları

Ebeveynlerin sahip oldukları çocukluk imajları çocuk yetiştirme stillerini etkilemekte ve sağlıklı bir gelişimi desteklemelerini sağlamaktadır (Elkind, 1999). Sorin, 2005

yılında yayınladığı çalışmasında günümüzde sosyal bir olgu olan çocukluk imajının 10 farklı alt boyutu olduğunu belirtmiştir.

Masum Çocuk:

Çocuk kavramının masumluk, temizlik ve saflık ile özdeşleştiği (Özşahin, 2019; Pekesen vd., 2021) bu imajda, çocuğun yetişkin dünyasına ait şiddet, ölüm ya da cinsellik gibi olumsuz unsurlardan korunması gerektiğine inanılmaktadır. (Sorin, 2005). Bu koruma hali çocuğun bireyselleşmesinin önünde engel olmakla birlikte (Franklin, 1993; Holt,2000) yetişkinin çocuk üzerindeki kontrolünü arttırarak çocuğun pasif ve edilgen konuma getirmektedir (Sorin, 2015).

Kurtarıcı Çocuk:

Kurtarıcı çocuk imajında da çocuğun iyilik hali görülmekle birlikte (Kunt, 2015), çocuğun yetişkini sahip olduğu olumsuz yaşantılardan kurtaracağına inanılmaktadır. Çocuğun çevresi ve ailesi için fedakârlık yapması, sorumluluk alması gerektiğine inanılan bu imaj, kendisini okul öncesi dönemde dramatik oyunlar ile göstermekte ve çocuk kendisini sorunları çözen, günü kurtaran süper kahraman figürleri ile özdeşleştirebilmektedir (Sorin, 2015).

Kötü Çocuk:

Aziz Augustinus'un günah öğretileri ile ortaya çıkan bu imajda çocukluk ve yetişkin arasında fark bulunmamakta ve çocuğun da içinde kötülük ile dünyaya geldiğine (Elkin,1993; Heywood, 2003) ve sahip olduğu bu kötülükten arınabilmesi için de fiziksel şiddet ve ağır cezalara maruz bırakılması gerektiğine inanılmaktadır. Bu imajda yetişkinler tarafından oluşturulmuş kurallar, şiddet ve ceza ile çocuklar daha pasif, istek ve ihtiyaçları konusunda kendi fikirlerini belirtemeyen itaatkâr bireyler haline getirilmeye çalışılmaktadır (Sorin, 2015).

Çığ Gibi Büyüyen Çocuk:

21. yüzyılın getirisi olarak ebeveynlerin hane dışında uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kaldığı ve bu sebeple ebeveynlik görevlerini yeterince yerine

getirilemediğine dair suçluluk duyması ile ortaya çıkan bu imajda, ebeveyn çocuk ile geçirdiği kısıtlı süre boyunca çocuğun her türlü isteğini karşılamaya başlamakta ve aile içerisindeki güç ve otorite dengeleri değişmektedir. Yetişkin ve çocuk arasındaki dengelerin değişmeye başlaması ile ortaya çıkan bu imajda çocuk her zaman kötü çocuk olarak nitelendirilememekle birlikte aile içerisinde gücü elinde tutan birey haline gelmekte ve çocuğun isteklerinin karşılanması artmakta fakat bu durum çocuğu daha tatminsiz ve yetinemeyen bir hale getirmektedir (Sorin, 2015).

Kontrolden Çıkmış Çocuk:

Çığ gibi büyüyen çocuklar, çevrelerindeki yetişkinler tarafından maruz kaldıkları katı disiplin kuralları ile sosyal hayata uyum sağlayabilirken kontrolden çıkmış çocuklar ebeveynleri, sosyal çevreleri ve eğitimcileri tarafından zaman kaybı olarak görülmekte, katı ve sert disiplin kuralları ile şekil alamamakta, ileriki yaşlarda suça sürüklenen çocuk olabilmekte ve eğitim sisteminden bilinçli olarak dışlanmaktadırlar (Sorin, 2015).

Minyatür Yetişkin:

Orta Çağ çocukluk anlayışını yansıtan, çocukluğun ayrı bir evre olduğunu reddeden, yetişkinlikten farklı ve özgün bir doğası olduğunu göz ardı eden (Heywood, 2003; Sağlam ve Aral; 2016) ve çocukların yetişkinler tarafından sert ve katı kurallar ile eğitilmesi ve şekillendirilmesini gerektiren (Elkind, 1993) bu çocukluk imajında çocuk yetişkine atfedilen tüm sorumlulukları üstlenmiştir. Bu imaj günümüzde kendisini çocukların işçi ve askeri güç olarak kullanılmasına göz yuman ülkelerde kendini göstermektedir (Sorin, 2015). Salt bilgi ağırlıklı, çocuğun gelişimine ve yaşına uygun olmayan hareketsiz ve pasif bir şekilde eğitim almasını bekleyen yaklaşımlar da bu imajın bir getirisi (Sorin, 2015).

Eğitime Devam Eden Yetişkin:

Çocukluğun yetişkinliğe hazırlık evresi olarak görüldüğü bu çocukluk imajında çocuklar; belli aşamalar ve öğrenme yaşantıları sonucunda yetişkin bilgi ve becerisine sahip olabilen gelişimleri devam eden pasif bireyler olarak anlamlandırılmaktadır (Sorin, 2015). Bu imajda çocukluk yetişkinliği zıttı olarak

tanımlanmakta ve çocukluk dönemi biyolojik bir evre olarak ele alınmaktadır. Bu durum çocuğun doğasının, gelişiminin, yeteneklerinin ve potansiyellerinin yok sayılmasına sebep olmaktadır (Franklin, 1993).

Mülk Olarak Görülen Çocuk:

Çocukluğun masumiyetini ön plana çıkartan fotoğraflar, videolar gibi pazarlama stratejilerinin yanı sıra çocuğu yetişkin cinselliğinin tüketimine sunan çocuk pornografisi de bu imajın parçasıdır. Bu imajda çocuğun yüksek yararı, yerini yetişkin ilgi ve tüketimine bırakmaktadır (Sorin, 2015).

Kurban Çocuk:

Savaş, terör, kıtlık gibi olağan üstü durumlara ve bu etmenlerin yıkıcı sonuçlarına maruz kalan çocuklar kurban çocuk olarak nitelendirilir (Sorin, 2015). Toplum içerisinde görmezden gelinen ve yok sayılan bu çocukların etkisi altında kaldıkları olağan üstü yaşantılar sonucunda aldıkları hasarın toplumu da etkileyeceği bir gerçektir (Gözübüyük vd., 2015).

Katılımcı Çocuk:

Reggio Emilia yaklaşımının toplumsal bakış açısındaki meydana getirdiği değişiklikler sonucu ortaya çıkan bu imajda; çocukluğu masum, savunmasız ve pasif bir dönem olarak idealize eden bakış açısı yerini, çocukların kendi hayatlarına yönelik kararları yetişkinlerle birlikte verebilen aktif bireyler olduğu düşüncesine bırakmıştır (Sorin, 2015).

2.4. Tarihsel Süreçte Çocuk

Ebeveynlerin çocuklarının iyiliğini istemeleri insanlık kadar eski bir gerçek olsa da çocuklar için iyi olanın yetişkinler için iyi olandan farklı olduğunun fark edilmesi ve çocukluk döneminin keşfedilerek yetişkinlikten ayrı bir evre olduğunun anlaşılması modern çocukluğun bir getirisi olmuştur (Elkind, 1999; Franklin, 1993; Gürdal, 2013; Heywood, 2001; Holt, 2000; Sorin, 2005). Çocuk kavramının genel kabul gören bir tanımı olsa da kavramın soyut bir kavram olması ve hayatın belirli bir

biyolojik evresi olarak tanımlanamaması sebebiyle tüm toplumlar tarafından kabul gören tek bir tanımlı günümüzde yapılamamaktadır (Gürdal, 2013). Çocukluğa bakış açısı, toplumların içinde bulunduğu çağ, kültür, sosyal yaşam, sosyo-ekonomik düzey gibi farklı etmenler tarafından şekillenen ve toplumdan topluma değişiklik gösteren sosyal olarak türetilmiş bir olgudur (Ercan, 2014; Heywood, 2001).

Tüm bu bilgiler ışığında çocukluk algısının çağlar içerisindeki değişimi incelendiğinde; Antik Çağ'da çocuk değeri verilmeyen bir figür olarak karşımıza çıkarken (Bilbay ve Köksal Akyol, 2017) çocukluğun ise yeterince ilgi gösterilmeyen bir kavram olduğu görülmektedir (Öztürk, 2017). Antik Çağ'da çocukların, yetişkinler tarafından kültürel öğeler ile şekillendirilmesi ve eğitilmesi gereken küçük bireyler olarak görüldüğü (Elkind, 1993; Bilbay ve Köksal Akyol, 2017), çocuğun yaşam hakkının babanın kabulüne bağlı olduğu, çocukların; doğduğu aile, cinsiyet, ekonomik düzey gibi etmenlere bağlı olarak yaşam haklarının ellerinden alınabildiği bir çağ olduğu (Erdemir ve Erdemir, 2012) buna karşın Mezopotamya ve Anadolu Uygarlıkları gibi bazı devletlerde ise çocukların haklarını korumak için yasalar çıkarıldığı görülmektedir (Bilbay ve Köksal Akyol, 2017).

Aries, Orta Çağ'da çocukluk ve yetişkinlik arası bir geçişin olmadığını, çocuğun kendisine ait özgün doğasının bilinmediğini bundan dolayı çocukların küçük yetişkinler olarak görüldüğünü ifade etmektedir (Aries, 1962; Ercan, 2014; Sağlam ve Aral, 2016). Çocuklar, dönemin şartları içerisinde kendilerine ait doğalarını yaşayamamış ve yetişkinler ile birlikte savunma amaçlı kulelerde yaşayarak katı eğitim ve otoriter kurallar ile yetiştirilmiştir (Elkind, 1993). Ancak farklı çalışmalar bu görüşleri reddederek Orta Çağ döneminde de çocuklarla ebeveynler arasında karşılıklı ve sıcak bir ilişkinin var olduğunu (Onur, 2005), günümüzde kabul gören çocukluk algısından farklı olmakla birlikte Orta Çağ'ın da kendisine ait bir çocukluk algısı olduğunu ifade etmektedir (Berkvam, 1988).

Çocukluk algısında bir dönüm noktası olarak 17.yy. itibari ile çocukların bakıcıları ve anneleri tarafından sevimli bir rahatlama aracı olarak görülmeye başlamasıyla birlikte (Tan, 1989) çocuğa dönük olumsuz algı kırılmaya başlamış (Heywood, 2001), Rönesans ile başlayan değişim sürecinden çocukluk algısı da etkilenmiştir (Öztürk, 2017). Yerleşik hayatın daha fazla şehirlere kaymasıyla insanlar

kendilerinininkinden daha farklı bir çocukluk anlayışını keşfetmiş (Heywood, 2001; Mayall, 2019) ve çocukluğa yönelik oluşan kusurlu yetişkin algısı kırılmaya başlamış olsa da (Heywood, 2001; Öztürk, 2017) çocuklar korunmaya muhtaç, bağımlı ve pasif bireyler olarak görülmeye devam etmiştir (Tan, 1989). Toplumların ve çağların hızla değişmesi çocukluk algısını değiştirmiş, özellikle endüstri devrimi ile birlikte çocukların iş gücü olarak görülmesi artmıştır (Elkind, 1993).

Postman, çocukluğu “Çocuklar, göremeyeceğimiz bir zamana gönderdiğimiz canlı mesajlardır.” şeklinde ifade ederken bu yüzyılda yetişkinler çocukluğu önemli bir sosyal ve ekonomik yatırım aracı olduğunu fark ederek çocukluk algısı ve çocuk yetiştirme stilleri hakkında daha fazla düşünmeye başlamışlardır (Heywood, 2001). Çocukluk kavramı her ne kadar geç irdelenmeye başlamış olsa da çocukların aileleri tarafından sevilmesi ve iyiliklerinin düşünülmesi çağlar boyunca devam etmiştir (Tan, 1989). Tarihsel süreç içerisinde çocukluk algısı ve çocuğun sahip olduğu toplumsal statü değişmiş buna karşın çocukluğun ayrı bir evre olduğunun anlaşılması, çocuk kavramının çok boyutlu ele alınması ve çocukların istek ve ihtiyaçlarının yetişkinlerinkinden farklı olduğunun anlaşılması ancak 20. yüzyıl ile gerçekleşebilmiştir. (Dirican, 2018). Çocukluğun biyolojik bir evre olmanın ötesinde toplumsal bir kategori olarak algılanmaya başlanması, toplumsal statüsü ve parçası olduğu toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel şartlarının ötesinde tüm çocukların eşit haklara sahip olması ve yaşam haklarının korunması gerektiği düşüncesi ile çocukluk algısında zaman içinde değişimler meydana gelmiştir. Böylece günümüz bağlamında gelişen çocuk hakları 20. yüzyılda oluşmuştur (Cesuroğlu vd., 2023; Dağ vd., 2015).

Özellikle Birinci Dünya Savaşı ile artan çocuk ölümleri, çocukların içinde bulundukları toplumsal olaylarda ilk zarar gören grup olduğunu göstererek çocuk haklarına yönelik ilk yasal dayanağı oluşturan Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nin 1924 yılında yayınlanmasına sebep olmuştur (Kepenekci, 2012). Her ne kadar toplumların çocukların korunması ve yaşam haklarının güvence altına alınmasına yönelik farkındalıkları oluşmaya başlamış olsa da İkinci Dünya Savaşının meydana gelmesi ve çocukların öncelikli olarak korunması gerekliliği sebebiyle 1959 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır (Cesuroğlu vd., 2023; Dağ vd., 2015).

Çocukların yaşama ve gelişme haklarını koruma amacıyla yayınlanan bildirge ve çalışmalara karşın bu yayın ve bildirgelerin uluslararası toplumlar tarafından ortak kabul görmemesi ve ulusal düzeyde devletler açısından hukuki bağlayıcılığı olmaması sebebiyle uluslararası düzeyde kabul gören ve bağlayıcılığı olan, çocuk haklarını güvence altına alan kapsamlı bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple 20 Kasım 1989'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından çocuğun gelişim, katılım, yaşam ve korunma hakları gibi öncelikli haklarını korumaya yönelik 54 maddeden oluşan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilmiştir (Cesuroğlu vd., 2023; Dağ vd., 2015; Uğurlu ve Gülsen, 2014).

2.5. Özel Gereksinimlilik ve Çocuk

Çiftlerin evliliği ile başlayan ve toplumun en küçük birimi olan ailenin (Bilgin ve Kucuk, 2010), çocuk sahibi olmalarıyla birlikte aile yaşam döngüleri başlamaktadır (Nazlı, 2016). Aileye çocuğun dâhil olmasıyla birlikte, eşler arasındaki roller değişmekte ve aileye yeni görev ve sorumluluklar yüklenmektedir (Nazlı, 2016). Çocuk yetişkinlik evresine geçerek bağımsız bir hayat kurana kadar uzun yıllar ebeveynlerinin desteğine ihtiyaç duymakta (Postman, 1995), aileden ayrılarak bağımsız bir hayat kurana kadar da aile açısından önem arz etmeye ve öncelik oluşturmaya devam etmektedir (Nazlı, 2016).

Dünyaya gelen her çocuk, gelişimini sağlıklı tamamlayabilmek için uzun yıllar boyunca ebeveynlerinin maddi ve manevi desteğine ihtiyaç duymaktadır (Holt, 2000). Bu sebeple çocuk sahibi olmak her ne kadar aileler için neslin devamı anlamı taşısa (Ercan, 2014; Pekesen vd. 2021; Yıldırım ve Demirel, 2023) ve ebeveynler açısından istendik bir yaşantı olsa da aileye yeni görev ve sorumluluklar yüklemesi, maddi ve manevi yatırım gerektirmesi sebebiyle bir yanıyla da aile içinde stres yaratan bir deneyimdir (Garrison ve Blalock, 1998; Gülperi ve Doğan 2020). Aileye yeni bir bireyin katılması aile içi rolleri değiştirdiği gibi (Selimoğlu vd., 2013) aile yaşam döngüsünde de içinde bulunulan sistemin değişmesine sebep olarak ebeveynlerin ilişki dinamiğini de etkilemektedir (Gladding, 1998). Çocuğa sağlanan bakım olanakları, ailenin sahip olduğu sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, ruhsal iyilik hali gibi farklı değişkenlerden etkilenmektedir (Bee ve Body, 2009). Çocuk

içinde doğduğu aile ile karşılıklı etkileşim içinde değişmek ve gelişmektedir (Elkind, 1999).

Ebeveynler, çoğunlukla dünyaya gelecek çocuğun normal gelişim göstereceğine dair beklentiye girseler de (Kandaş, 2019; Demirbaş, 2021) bazı durumlarda hamilelik öncesinde, doğum anında ya da sonrasında çocuğun bir engel ile dünyaya geldiği fark edilir. Çocuğun dünyaya bir engel ya da hastalık ile gelmesi ailenin sahip olduğu tüm dengelerin değişmesine, rollerin yeniden yapılandırılmasına, ailenin mevcut olan tüm kaynakların dağılımının yeniden şekillenmesine sebep olmaktadır (Fazlıoğlu vd., 2010). Bu durum, ebeveynlerin çocuğa yönelik beklentilerinin yıkılmasına sebep olmakta (Bilgin ve Kucuk, 2010) ve ebeveynler açısından bu yaşantı trajik bir olay olarak anlandırılmaktadır (Sarı, 2007). Ailenin çocuğun bir engel ile dünyaya geldiğini fark etmesi, kendilerine yönelik suçlama, utanç, gelecek korkusu gibi değişken duygu durumları yaşamasına (Greenspan vd., 2016; Karaduman ve Parlar, 2020) ve proje çocuk beklentisinin yıkılmasına sebep olmaktadır. Yaşanılan süreç, ailenin üstüne yüklenen sorumlulukların artmasına, çocuğa yönelik umutların azalmasına yol açmaktadır (Aslan vd., 2014; Demirbaş, 2021; Kandaş, 2019). Tüm bunlar da ebeveynlerin yoğun bir şekilde stres ve kaygı yaşamasına (Karaduman ve Parlar, 2020), evlilik içerisinde çatışmaların doğmasına neden olabilmektedir (Ercan ve Kırlioğlu, 2019). Ortaya çıkan stres durumu ile baş etme kapasitesi de ebeveynlerin evliliklerini sonlandırması ya da tekrar çocuk sahibi olma konusunda motivasyon kaybına yol açabilmektedir (Ercan ve Kırlioğlu, 2019; Yıldırım ve Demirel, 2023). Çocuğun bakımını karşılayan ebeveynler, çocuğun sahip olduğu engel türü, ebeveyn yaşı, ekonomik gelir düzeyi gibi etmenlere bağlı olarak depresyon gibi olumsuz duygu durumlarını yaşamaları sebebiyle yalnızlaşabilmekte ve aile içi iletişimlerinde kopmalar olabilmektedir (Ören ve Aydın, 2020).

Meydana gelen yeni durum ile birlikte ebeveynler mevcut işlerinin devamlılığı ile ilgili zorlanmakta ve bir adaptasyon süreci yaşamaktadır. Aile üyeleri, kabul süreci ile ilgili evrelerden geçerken çocuğun sahip olduğu engel türüne göre zorlanabilmektedirler (Fazlıoğlu vd., 2010). Ailenin hamilelik sürecindeki çocuğa yönelik bakış açısı, beklentilerinin yanı sıra çevresel tutumlar, çocuğun engel durumunun kabul edilmesini de etkilemektedir (Yıldırım ve Demirel, 2023). Çocuğun, gelişimsel olarak çevresel desteğe ihtiyacının bulunmasının yanı sıra (Holt,

2000) çocuğun dünyaya bir engel ile gelmesi ihtiyaç duyduğu desteğin artmasına sebep olmaktadır (Greenspan vd., 2016). Bu nedenle ebeveynin tanıya uyum süreci ve hayatını çocuğun ihtiyaçlarına göre şekillendirmesi son derece önemlidir (Fazlıoğlu vd., 2010). Çocuğun yetişkinlik hayatında potansiyeli dâhilinde kendisine yetebilen bir birey olmasında en önemli destekçisi ailesidir (Meral, 2011).

Özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarına yönelik Zelyurt (2020) tarafından yapılan araştırmada; çocuğun özel gereksinimli olarak dünyaya gelmesinin ailede utanç duygusu oluşturabildiği ve tanının kabulüne yönelik geçen süreçte ailelerin farklı duygu durumları yaşayabildiği; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin özel gereksinimli çocukların hassas, kırılgan ve özel bakıma ihtiyaç duyduklarına yönelik algıları olduğu, özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin ise çocukluğu masumiyet, saflık ve neşe ile betimledikleri ve sabırlı olmayı zorunlu bir ebeveynlik görevi olarak anlamlandırdıkları görülmüştür. Yapılan araştırmada; seyahat, market, park, misafirlik gibi sosyalleşme gerektiren aktiviteler sırasında ebeveynlerin çevrelerinden aldıkları olumsuz tepkilerden kaynaklı çocuğun sahip olduğu yetersizlik durumuna yönelik daha olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları ve toplumsal alanlarda bulunmaya yönelik çekimser davrandıkları saptanmıştır (Zelyurt, 2020). Çocuğun gelişimsel yetersizliğe sahip olması aile açısından her ne kadar zor ve bilinmez bir süreç olarak görülse de çocuğun aileden beklediği kabul ve destek ihtiyacı değişmemektedir (Greenspan vd., 2016).

2.6. Otizm Spektrum Bozukluğu ve Çocukluk Algısı

Günümüzde en sık rastlanan nörogelişimsel bozukluklardan biri de Otizm Spektrum Bozukluğudur. 2023 yılında dünya üzerinde her 36 çocuktan birinde otizm görülmektedir (Centers For Disease Control And Prevention, 2023). Kelime olarak *içe dönük* anlamına gelen otizm (Al-Oran ve Al- Sagarat, 2016) ilk olarak Leo Kanner tarafından 1943 yılında literatüre kazandırılmıştır (Kanner, 1943). Otizm yaşamın ilk yıllarında meydana gelen karşılıklı toplumsal etkileşimde devam eden eksiklikler, kısıtlı ve yineleyici davranış örüntüleri ile görülen klinik bozulmalara yol açan nörogelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013).

Otizm, erken çocukluk döneminde oluşan; iletişim becerilerindeki noksanlık (Dunlap ve Fox, 1999), sınırlı göz kontağı, insan yüzüne odaklanmada zorlanma, karşılıklı sosyal iletişim kurma ve sürdürmede güçlükler ile görülebilmektedir (Günakan ve Ünsal, 2023). Tüm bu belirtilerin yanı sıra otizm, oyuncaklar ile işlevleri dışında oynama, sınırlı hayal gücü (Bilgin ve Kucuk, 2010) ve duyuşal uyarılara karşı gelişen hassasiyet ile de kendisini gösterebilen çok yönlü bir bozukluktur (Özyürek ve Ergün, 2021; Rosenberg vd., 2014). Ancak bu belirtiler, çocukların otizmden etkilenme düzeyinden, erken yaşta eğitime ulaşma imkânından ve zengin sosyal yaşantılardan etkilenmektedir. Otizm, geniş yelpazesi olan ve her çocuk için ortak ve kesin belirtiler göstermeyen ve yaşamın ilk yıllarından itibaren görülen nörogelişimsel bir bozukluktur (Greenspan vd., 2006).

Otizm belirtileri, çocuğun yetersizlik düzeyine göre değişmekle birlikte yapılan araştırmalar çocukların bazılarının yaşamın ilk yıllarında gelişimlerinin normal seyrinde devam ettiğini; dokunsal, duyuşal ve işitsel uyarılara karşı hassasiyetlerinin mevcut olmadığını, anlamlı jest ve mimik kullanımlarına sahip olduklarını bildirmektedir (Dertli ve Bağdaş, 2022). Buna karşın iki yaş civarında çocuğun iletişimin sözel boyutuna geçişi ile otizm belirtilerinde artış olduğu; çevresel uyarılara karşı tepki ve ilginin azalabildiği, basit yönergeleri yerine getirmekte zorlanabildiği ve dil gelişiminde duraksamalar yahut gerilemeler yaşanabildiği bilinmektedir (Dertli ve Bağdaş, 2022; Greenspan vd., 2016).

Çocuğun OSB ile dünyaya gelmesi başta çocuk olmak üzere tüm aile üyelerini etkilemekte (Dertli ve Bağdaş, 2022), özellikle çocuğun birincil bakım vereni annelerin yaşadığı stres düzeyinin artması, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmasına ve çocukla arasında sağlıklı duyuşal bağ kurulmasına engel olmaktadır (Günakan ve Ünsal, 2023; Greenspan vd., 2016).

Çocuğun yetersizlikten etkilenme düzeyi ve sahip olduğu davranışsal problemler, ailenin yaşadığı stres düzeyini etkilemektedir (Cummings ve ark., 1996; Sorin ve Galloway, 2005). Çocuk, otizmden etkilenme düzeyine göre farklı derecelerde iletişim becerilerinde noksanlık yaşayabilmekte ve bu durum aile ile çocuk arasında duyuşal bağ kurulmasını zorlaştırabilmektedir (Greenspan vd., 2016; Kandaş, 2019).Çocuğun bakım ve sorumluluğunu üstlenen ebeveynlerin yaşadıkları stres

düzeyi çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını fark edebilme ve karşılayabilme becerilerini sınırlandırırken (Greenspan vd., 2016) otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal tükenmişlik düzeylerinin normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir (Çengelci, 2009). Ebeveynler, otizm tanısı alan çocuklarının sosyal çevreleri tarafından etiketlendiklerini hissetmekte (Kandaş, 2019), bu etiketlenme aile üyelerinde duygusal izolasyona sebep olmakta ve bireylerin yaşadığı stres düzeylerini arttırmaktadır (Hoogsteen ve Woodgate, 2013). Otizm tanısı almış çocuklarda karakteristik olarak meydana gelen duygusal iniş çıkışlarda ebeveynin, çocuğun duygu düzenleme becerilerinde yönlendirici etkiye sahip olabildiği bilinmektedir. Bu durum ancak ailenin kendi olumsuz duygu ve düşünceleri ile baş etme becerisine sahip olması ile gerçekleşmektedir (Günakan ve Ünsal, 2023; Greenspan vd., 2016). Çocuğun otizm tanısı alması ile birlikte aile üyelerinin hayatlarına yeni sorumluluklar girmekte ve bu durum ebeveynlerin kendilerine, diğer aile bireylerine ve sosyal çevrelerine daha az zaman ayırmak zorunda kalmalarına sebep olmaktadır (Quintero ve McIntyre, 2010). Ailenin sorumlulukların altında ezilmesi ve yeterli destek görmemeleri ise aile üyeleri açısından sosyal izolasyona kadar ilerleyecek sonuçlar doğurabilmektedir (Kandaş, 2019).

Ebeveynin otizm gerçeği ile yüzleşmesinin ardından yaşadıkları üzüntü ve hayal kırıklığı (Akkuş vd., 2021) sevilen bir insanın kaybı karşısında yaşanan süreç ile benzer şekilde ilerlemektedir (Dertli ve Bağdaş, 2022). Ebeveynler çocuklarının otizm tanısını almasının ardından; *şok, inkar, öfke, pazarlık, depresyon, suçluluk duyma ve kabullenme* şeklinde sıralı ilerleyen ve sekiz aşamadan oluşan bir kabul sürecinden geçmektedirler (Higgins vd., 2005; Ross, 1974). Ebeveynin çocuğa yönelik kabulü, çocuğun ihtiyaç duyduğu desteği sunabilmesi ve gerekli müdahaleleri sağlamayabilmesi açısından önemlidir (Dertli ve Bağdaş, 2022; Greenspan vd., 2016). Çocuğun otizm tanısı alması ile birlikte ailenin sahip olduğu sosyal kabul ve destek düzeyi çocuğa yönelik geliştireceği tutum ve davranışları etkilemektedir (Bilgin ve Kucuk, 2010). Ebeveynlerin sahip oldukları destek ve kabul düzeyleri arttıkça çocuğun sahip olduğu gelişimsel güçlüklerle baş etme becerileri artmakta (Yıldırım ve Demirel, 2023) ve çocuğun tanı alması ile oluşan yenilmişlik hissi azalmaktadır (Kandaş, 2019). Ebeveynlerin tanının kabulüne geçiş

hızı da çocuğun erken tanı ve tedavi sürecinde kritik bir öneme sahiptir (Kandaş, 2019). Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerde, özellikle birincil bakımı sağlayan annelerde otizmin bilinmez olarak algılanmasının, çocuğun geleceğine yönelik kaygı duyulmasına ve ailenin olumsuz duygu durumları yaşamasına sebep olduğu bilinirken (Al-Oran ve Al- Sagarat, 2016; Meral, 2021) otizm aileler tarafından hayatlarını olumsuz anlamda etkileyen, hayatın her alanında zorlayıcı etkiye sahip bir olgu olarak algılanmaktadır (Aslan vd., 2014).

Tüm bu olumsuzluklara rağmen yapılan araştırmalar ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin artışı ile ailelerin stres düzeylerinde ve başa çıkma becerilerinde iyileşmeler meydana geldiğini göstermektedir (Dardas ve Ahmad, 2014) Her ne kadar otizmlı bir çocuğa sahip olmak ailelerde yıkıcı bir etki yaratsa da ailenin çocuk için yeni yapılanma sürecine girmesi, yeni rol ve sorumluluklar edinmesi ve hayatlarını çocuğa destek sağlayacak şekilde yapılandırılması aile içi etkileşim becerilerini güçlendirebilmektedir (Meral ve Cavkaytar, 2014). Otizm, kendisine çoğu zaman eşlik eden; davranışsal problemler, zihinsel engel ve aksiyete gibi farklı etmenler ile semptomlarını arttırabilen ve aileler tarafından daha yıpratıcı ve duygusal yıkıma sebep olabilen bir hal alabilmektedir. Fakat ailelerin bu durumla başa çıkma ve stresle başa çıkma becerileri ebeveyn yaşı ilerledikçe artmaktadır (Dardas ve Ahmad, 2014).

Ebeveynlerin çocukluk ve engellilik kavramlarına yönelik algıları çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarını etkilemektedir (Zelyurt, 2020). Ailenin çocukluk algısının, çocuğun engel türünden, engel düzeyinden, gelişim potansiyelinden ve ailenin ekonomik düzeyinden etkileneceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar otizmin karakteristik, eğitimsel ve davranışsal güçlüklerinin diğer engel türlerine kıyasla daha yoğun olması sebebi ile çocuğun otizm tanısına sahip olmasının aileler açısından daha stres yaratıcı bir durum olduğunu göstermektedir. Ayrıca çocuğun engelden etkilenme düzeyinin ailenin yaşadığı algıyı etkilemekle birlikte, ailenin engellilik durumunu dışsal etmenlere bağlaması ya da kader kavramı gibi kendi gücünün yetmeyeceği daha gerçekçi temelleri olmayan kavramlara atfettirmesinin stres faktörünü arttırdığı da görülmektedir (Akkok vd., 1992).

Çocuğun mevcut davranışsal problemlerinin artması ve karşılıklı iletişim becerilerindeki noksanlık aile ve çocuk arasında uyum problemlerinin oluşmasına sebep olabilmekte ve bu durum ebeveynlerin kendilerine yönelik yeterlilik algılarını da azaltmaktadır (Meral vd., 2021). Ancak çocuğun potansiyel gelişimini gerçekleştirebilmesi için ihtiyaçlarını doğru olarak gözlemleyebilen öz yeterlilik algısı yüksek ebeveynlere ihtiyacı vardır (Aksoy ve Diken, 2009). Çocuğun gelişimsel olarak ilerleyebilmesi, ailenin çocuğun bireysel ihtiyaçlarını doğru olarak gözlemlemesi ve çocuğa yönelik yapılacak adımları doğru olarak planlaması ile mümkün olabilmektedir (Akkok vd., 1992). Çocuğun her türlü istek ve ihtiyacını gözlemleyen ilk sistem olması nedeniyle aile, çocuğa sunulacak hizmetleri şekillendirmesi ve çocuğa sunulacak imkanları oluşturması açısından çocuk gelişiminde kritik bir öneme sahiptir (Akkuş vd., 2021).

Otizmin seyri ve sebeplerinin günümüzde tam olarak bilimsel literatürce tanımlanamamış olması sebebiyle ebeveynlerin otizme yönelik algıları da değişiklik gösterebilmekte, bu algı ırk, çevre, ekonomik statü, eğitim seviyesi gibi farklı değişkenlerden etkilenebilmektedir (Bilgin ve Kucuk, 2010; Haney vd., 2018). Otizm belirtileri çocuğun hayatında yaşam boyu sürmekle birlikte, çevresel uyaranlar ve eğitim ile mevcut semptomlar değişiklik gösterebilmektedir (Haney vd., 2018). Ebeveynin otizmi çocuğun doğal bir parçası olarak görmesi, eğitim ve tedavi ile semptomlarda azalma olacağına dair inancının bulunmaması uzun vadede çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir (Haney vd., 2018). Çocuğa yönelik olumsuz bakış açısına sahip olan ebeveynler çocuklarından beklentilerini düşük tutabilmekte ve çocuğa yeterli yatırımı yapmayarak çocuğun potansiyel gelişimini gerçekleştirememesine sebep olmaktadır (Kural, 2014).

Yapılan araştırmalar özellikle yaşamın ilk yıllarında sunulan çeşitli çevresel uyaranların çocuğun gelişimini olumlu yönde etkileyebildiğini ve çocuğun uyaranlar açısından zengin çevresel deneyimlere maruz bırakılmasının beynin kalıcı işlevler edinmesine sebep olabildiğini göstermektedir (Weyandt vd., 2020). Çocuğun yaşamın ilk yıllarından itibaren ebeveynleri tarafından çevresel uyaranlar ile desteklenmesi iletişim becerilerine ve sosyal, duygusal, fiziksel gelişimine katkı sağlamaktadır (Günakan ve Ünsan, 2023; Rodrigues ve Pandeirada 2018). Çocuğun kritik gelişim evrelerinde, yeteri miktarda duyuşal uyarana maruz kalmaması

gelişimini sekteye uğrattırken, yoğun ve zengin uyarana maruz kalmasının dil gelişimini ve sosyal gelişimini olumlu etkilediği düşünülmektedir (Rodrigues ve Pandeirada 2018). Otizmlili çocuğa sahip aileler, eğitim seviyelerinin ve sosyoekonomik düzeylerinin düşüşü ile otizmi değişmez bir bilinmez olarak görmekte, otizm tanısı almış tüm çocukların tipik gelişim gösterebileceğine dair çarpık bir inanç geliştirebilmektedir (Haney vd., 2018). Bu sebeple ailenin sosyoekonomik düzeyinin düşük olması da aile içerisinde otizmin geçici bir durum olarak görülmesine ve hızlı sonuç alamayan her türlü destekten uzaklaşılmasına sebep olabilmektedir (Haney vd., 2018).

Ailelerin sahip olduğu otizme yönelik algı ve inançları çocuğa sunulacak hizmeti etkilemesi açısından önem arz etmektedir (Greenspan vd., 2016; Haney vd., 2018). Ailenin, çocuğun potansiyelinin kendi sınırları içerisinde gelişebileceğinin farkında olması, çocuğa sunulacak deneyim ve yaşantıları arttırabilmektedir (Greenspan vd., 2016). Günümüzde gelişimsel güçlükleri olan çocuklar ile ilgili; gelişmesi ve değişmesi mümkün olmayan keskin sınırların olduğuna yönelik yanlış inanç kırılmakta ve çocuğun sahip olduğu sosyal destek ve çevresel uyaranlar ile gelişiminin olumlu yönde desteklenebileceğine yönelik algı gelişmektedir (Greenspan vd., 2016).

Otizm tanısı almış çocuklar ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde çocukların yaklaşık %40'ının bir yaşına kadar olan süreçte bir sağlık kuruluşu tarafından tanı aldığı (Kandaş, 2019), çocuğun otizm tanısı alması ile birlikte ebeveynlerin büyük çoğunluğunun yoğun üzüntü yaşadıkları ve sahip oldukları sosyal çevreleri tarafından tanının öğrenmesinin ardından ailelerin sıklıkla olumsuz yaşantılara maruz kaldıkları bilinmektedir (Kandaş, 2019). Yaşanan bu durumunun çocuğun sahip olduğu tanının kabulüne yönelik engel teşkil ettiği görülmüştür (Kandaş, 2019). Ailelerin bu süreç ile birlikte ebeveynlik konusunda motivasyon kaybı yaşadığı, tükenmişlik düzeylerinde artış olduğu görülse de ailelerin çocuğun bakım ve sorumluluğu konusunda aldıkları yardım düzeyi ve eğitim seviyeleri arttıkça yaşanan motivasyon kaybının azaldığı ve ebeveynlik yetilerinde artış olduğu gözlenmiştir (Çengelci, 2009).

Otizm, ebeveynlerin büyük çoğunluğu tarafından bilinmez bir olgu olarak algılanmaktadır (Töret vd., 2019). Turan ve meslektaşları (2020) tarafından yapılan araştırmada; ebeveynlerin %56'sının tanı sürecinden önce otizm hakkında bilgi sahibi olmadığı, ailelerin çocuklarının gelişimlerine yönelik olarak ilk farkındalığının bir-iki yaş civarında olmasına rağmen tanı yaşının ortalama üç yaşa kadar uzayabildiği bulunurken ailelerin genel olarak ilk belirtilerin ardından yaklaşık bir yıl içinde sağlık birimlerine başvurduğu görülmektedir (Akkuş vd., 2020). Otizmlili çocuğa sahip babaların, annelere kıyasla tanının kabulüne yönelik daha yoğun direnç gösterdiği, ailelerin çocuğun mevcut tanısını sosyal çevreleri ile paylaşmaktan çekindikleri yahut sadece en yakın gördükleri bireyler ile paylaşmayı tercih ettikleri görülürken ailenin sosyal destek düzeyinde düşüşler olmaktadır (Akkuş vd., 2020). Aileler tanının paylaşımı ile olumsuz tepkilere maruz kalabilmekte (Turan vd., 2020) ve bu tepkiler ailenin sosyal izolasyon yaşayarak sosyal destek mekanizmalarından mahrum kalmasına sebep olmaktadır (Akkuş vd., 2020; Turan vd., 2020).

Otizm, özellikle yaşamın erken yıllarında ortaya çıkan belirtileri ve aileler tarafından çocuğun geleceğe yönelik gelişiminin bilinmezlik haline gelmesi ile birlikte ailede yoğun bir çaresizlik duygusu yaşanmasına sebep olmaktadır (Hahler ve Elsabbagh, 2015). Ebeveyn ve çocuk etkileşiminin araştırıldığı bir araştırmada; otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha fazla yönlendirici davranış sergiledikleri, çocukların sahip olduğu iletişimsel güçlükler sebebi ile daha fazla kontrol etme ve yönlendirme davranışına sahip olduklarını görülmektedir (Doğan vd., 2016). Otizm, tüm toplumlarda görülebilen, coğrafi konum, sosyo ekonomik düzey, etnik köken gibi değişkenlerden etkilenmemekle birlikte tanının tedavi ve eğitim süreci bu kavramların etkisiyle şekillenmektedir.

Çocukluğun algılanış biçimi, toplumların ya da en küçük sistem olarak ailelerin çocuklara sunacakları olanakları şekillendirmesi, çizilecek sınırların belirlemesi açısından önemlidir (Ercan, 2014; Tan, 1989). Ailenin otizmi algılayış biçimleri hissedilen duygu durumunda değişiklik oluşturabilmekte (Töret vd., 2014), otizmin getirdiği iletişim güçlükleri ve davranışsal problemler ailelerin çocukluk algısını şekillendirebilmektedir (Turan vd., 2020). Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarının incelenmesi, altında yatan etmenlerin irdelenmesi, ailenin

ihitiya duyduğu destek mekanizmalarının anlaşılması ve çocuğun yaşam standartlarının yükseltilmesi açısından önem arz etmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada otizm tanılı çocuğu olan ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin çocukluk algılarını ve çocukluk algılarına çocuk cinsiyeti, ebeveyn yaşı ve ebeveyn eğitim düzeyi faktörlerinin etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu bölümde araştırmanın deseni, sınırlılıkları, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Otizm tanısı alan çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarını ve çocukluk algılarına ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim düzeyi ve çocuk cinsiyeti faktörlerinin etkisini ve ebeveynlerin; çocuk sahibi olacaklarını öğrendiklerinde yaşadıkları hisleri, eşlerinden ve sosyal çevrelerinden sahip oldukları destek düzeylerini, otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin tanı alma sürecindeki deneyimlerini ve ebeveynlerin çocuklarının otizm tanısı almasının ardından hissettikleri duyguları ve ebeveyn olmaya yönelik duygu ve düşüncelerini incelemenin amaçlandığı bu araştırma karma modelde, yakınsayan paralel desende, nicel boyutta tarama modeli ve nitel boyutta fenomenolojik desen ile yürütülmüştür. Yakınsayan paralel desen, elde edilen nitel ve nicel verilerin birbirlerini doğrulayıp doğrulamadığını kontrol etme imkânı sunması, katılımcıların bakış açılarını yansıtabilecekleri nitel ve nicel verilere olanak sağlayan bir yöntem olması sebebiyle tercih edilmiştir (Creswell, 2013).

Ebeveynlerin çocukluk algılarının ayrıntılı olarak betimlenmesini sağlaması amacıyla nicel boyutta tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modeli, ele alınan bir durumun değişkenlerinden birinin betimlenerek diğer değişkenlerin yorumlanmasıdır (Karasar, 2009). Bireylerin bir olguya yönelik deneyimlerinin, deneyimlerine yönelik attettikleri anlamların ayrıntılı olarak incelenmesini sağlaması (Yalçın, 2022) sebebiyle araştırmanın nitel boyutu fenomenoloji deseni ile ele alınmıştır. Fenomenoloji deseni, bireylerin deneyimlediği sıklıkla gündelik yaşam deneyimlerinden oluşan bir olguya yönelik temelde yatan yapının betimlenmesidir (Merriam, 2023). Bu araştırmadaki fenomenoloji, otizmli çocuğa ve tipik gelişim

gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları ve bu algının altında yatan olası etmenlerdir.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, Kırklareli ili ile sınırlıdır.
2. Araştırma, 2021-2022 yılları arasında Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda gerçekleştirilmiştir.
3. Araştırma tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 20 ebeveyn ile otizm tanısı almış çocuğa sahip 20 ebeveyn ile sınırlıdır.
4. Araştırma, tipik gelişim gösteren çocuğa ve otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarını ve altında yatan etmenleri ölçme amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile Avcı, Kunt ve Pektaş (2022) tarafından geliştirilen “Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı” ile sınırlıdır.

3.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklem grubu, evrenin net olarak belirlenmemesi ve uygulama yapılan ebeveynler aracılığı ile yeni katılımcılara ulaşmanın amaçlanması sebebiyle amaçlı ve kartopu örneklem modeli olarak belirlenmiştir (Yenihan vd., 2016). Kırklareli ilinde ikamet eden katılımcılarla gönüllülük esasına göre yürütülecek araştırmanın örneklem grubunu 4-6 yaş arasında tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 20 ebeveyn ve aynı yaş grubundan otizm tanısı almış çocuğa sahip 20 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma toplam 40 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılım şartları olarak belirlenen kriterler şunlardır:

- Ebeveyn olmak
- 18 yaşından büyük olmak
- Kırklareli ilinde yaşıyor olmak
- Otizm tanısı almış çocuğa sahip olmak/ Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olmak
- Gönüllü olmak

Tablo 3.1. Çalışma Grubunda Yer Alan Ebeveynlerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Çalışma Grubuna Ait Özellikler		Grup					
		Otizmli Çocuğa Sahip Ebeveynler		Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler		Toplam	
		N	%	N	%	N	%
Ebeveynin Yaşı	25-30 Yaş	5	50,0	5	50,0	10	100,0
	31-35 Yaş	6	42,8	8	57,2	14	100,0
	36-40 Yaş	5	55,5	4	44,5	9	100,0
	40 (+) Yaş	4	57,1	3	42,9	7	100,0
	Toplam	20	50,0	20	50,0	40	100,0
Ebeveynin Eğitim Durumu	İlk ve Ortaokul	9	90,0	1	10,0	10	100,0
	Lise	4	30,8	9	69,2	13	100,0
	Lisans ve Üstü	7	41,1	10	58,9	17	100,0
	Toplam	20	50,0	20	50,0	40	100,0
Çocuk Yaşı	4 Yaş	9	69,2	4	30,8	13	100,0
	5 Yaş	5	35,7	9	64,3	14	100,0
	6 Yaş	6	46,2	7	53,8	13	100,0
	Toplam	20	50,0	20	50,0	40	100,0
Çocuk Cinsiyeti	Kız	6	31,6	13	68,4	19	100,0
	Erkek	14	66,7	7	33,3	21	100,0
	Toplam	20	50,0	20	50,0	40	100,0
Çocuk Sayısı	1 Çocuk	3	25,0	9	75,0	12	100,0
	2-3 Çocuk	17	60,7	11	39,3	28	100,0
	Toplam	20	50,0	20	50,0	40	100,0

Tablo 3.1. incelendiğinde; araştırmaya katılan otizm tanısı bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin %50'sinin 25-30 yaş aralığında, %42,8'inin 31-35 yaş aralığında, %55,5'inin 36-40 yaş aralığında olduğu görülürken %57,1'inin 40 yaş üzerinde olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin %50'sinin 25-30 yaş aralığında, %57,2'sinin 31-35 yaş aralığında, %44,5'inin 36-40 yaş aralığında olduğu ve %42,9'unun 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerden oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılan otizm tanısı bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin %90,0'ının ilk ve ortaokul mezunu olduğu, %30,8'inin lise ve %41,1'inin lisans ve lisansüstü mezunu olduğu görülürken tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ise; %10,0'unun ilk ve ortaokul, %69,2'sinin lise ve %58,9'unun lisans ve lisansüstü mezunu olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin %25'inin tek çocuk sahibi olduğu ve %60,7'sinin 2-3 çocuk sahibi olduğu; araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin %75,0'inin tek çocuk sahibi olduğu ve %39,3'ünün 2-3 çocuk sahibi olduğu saptanmıştır.. Araştırmaya katılan otizm tanısı almış çocukların; %69,2'sinin 4 yaş, %35,7'sinin 5 yaş ve %46,2'sinin 6 yaş grubunda olduğu; araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocukların %30,8'inin 4 yaş, %64,3'ünün 5 yaş ve %53,8'inin 6 yaş grubunda olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan otizm tanısı almış çocukların %31,6'sının kız çocuğu ve %66,7'sinin erkek çocuğu olduğu; araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocukların %68,4 kız çocuğu ve %33,3'ünün erkek çocuğu olduğu görülmüştür.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik özelliklerine yönelik bilgi toplama amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Genel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Ebeveynlerin sahip oldukları çocukluk algılarına yönelik nicel verileri toplama amacıyla Avcı, Kunt ve Pektaş (2022) tarafından geliştirilen “Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı” kullanılmıştır. Otizm tanısı almış çocuğa sahip ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarının arasında fark olup olmadığı ve varsa bu farkların altında yatan etmenlerin saptanması amacıyla araştırmanın nitel boyutunda uzman görüşleri alınarak araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

3.4.1. Genel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen bu formda; ebeveynlerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durumu ve çocuk sayısı ile çocuk cinsiyet ve yaşlarına yönelik veriler elde edilmiştir.

3.4.2. Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı

Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı, yetişkinlerin çocukluğa bakış açılarını yansıtacak bir ölçme aracının oluşturulması amacıyla ilk olarak 2012-2015 yılları arasında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Seminer dersi kapsamında geliştirilmeye başlanmış ve Çocukluğa Bakış Şıfat Listesi

adı altında 78 maddeden oluşan bir sıfat listesi olarak geliştirilmiş ve yüksek lisans tezi kapsamında ele alınmıştır (Kunt-Bulut, 2015). Elde edilen sıfat listesinden çocukluk algısını yansıtacak bir ölçek elde etme amacı ile Kunt ve Avcı (2018) tarafından geliştirilen Çocuğa Bakışı Değerlendirme Envanteri elde edilmiştir. Çocuğa Bakışı Değerlendirme Envanteri'nin (Kunt ve Avcı, 2018) kapsam ve güvenilirliğinin güçlendirilmesi amacıyla ölçek revize edilmiş ve ölçek ismi Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı olarak değiştirilmiştir (Avcı, Kunt ve Pekcan, 2022).

Ölçek ile yetişkinlerin sahip oldukları çocukluk algıları 4 alt kategoriye indirgenmiştir. Ölçeğin alt kategorileri; yetersiz çocuk, çocuğun doğasına inanç, çocuğa olumsuz bakış ve yüceltilmiş çocuk olarak belirlenmiştir ve her sıfat farklı bir çocukluk imajını ifade etmektedir (Avcı vd., 2022). Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısının 0,87 ile 0,98 arasında bulunduğu (Avcı vd., 2022) görülmüştür. Araştırmamızda ise ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa katsayısının 0,72 ile 0,76 arasında olduğu belirlenmiştir.

3.4.3 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmacı tarafından ebeveynlerin çocukluk algılarını, algı farklılıklarının altında yatan etmenleri ve otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları arasındaki farkların tespit edilebilmesi amacıyla uzman görüşleri alınarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Form, otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere uygulanmak için hazırlanan 7 sorudan oluşan ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere uygulanmak üzere hazırlanmış 5 sorudan oluşan 2 farklı formatta hazırlanmıştır. Sorular ebeveynlerin çocukluk algılarını, ebeveyn olmaya yönelik görüşlerini, sahip oldukları destek mekanizmalarını ve otizm tanısı alma sürecindeki deneyimlerine yönelik bilgi edinme amacıyla hazırlanmıştır. Formda sorulan bazı sorulara örnekler aşağıda verilmiştir:

1. Çocuk dediğimiz zaman aklınıza neler geliyor? Sizce çocuk nedir, nasıldır?
2. Çocuk sahibi olacağınızı öğrendiğinizde neler yaşadınız, neler hissettiniz? Açıklar mısınız?

3. Çocuğunuzun otizmlili olduğunu öğrendiğinizde ilk neler hissettiniz?
4. Otizmlili bir çocuğun ebeveyni olmak ile ilgili neler söylersiniz? Hisleriniz, düşünceleriniz neler, anlatır mısınız?
5. Bir çocuğun ebeveyni olmak ile ilgili neler söylersiniz? Hisleriniz, düşünceleriniz neler, anlatır mısınız?

3.5. Verilerin Toplanması

Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarını ve çocukluk algılarına ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim düzeyi ve çocuk cinsiyeti faktörlerinin etkisini incelemenin amaçlandığı bu araştırma kapsamında ilk olarak ölçek geliştiricilerinden gerekli izinler alınmıştır. Sonrasında Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Komisyonu'na başvurulmuş ve etik kurul onayı (Evrak Tarihi: 24.11.2022 ve Karar No: 69325) alınmıştır. Kullanım izinleri ve Üniversite etik kurul onayı sonrasında Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvurularak 22 Aralık 2022 gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra okul yönetimi ile görüşülmüş, okul müdürü ve sınıf öğretmenlerine araştırma hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilerek ebeveynler ile yüz yüze görüşme talep edilmiştir. Veri toplama aşamasında ebeveynler ile sınıf öğretmenleri eşliğinde görüşme sağlanmış ve araştırma hakkında gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Veri toplama süreci araştırmaya katılmaya gönüllü ebeveynler ile okul yönetiminin uygun gördüğü ve yönlendirdiği alanlarda gerçekleşmiştir. Veri toplama aşamasında gönüllü ebeveynlere öncelikle onam formu okutulmuş ve onayları alınmıştır. Veriler, ebeveynler ile yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerde yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 40- 45 dakika aralığında sürmüştür. Veri toplama sürecinde ebeveynlerin nicel bölümde kullanılan Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı'ndaki çocuğa atfedilen kavram ve sıfatlardan etkilenmemeleri amacıyla ilk olarak nitel form üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ikinci kısmında ise ara verilmeden nicel formların doldurulması sağlanmıştır.

Veriler, araştırmacı tarafından 40 gönüllü ebeveyn ile yüz yüze yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir. Araştırmanın nitel boyutu katılımcıların bakış açılarını ve düşüncelerine yönelik doğrudan alıntılar sağlanabilmesi amacıyla derinlemesine görüşmeler ile gerçekleşmiştir (Yağar, 2023). Verilerin toplanması ve analiz süreci eş zamanlı olarak yürütülmüş ve elde edilen her veriden sonra analiz yapılmıştır. Veri analiz sürecinde hem otizmlili çocuğa sahip hem tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler için veri doygunluğuna ulaşıldığı (Yağar, 2023) noktada çalışma gruplarını eşitlemek amacıyla otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerden toplanan verilerin eşit olması sağlanmış ve toplamda 40 kişiden veri toplanarak süreç sonlandırılmıştır. Araştırma verileri 2022-2023 eğitim öğretim yılı bahar döneminde toplanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen nitel ve nicel verilerin analizlerinin hangi yöntemler ile gerçekleştirildiği ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır.

3.6.1. Nicel Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 15 (Statistical Paket of Social Science) istatistik paket programı kullanılmıştır. Bu çalışmada ele alınan değişkenler açısından dağılımların normal olup olmadığı çarpıklık ve basıklık katsayıları ile incelenmiştir. Çarpıklık katsayılarının -1 ile +1 arasında olması normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir (Büyüköztürk, 2015).

Tablo 3.2. Değişkenlerin Dağılımlarına Ait Çarpıklık Katsayıları

Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı Alt Boyutları	$\bar{x}$	Std. Sapma	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Çocuğa Olumsuz Bakış	2,52	2,075	,769	-,170
Yüceltilmiş Çocuk	7,15	2,975	-,172	-,925
Yetersiz Çocuk	5,20	2,544	,266	-,295
Çocuğun Doğasına İnanç	5,20	2,431	-,189	-,547

Otizmlili çocuğa sahip ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algısı ile ebeveyn yaşı, eğitim durumu ve çocuk cinsiyeti arasındaki ilişkiyi

incelemek amacıyla gruplar arası karşılaştırmalarda “Bağımsız Gruplar T-Testi” ve “Çift Yönlü Varyans Analizi” uygulanmıştır.

3.6.2. Nitel Verilerin Analizi

Araştırmanın nitel boyutu ebeveynler ile yüz yüze gerçekleşen görüşmelerden oluşmaktadır. Ebeveynler ile gerçekleştirilen görüşmelerde çocukluk algılarını, algıların altında yatan etmenleri irdelemek amacı ile uzman desteği ile araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler, içerik analizi yolu ile değerlendirilmiş ve ebeveynlerin cevaplarına yönelik tema ve alt temalar elde edilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunu oluşturan veriler içerik analizi yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizi için dört basamaklı bir süreç izlenmiştir. Verilerin analizinde öncelikle veriler kodlanmış ve araştırmaya ait temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalara kodlar verilerek temalar düzenlenmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından birçok defa okunmuş ve kodlamalar yapılmıştır. Verilerden çıkan anlamlara göre tümevarımcı bir analiz ile kodlamalar yapılmıştır. Sürecin sonunda kodlar arasındaki ortak noktalar bulunmuş ve temalar oluşturulmuştur. Araştırmanın geçerliliğini arttırma amacıyla katılımcıların cevaplarından doğrudan örnekler sunulmuştur. Veri analizinin güvenilirliği Miles ve Huberman (2015)’in [Görüş birliği/ (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) X 100] formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Buna göre iki araştırmacı tüm sorulara ait tabloları birlikte oluşturmuş ve %100 güvenilirlik sağlanmıştır. Araştırmaya katılan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin TK1, TK2, TK3..., TK20 şeklinde kodlanırken otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ise gizlilik sağlanabilmesi amacıyla OK1, OK2, OK3..., OK20 şeklinde kodlanmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmada, otizm tanılı çocuğu olan ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğu olan ebeveynlerin çocukluk algılarını ve çocukluk algılarına ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim düzeyi ve çocuk cinsiyeti faktörlerinin etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular Araştırmaya İlişkin Nicel Veriler ve Araştırmaya İlişkin Nitel Veriler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir.

4.1 Araştırmaya İlişkin Nicel Veriler

Araştırmada nicel verileri elde etme amacıyla “Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı” kullanılmıştır. Elde edilen veriler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4.1. Çalışma Grubundaki Ebeveynlerin Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Alt Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	S.Sapma	Min.	Max.
Çocuğa Olumsuz Bakış	Otizmli Çocuk	20	2,15	2,03	,00	7,00
	Tipik Gelişim	20	2,90	2,10	,00	7,00
Yüceltilmiş Çocuk	Otizmli Çocuk	20	6,90	2,92	2,00	12,00
	Tipik Gelişim	20	7,40	3,08	1,00	12,00
Yetersiz Çocuk	Otizmli Çocuk	20	5,45	2,78	,00	10,00
	Tipik Gelişim	20	4,95	2,33	1,00	11,00
Çocuğun Doğasına İnanç	Otizmli Çocuk	20	4,60	2,46	,00	9,00
	Tipik Gelişim	20	5,80	2,31	1,00	10,00

Tablo 4.1.’de Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı’nın Çocuğa Olumsuz Bakış alt boyutu puanları incelendiğinde otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin ($X=2,15\pm2,03$), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ise puan ortalamalarının ($X=2,90\pm2,10$) olduğu görülmektedir. Yüceltilmiş Çocuk alt boyutu puanları incelendiğinde otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının ($X=6,90\pm2,92$), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının ($X=7,40\pm3,08$) olduğu, Yetersiz Çocuk alt boyutuna bakıldığında otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının ($X=5,45\pm2,78$), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ($X=4,95\pm2,33$) olduğu, Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutuna bakıldığında ise otizm tanısı almış çocuğa sahip

ebeveynlerin puan ortalamalarının ($X=4,60\pm2,46$), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ($X=5,80\pm2,31$) puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı'nın Çocuğa Olumsuz Bakış alt boyutu max. ve min. puanları incelendiğinde ise; otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin (Min=.00, Max=7.00), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ise puan ortalamalarının (Min=.00, Max=7.00) olduğu görülmektedir. Yüceltilmiş Çocuk alt boyutu puanları incelendiğinde otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının (Min=2.00, Max=12.00), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının (Min=1.00, Max=12.00) olduğu, Yetersiz Çocuk alt boyutuna bakıldığında otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının (Min=.00, Max=10.00), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin (Min=1.00, Max=11.00) olduğu, Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutuna bakıldığında ise otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin puan ortalamalarının (Min=.00, Max=9.00), tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin (Min=1.00, Max=10.00) puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.2. Otizm Tanısı Almış Çocuğa ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracının Alt Boyut Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve T-Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Grup	N	$\bar{X}$	S.Sapma	t	P
Çocuğa Olumsuz Bakış	Otizmlili Çocuk	20	2,15	2,03	-1,147	,608
	Tipik Gelişim	20	2,90	2,10	-1,147	
Yüceltilmiş Çocuk	Otizmlili Çocuk	20	6,90	2,92	-,527	,984
	Tipik Gelişim	20	7,40	3,08	-,527	
Yetersiz Çocuk	Otizmlili Çocuk	20	5,45	2,78	,617	,199
	Tipik Gelişim	20	4,95	2,33	,617	
Çocuğun Doğasına İnanç	Otizmlili Çocuk	20	4,60	2,46	-1,592	,335
	Tipik Gelişim	20	5,80	2,31	-1,592	

Tablo 4.2.'deki T-Testi sonuçlarına göre Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracının alt ölçeklerinden, Çocuğa Olumsuz Bakışta ($t=-1,147$, $p>0.5$), Yüceltilmiş Çocukta ($t=-,527$, $p>0.5$), Yetersiz Çocukta ($t=,617$, $p>0.5$) ve Çocuğun Doğasına İnançta ($t=-1,592$, $p>0.5$) puan ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Test sonuçlarına bakıldığında, otizm tanısı almış çocuğa sahip olmanın ya da tipik gelişim gösteren

çocuğa sahip olmanın çocukluk imajlarına yönelik anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.3. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

			Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı							
			Çocuğa Olumsuz Bakış		Yetersiz Çocuk		Yüceltilmiş Çocuk		Çocuğun Doğasına İnanç	
Ebeveyn Yaşı	N		$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Otizm tanısı almış çocuğa sahip olan ebeveynler	25-30	5	1,40	1,14	4,60	3,51	6,00	3,81	3,20	2,17
	31-35	6	3,33	2,07	5,83	2,40	7,50	2,81	6,00	1,55
	36-40	5	1,20	1,30	4,00	1,41	6,00	1,87	2,60	1,95
	41 (+)	4	2,50	3,11	7,75	2,87	8,25	3,30	6,75	1,71
	Toplam	20	2,15	2,03	5,45	2,78	6,90	2,92	4,60	2,46
Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler	25-30	5	2,60	2,41	4,60	2,07	5,60	3,71	5,60	1,82
	31-35	8	3,50	2,20	4,63	1,41	7,13	1,96	5,25	2,60
	36-40	4	1,25	1,50	3,50	2,38	7,50	3,51	5,25	1,71
	41 (+)	3	4,00	1,00	8,33	2,31	11,00	1,73	8,33	2,08
	Toplam	20	2,90	2,10	4,95	2,33	7,40	3,08	5,80	2,31
Toplam	25-30	10	2,00	1,89	4,60	2,72	5,80	3,55	4,40	2,27
	31-35	14	3,43	2,06	5,14	1,92	7,29	2,27	5,57	2,17
	36-40	9	1,22	1,30	3,78	1,79	6,67	2,65	3,77	2,22
	41 (+)	7	3,14	2,41	8,00	2,45	9,43	2,94	7,42	1,90
	Toplam	40	2,53	2,08	5,20	2,54	7,15	2,97	5,20	2,43

Tablo 4.3.'de ebeveynlerin yaş gruplarına göre çocukluk algıları incelendiğinde, Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı'nın alt ölçeklerinden Çocuğa Olumsuz Bakışta; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin 25-30 yaş grubunda ($X=1,40\pm1,14$), 31-35 yaş grubunda ($X=3,33\pm2,07$) ve 36-40 yaş grubunda ($X=1,20 \pm 1,30$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken 41 yaş üzerindeki ebeveynlerin ($X=2,50\pm3,11$) puan ortalamalarına sahip oldukları bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğa Olumsuz Bakış alt ölçeğindeki puan ortalamaları incelendiğinde; 25-30 yaş grubunda ($X=2,60\pm2,41$), 31-35 yaş grubunda ($X=3,50\pm2,20$) ve 36-40 yaş grubunda ($X=1,25\pm1,50$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ($X=4,00\pm1,00$) puan ortalamalarına sahip oldukları saptanmıştır. Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin 25-30 yaş grubunda ($X=4,60\pm3,51$), 31-35 yaş grubunda ($X=5,83\pm2,40$), 36-40 yaş grubunda ($X=4,00\pm1,41$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken ve 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin

($X=7,75\pm2,87$) puan ortalamalarına sahip oldukları bulunmuştur. Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin, 25-30 yaş grubunda ($X=4,60\pm2,07$), 31-35 yaş grubunda ($X=4,63\pm1,41$), 36-40 yaş grubunda ($X=3,50\pm2,38$) puan ortalamalarına sahip oldukları saptanırken 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ($X=8,33\pm2,31$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülmüştür.

Yüceltilmiş Çocuk alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin 25-30 yaş aralığında ($X=6,00\pm3,81$), 31-35 yaş aralığında ($X=7,50\pm2,81$), 36-40 yaş aralığında ($X=6,00\pm1,87$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken ve 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ($X=8,25\pm3,30$) puan ortalamalarına sahip oldukları bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ise Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde, 25-30 yaş aralığında ($X=5,60\pm3,71$), 31-35 yaş aralığında ($X=7,13\pm1,96$), 36-40 yaş aralığında ($X=7,50\pm3,51$) puana sahip oldukları bulunurken 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ($X=11,00\pm1,73$) puan ortalamalarına sahip olduğu saptanmıştır. Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin 25-30 yaş grubunda ($X=3,20\pm2,17$), 31-35 yaş grubunda ($X=6,00\pm1,55$), 36-40 yaş grubunda ($X=2,60\pm1,95$) puan ortalamasına sahipken 41 yaş üstündeki ebeveynlerin ($X=6,75\pm1,71$) puan ortalamalarına sahip oldukları bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde, 25-30 yaş grubunda ($X=5,60\pm1,82$), 31-35 yaş grubunda ($X=5,25\pm2,60$), 36-40 yaş grubunda ($X=5,25\pm1,71$) puan ortalamasına sahip oldukları 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ise ($X=8,33\pm 2,08$) puan ortalamalarına sahip olduğu bilgisi elde edilmiştir.

Tablo 4.4. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P	Anlamlı Fark
Çocuğa Olumsuz Bakış	Grup	4,932	1	4,932	1,230	,276	
	Yaş	32,283	3	10,761	2,684	,063	
	Grup X Yaş	3,593	3	1,198	,299	,826	
Çocuğa Olumsuz Bakış	Hata	128,283	32	4,009			
	Toplam	423,000	40				

Tablo 4.4. (Devam). Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Yüceltilmiş Çocuk	Grup	7,000	1	7,000	,832	,369	
	Yaş	61,897	3	20,632	2,451	,081	
	Grup X Yaş	15,481	3	5,160	,613	,611	
	Hata	269,325	32	8,416			
	Toplam	2390,000	40				
Yetersiz Çocuk	Grup	,734	1	,734	,138	,712	
	Yaş	77,647	3	25,882	4,886	,007	1-4, 3-4
	Grup X Yaş	4,310	3	1,437	,271	,846	
	Hata	169,525	32	5,298			
	Toplam	1334,000	40				
Çocuğun Doğasına İnanç	Grup	20,066	1	20,066	4,833	,035	1-2
	Yaş	60,763	3	20,254	4,878	,007	1-4,3-4
	Grup X Yaş	21,557	3	7,186	1,731	,180	
	Hata	132,867	32	4,152			
	Toplam	1312,000	40				

Tablo 4.4.'te yer alan otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin yaşlarına göre çocukluk algılarına yönelik çift yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde; yaşıml Çocuğa Olumsuz Bakış [$F(3,063)=2,684$, $p>.05$] ve Yüceltilmiş Çocuk [$F(3,081)=2,451$, $p>.05$] alt ölçeklerinde anlamlı farka neden olmadığı görülürken ebeveyn yaşının, Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde [$F(3,007)=4,886$, $p<.05$] ve Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde [$F(3,007)=4,878$, $p<.05$] anlamlı farka neden olduğu bulunmuştur. Farkların hangi yaş grupları arasında anlamlı olduğunu saptamak amacıyla, örneklemelerin gruplara eşit sayılarla dağılmamasından kaynaklı post-hoc testlerinden Hocberg's GT2 testinden yararlanılmıştır. Yapılan Hocberg's GT2 testinin sonuçları incelendiğinde; yetersiz çocuk alt boyutunda, ebeveyn yaşı ilerledikçe yetersiz çocuk imajının arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin yetersiz çocuk alt boyutunda; 25-30 yaş aralığında ($X=4,60$), 1-40 yaş aralığında ($X=5,23$), 36-40 yaş aralığında ($X=3,75$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ($X=8,04$) puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur.

Araştırma bulgularında Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde ebeveyn yaşı ilerledikçe yetersiz çocuk algısının arttığı elde edilse de 36-40 yaş aralığındaki ebeveynlerin en düşük yetersiz çocuk puan ortalamalarına sahip oldukları görülmektedir. Yapılan

Hocberg's GT2 testinin sonuçları incelendiğinde; Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutunda, ebeveyn yaşı ilerledikçe çocuğun doğasına inancın arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin çocuğun doğasına inanç çocuk alt boyutunda; 25-30 yaş aralığında ($X=4,40$), 31-40 yaş aralığında ($X=5,62$), 36-40 yaş aralığında ($X=3,92$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken 41 yaş ve üzerindeki ebeveynlerin ($X=7,54$) puan ortalamasına sahip olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularında Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutunda ebeveyn yaşı ilerledikçe çocuğun doğasına inancın arttığı belirlense de 36-40 yaş aralığındaki ebeveynlerin en düşük çocuğun doğasına inanç puan ortalamalarına sahip oldukları görülmektedir. Yapılan t-testi analizi sonuçlarına göre Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutunda gruplar arasında anlamlı puan farklılıklarının olduğu belirlenmiştir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha fazla çocuğun doğasına inanan bir çocukluk imajına sahip oldukları görülmüştür. Varyans analizi sonuçları incelendiğinde, ebeveynlerin çocukluk algıları üzerinde çocuğun otizmlili olması ya da tipik gelişim göstermesi ile yaş ortak etkisinin anlamlı bir farka neden olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.5. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ebeveyn Eğitim Düzeyi			Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı							
			Çocuğa Olumsuz Bakış		Yetersiz Çocuk		Yüceltilmiş Çocuk		Çocuğun Doğasına İnanç	
	Ebeveyn Eğitim Durumu	N	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Otizm tanısı almış çocuğa sahip olan ebeveynler	İlk ve Ortaokul	8	2,13	2,30	6,63	2,50	7,75	3,06	5,50	2,33
	Lise	5	2,00	1,22	3,80	2,59	6,80	2,77	3,60	2,88
	Lisans ve Üstü	7	2,29	2,43	5,29	2,93	6,00	3,00	4,29	2,29
	Toplam	20	2,15	2,03	5,45	2,78	6,90	2,92	4,60	2,46
Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olan ebeveynler	İlk ve Ortaokul	1	3,00	.	7,00	.	7,00	.	4,00	.
	Lise	9	3,33	2,06	4,67	1,80	8,56	2,88	6,00	3,08
	Lisans ve Üstü	10	2,50	2,27	5,00	2,83	6,40	3,20	5,80	1,55
	Toplam	20	2,90	2,10	4,95	2,33	7,40	3,08	5,80	2,31

Tablo 4.5. (Devam). Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Toplam	İlk ve Ortaokul	9	2,22	2,17	6,67	2,35	7,67	2,87	5,33	2,24
	Lise	14	2,86	1,88	4,36	2,06	7,93	2,87	5,14	3,13
	Lisans ve Üstü	17	2,41	2,27	5,12	2,78	6,24	3,03	5,18	1,98
	Toplam	40	2,53	2,08	5,20	2,54	7,15	2,97	5,20	2,43

Tablo 4.5’de ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çocukluk algıları incelendiğinde, Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı’nın alt ölçeklerinden Çocuğa Olumsuz Bakış alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerden eğitim düzeylerine göre puan ortalamaları incelendiğinde; ilk ve ortaokul mezunu ebeveynlerin ($X=2,13\pm 2,30$), lise mezunu ebeveynlerin ($X=2,00\pm 1,22$) puan ortalamasına sahip oldukları görülürken lisans ve lisansüstü mezunu ebeveynlerin ($X=2,29\pm 2,43$) puan ortalamalarına sahip olduğu bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğa Olumsuz Bakış alt ölçeğindeki puanları incelendiğinde ise, ilk ve ortaokul mezunu ebeveynlerin ($X=3,00\pm$), lise mezunu ebeveynlerin ($X=3,33\pm 2,06$), lisans ve lisansüstü mezunu ebeveynlerin ise ($X=2,50\pm 2,27$) puan ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür.

Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerden ilk ve ortaokul mezunlarının ($X=6,63\pm 2,50$), lise mezunlarının ($X=3,80\pm 2,59$) puan ortalamalarına sahip olduğu görülürken lisans ve lisansüstü mezunu ebeveynlerin ($X=5,29\pm 2,93$) puan ortalamalarına sahip olduğu bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Yetersiz Çocuk alt ölçeğindeki puan ortalamaları incelendiğinde, ilk ve ortaokul mezunlarının ($X=7,00\pm$), lise mezunlarının ($X=4,67\pm 1,80$) puan ortalamasına sahip oldukları görülürken lisans ve lisansüstü düzeyi eğitim alan ebeveynlerin ise ($X=5,00\pm 2,83$) puan ortalamalarına sahip olduğu saptanmıştır. Yüceltilmiş Çocuk alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerden ilk ve ortaokul mezunu olanların ($X=7,75\pm 3,06$), lise mezunu olanların ($X=6,80\pm 2,77$) puan ortalamalarına sahip oldukları görülürken lisans ve lisansüstü düzeyi eğitim alan ebeveynlerin ($X=6,00\pm 3,00$) puan ortalamalarına sahip

olduğu bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Yüceltilmiş Çocuk alt ölçeğinde, ilk ve ortaokul mezunu olanların ($X=7,00\pm$), lise mezunu olanların ($X=8,56\pm2,88$) puan ortalamalarına sahip olduğu bulunurken lisans ve lisansüstü düzeyi eğitim alan ebeveynlerin puan ortalamaları ($X=3,20\pm5,80$) olarak saptanmıştır.

Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerden ilk ve ortaokul mezunu ebeveynlerin ($X=5,50\pm2,33$), lise mezunu ebeveynlerin ($X=3,60\pm2,88$) puan ortalamalarına sahip olduğu görülürken lisans ve lisansüstü düzeyi eğitim alan ebeveynlerin ise puan ortalamaları ($X=4,29\pm2,29$) olarak bulunmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde, ilk ve ortaokul mezunu ebeveynlerin ($X=4,00\pm$), lise mezunu ebeveynlerin ($X=6,00\pm3,08$) puan ortalamasına sahip olduğu görülürken lisans ve lisansüstü düzeyi eğitim alan ebeveynlerin puan ortalamaları ($X=5,80\pm1,55$) olarak bulunmuştur.

Tablo 4.6. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P	Anlamlı Fark
Çocuğa Olumsuz Bakış Açısı	Grup	3,496	1	3,496	,748	,393	
	Eğitim	,549	2	,275	,059	,943	
	Grup X Eğitim	2,283	2	1,142	,244	,785	
	Hata	158,804	34	4,671			
	Toplam	423,000	40				
Yüceltilmiş Çocuk	Grup	1,177	1	1,177	,130	,721	
	Eğitim	16,650	2	8,325	,916	,410	
	Grup X Eğitim	5,729	2	2,865	,315	,732	
	Hata	308,922	34	9,086			
	Toplam	2390,000	40				
Yetersiz Çocuk	Grup	,544	1	,544	,084	,774	
	Eğitim	19,540	2	9,770	1,509	,236	
	Grup X Eğitim	2,416	2	1,208	,187	,831	
	Hata	220,104	34	6,474			
	Toplam	1334,000	40				
Çocuğun Doğasına İnanç	Grup	3,472	1	3,472	,590	,448	
	Eğitim	,536	2	,268	,046	,956	
	Grup X Eğitim	10,595	2	5,297	,900	,416	
	Hata	200,229	34	5,889			
	Toplam	1312,000	40				

Tablo 4.6.'da yer alan otizm tanısı almış çocuğa sahip ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çocukluk algılarına yönelik çift yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde çocuğun otizimli olması ya da tipik gelişim göstermesinin ebeveynin eğitim düzeyi ile ortak etkisinin anlamlı bir farka neden olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.7. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyetlerine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Alt Ölçek Puanlarının Ortalamaları ve Standart Sapmaları

			Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı							
			Çocuğa Olumsuz Bakış		Yetersiz Çocuk		Yüceltilmiş Çocuk		Çocuğun Doğasına İnanç	
	Çocuk Cinsiyeti	N	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S	$\bar{x}$	S
Otizm tanısı almış çocuğa sahip olan ebeveynler	Kız	6	1,67	1,51	4,17	3,06	7,17	2,48	4,00	3,03
	Erkek	14	2,36	2,24	6,00	2,57	6,79	3,17	4,86	2,25
	Toplam	20	2,15	2,03	5,45	2,78	6,90	2,92	4,60	2,46
Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler	Kız	13	2,62	1,56	4,85	2,67	7,54	3,48	6,54	1,85
	Erkek	7	3,43	2,94	5,14	1,68	7,14	2,41	4,43	2,57
	Toplam	20	2,90	2,10	4,95	2,33	7,40	3,08	5,80	2,31
Toplam	Kız	19	2,32	1,57	4,63	2,73	7,42	3,13	5,74	2,51
	Erkek	21	2,71	2,47	5,71	2,31	6,90	2,88	4,71	2,31
	Toplam	40	2,53	2,08	5,20	2,54	7,15	2,97	5,20	2,43

Tablo 4.7.'de Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı'nın alt ölçeklerinden Çocuğa Olumsuz Bakış alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=1,97\pm1,51$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=2,36\pm2,24$) puan ortalamalarına sahip olduğu; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğa Olumsuz Bakış alt ölçeğinde, kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=2,62\pm1,56$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=3,43\pm2,94$) puan ortalamalarına sahip olduğu görülmüştür.

Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı'nın alt ölçeklerinden Yetersiz Çocuk alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=4,17\pm3,06$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=6,00\pm2,57$) puan ortalamalarına sahip olduğu; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğa Olumsuz Bakış alt ölçeğinde, kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=4,85\pm2,67$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=5,14\pm1,68$) puan ortalamalarına sahip olduğu bulunmuştur. Çocuğa Bakış

Değerlendirme Aracı'nın alt ölçeklerinden Yüceltilmiş Çocuk alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=7,17\pm2,48$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=6,79\pm3,17$) puan ortalamalarına sahip olduğu; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Yüceltilmiş Çocuk alt ölçeğinde, kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=7,54\pm3,48$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=7,14\pm2,41$) puan ortalamalarına sahip olduğu saptanmıştır. Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı'nın alt ölçeklerinden Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde; Otizm tanısı almış kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=4,00\pm3,03$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=4,86\pm2,25$) puan ortalamalarına sahip olduğu; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin Çocuğun Doğasına İnanç alt ölçeğinde, kız çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=6,54\pm1,85$), erkek çocuğuna sahip ebeveynlerin ($X=4,43\pm2,75$) puan ortalamalarına sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.8. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Cinsiyetine Göre Çocukluk Algılarına Yönelik Çift Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ort.	F	P	Anlamlı Fark
Çocuğa Olumsuz Bakış Açısı	Grup	8,913	1	8,913	2,039	,162	
	Çocuk Cinsiyet	4,938	1	4,938	1,130	,295	
	Grup X Çocuk Cinsiyet	,033	1	,033	,008	,931	
	Hata	157,339	36	4,371			
	Toplam	423,000	40				
Yüceltilmiş Çocuk	Grup	1,160	1	1,160	,122	,728	
	Çocuk Cinsiyet	1,317	1	1,317	,139	,712	
	Grup X Çocuk Cinsiyet	,000	1	,000	,000	,994	
	Hata	341,278	36	9,480			
	Toplam	2390,000	40				
Yetersiz Çocuk	Grup	,069	1	,069	,011	,919	
	Çocuk Cinsiyet	9,909	1	9,909	1,515	,226	
Yetersiz Çocuk	Grup X Çocuk Cinsiyet	5,157	1	5,157	,789	,380	
	Hata	235,383	36	6,538			
	Toplam	1334,000	40				
Çocuğun Doğasına İnanç	Grup	9,722	1	9,722	1,817	,186	
	Çocuk Cinsiyet	3,428	1	3,428	,640	,429	
Çocuğun Doğasına İnanç	Grup X Çocuk Cinsiyet	19,226	1	19,226	3,593	,066	
	Hata	192,659	36	5,352			
	Toplam	1312,000	40				

Tablo 4.8’de yer alan otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetlerine göre çocukluk algılarına yönelik çift yönlü varyans analizi sonuçları incelendiğinde; çocuğun otizmlili olmasının ya da tipik gelişim göstermesi ile çocuk cinsiyetinin ortak etkisinin anlamlı bir farka neden olmadığı görülmektedir.

4.2. Araştırmaya İlişkin Nitel Veriler

Araştırmada nitel verileri elde etme amacıyla araştırmacı tarafından uzman desteği alınarak geliştirilen “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Elde edilen veriler aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo.4.9. Araştırmaya İlişkin Temalar ve Alt Temalar

Tema	Alt Tema
Ebeveynlerin Çocuk Algıları	Katılımcı Çocuk
	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
	Hayatın Anlamı Çocuk
	Kötü Çocuk
	Masum Çocuk
Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olacaklarını Öğrendiklerinde Yaşadıkları Hisler	Aidiyet Kuramama
	Endişe & Kaygı
	Heyecan
	Korku
	Merak
	Mutluluk
	Sorumluluktan Kaçma İsteği
	Şaşkınlık
	Utanç
	Üzüntü
Ebeveynlerin Çocuklarının Otizm Tanısı Almasının Ardından Hissettikleri	Bilinmezlik
	Fiziksel Semptomlar
	İnkâr & Kabul Edememe
	Kendini Suçlama
	Korku & Kaygı
	Pişmanlık
	Rahatlama
	Sosyal Kaygı
	Umutsuzluk
	Üzüntü & Kötü Hissetme
	Yakıştıramama
	Yıkılma
	Yalnızlık
	Uzmandan Kaynaklı Tanının Gecikmesi
Ebeveynlerin Otizm Tanısı Alma Sürecindeki Deneyimleri	Ailenin Geç Fark Etmesi ve Uzmana Geç Başvuru
	Ailenin Fark Etmesi ve İnkâr Etmesi
	Aileye Göre Sorunsuz Tanılama

Tablo.4.9. (Devam). Araştırmaya İlişkin Temalar ve Alt Temalar

Ebeveynlerin Sahip Oldukları Sosyal Destek Düzeyleri	Eşten Görülen Sosyal Destek Düzeyi
	Akraba ve Sosyal Çevreden Görülen Destek Düzeyi
Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri ve Hisleri	Bireysel Hayatın Sonu
	Çocuğun Geleceğine Yönelik Kaygı
	Çocuğun Bağımlılığına Karşı Stres
	Çocuğun Geleceğine Yönelik Umut
	Devamlı Dikken Üstünde Hissetmek
	Düzenli Takip ve Zorunlu Sabır
	Eğitimdeki Gelişmeye Yönelik Umut
	Hayata Bakış Açısının Değişmesi
	Kendinden Başka Kimseye Güvenememe
	Otizmi Geçici Bir Durum Olarak Görme
	Özel Hissetme
	Tedaviye Yönelik Umutsuzluk
	Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarla Farkın Az Olması ya da Olmaması
	Yalnızlaşma ve Toplum Tarafından Dışlanma
Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri ve Hisleri	Çocuğun Geleceğine Yönelik Kaygı
	Duygu ve Davranışları Kontrol Etme Zorunluluğu
	Fedakârlık Gerektiren
	Hayatın Merkezi & Öncelik
	Mutluluk & Sevinç
	Sorumluluk

Araştırmanın nitel boyutunda elde edilen verilerin analizleri sonucunda 7 üst tema elde edilmiştir:

1. Ebeveynlerin Çocuk Algıları
2. Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olacaklarını Öğrendiklerinde Yaşadıkları Hisler
3. Ebeveynlerin Çocuklarının Otizm Tanısı Almasının Ardından Hissettikleri Duygu Ve Düşünceleri
4. Ebeveynlerin Otizm Tanısı Alma Sürecindeki Deneyimleri
5. Ebeveynlerin Sahip Oldukları Sosyal Destek Düzeyi
6. Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri Ve Hisleri
7. Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri Ve Hisleri

Elde edilen temalar kategorilere ayrılmış ve her üst temaya ait veriler kodlanarak alt temalar elde edilmiştir.

Ebeveynlerin Çocuk Algıları

Ebeveynlerin çocuk denilince aklına gelenler, çocuğa attığı anlamlar ve çocuk kavramına bakış açıları irdelenmiştir. Ebeveynlerin çocuk kavramını tanımlarken kullandıkları ifadeler; hayatı sınırlama sebebi olarak çocuk, masum çocuk, hayatın anlamı çocuk, katılımcı çocuk ve kötü çocuk olmak üzere 5 alt temada ele alınmıştır. Elde edilen alt temalar araştırmacının ebeveynler ile gerçekleştirdiği bireysel görüşmeler sonucunda katılımcıların çocukluk algılarına ve bu algıları ifade ediş biçimlerine göre ele alınmıştır. Araştırmacının ebeveynler ile gerçekleştirdiği görüşmelerde elde edilen çocuk imajlarından Sorin'in Çocuk İmajları (2005) kategorilerine uygun olanlar aynı şekilde isimlendirilirken benzerlik göstermeyen alt kategoriler ise araştırmacının kendisi tarafından isimlendirilmiştir. Çocuğu; pasif, ebeveynin bakım ve gözetimini bekleyen ve ebeveynin kendisini gerçekleştirmesinin önünde bir engel olarak betimleyen ebeveynlerin söylemleri "*Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk*" alt temasında ele alınırken çocuğu kendi kararlarını veremeyen sadece ebeveynin beklenti ve davranışları ile şekillenen bir konumda ifade eden ebeveynlerin çocukluk algıları ise Sorin'in "*Masum Çocuk*" alt kategorisinde ele alınmıştır.

Çocuk kavramını aile bağlarını güçlendiren, aileye ve bireye anlam katarken çocuğun varlığını ilahi bir hediye ya da lütuf olarak gören ebeveynlerin çocukluk algıları "*Hayatın Anlamı Çocuk*" alt temasında işlenirken çocukluk dönemini biyolojik bir evre olmanın ötesinde döneme has özellikleri olan, çocuğun biricikliğinin farkında ve çocuğu daha aktif ve öğrenen bireyler olarak algılayan ebeveynler ise Sorin'in "*Katılımcı Çocuk*" alt temasında ele alınmıştır. Çocuğa yönelik söylemlerinde çocuğu yetersiz ve olumsuz özellikleri ile ifade eden ebeveynlerin çocukluk algıları ise Sorin'in "*Kötü Çocuk*" alt temasında incelenmiştir (Bkz. Tablo 4.10.).

Tablo 4.10. Ebeveynlerin Çocuk Algıları

Alt Tema	Kategoriler	Bahseden Katılımcılar
Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk	Muhtaç & Bağımlı	OK2, OK15
	Destek & Bakım Bekleyen	OK2, OK3, OK6, OK7, OK9, OK15, TK13, TK19
	Fedakârlık Gerektiren	OK8, TK4, TK9
	İlgi Bekleyen	OK6, OK19, TK19
	Korunması Gereken	OK6, OK13, OK14, TK1

Tablo 4.10. (Devam). Ebeveynlerin Çocuk Algıları

Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk	Odak noktası	TK3, TK9
	Savunmasız	OK6, TK13
	Sorumluluk	OK7, OK10, OK12, OK13, TK4, TK5, TK9, TK13, TK14, TK17, TK18
	Vakit Alan	OK1, OK2, OK4, TK10, TK19
	Yük & Yorucu	OK4, OK7, TK11
Masum Çocuk	Hayallerini Tamamlama Yolu	OK12
	Küçük	OK13, TK4, TK14
	Masum & Melek	OK15, TK1, TK4, TK11
	Şekil Verilen & Oyun Hamuru	OK12, TK5, TK13, TK14, TK15, TK18, TK20
Hayatın Anlamı Çocuk	Aile Bağını Sağlayan	OK4, OK5, OK20
	Arkadaş	TK3, TK10
	Emanet & Mucize	OK9, OK18,
	Kıymetli & Kutsal	OK3, OK8, OK19, TK1
	Koruyucu & Sakinleştirici	OK1
	Koşulsuz sevilen	OK9, OK16, OK19, TK2, TK4, TK8, TK9, TK15, TK16
	Neşe Kaynağı	OK11, OK20, TK7, TK10
	Ödül & Hediye	OK8, OK9, OK18, TK8, TK16, TK17
	Öncelik	OK2, OK13, OK17
	Özel & Önemli	OK1, OK8, OK14, OK19, TK1, TK2, TK10,
	Yaşama Sebebi & Hayatın Anlamı	OK5, TK1, TK3, TK7
Katılımcı Çocuk	Çabalayan & Başarabilen	TK16
	Duygusal	OK1, OK3, OK4, TK4, TK8, TK13
	Eğlenceli	OK11, OK16, TK3
	Hareketli	OK16, TK2, TK6, TK16
	Heyecanlı	OK12, TK2
	İnatçı & Kararlı	TK7, TK17
	Katılımcı & Ekip Parçası	OK20
	Kendini İfade Eden	OK11
	Keşfeden & Yaratıcı	TK2, TK5, TK12, TK16
	Meraklı	TK2, TK5, TK12
	Mutlu	OK3, OK4, OK5, OK10, OK16, TK6, TK19
	Neşeli & Hayat Dolu	OK16, TK5, TK7, TK17
	Oyun Seven	OK12, OK15, OK20
	Özgür	OK10, TK12
	Sevimli & Güzel	OK2, OK4, OK8, OK13, OK18, OK20, TK6, TK8, TK17,
	Şefkatli & Merhametli	OK16, TK4, TK9
	Zeki & İş Bilen	TK3, TK6, TK16
Kötü Çocuk	Agresif & Hırçın & Zorba	OK1, TK6, TK11
	Bencil & Çıkarıcı	TK4, TK11, TK16
	Dağınık	OK7, OK11, TK2
	Düşünmeden Hareket Eden	OK12, OK17, TK12
	İsteklerini Erteleyemeyen	OK6, OK10
	Kendini İfade Edemeyen	OK13
	Sıkıcı	OK4
	Şımarık	TK6
	Yaramaz & Söz Dinlemeyen	OK4, OK5, OK7, OK13, TK11, TK12, TK16

Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk

Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk kategorisinde, ebeveynlerin çocuğa yönelik bakış açıları ve çocuk kavramına yönelik sahip oldukları imgeler başlıca “Bağımlı, Destek & Bakım Bekleyen, Fedakârlık, Gerektiren, İlgi Bekleyen, Korunması Gereken, Odak Noktası, Savunmasız, Sorumluluk, Vakit Alan, Yük & Yorucu” alt kategorilerine ayrılmıştır. Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk alt kategorisi Sorin’in Eğitime Devam Eden Yetişkin çocuk imajı (2015) ile benzerlik gösterse de yapılan bireysel görüşmelerde otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin çocukların zaman içerisinde bireyselleşerek bağımsızlaşacağına yönelik inanç ve söylemlerinin bulunmaması, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ise çocuklarının bireyselleşmelerine yönelik inançlarının bulunmasından kaynaklı bu alt kategori Sorin’in çocuk imajı ile tam örtüşmemiş ve araştırmacı tarafından isimlendirilmiştir.

Örneğin Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk alt kategorisinde OK1 çocuk kavramını *“Bence çocuk; hırçın, duygusal, koruyucu, sakinleştirici ve özellerdir. Fakat çocuklar özel olduğu içinde hayatından çocuk için çok fazla vakit ayırmak gerekiyor.”* şeklinde tanımlarken OK2 ise *“Çocuklar çok güzel, hayatında öncelik haline geliyor fakat sana bağımlı olmaları sebebiyle sürekli vakit ayırman gerekiyor bundan dolayı çocuk bakımı zor olandır.”* şeklinde ifade etmiştir. OK7 ise çocuk kavramını *“Benim için çocuk sorumluluk demek, öğrenmede zorluk yaşadığı için sürekli olarak her şeyi ile ilgilenmek ve öğretmek zorunda kalıyorsun bence çocuk yetiştirilmesi güç olan, tehlike altında olan, dağınık, yaramaz, söz dinlemeyen ve yorucu olan demek.”* olarak belirtmiştir.

TK9 çocuk kavramını *“Çocuk, sevgi, merhamet demek olsa da çocuk olduktan sonra bir daha hayatın eski haline dönmüyorsun, sürekli fedakârlık yapmak zorunda kalıyorsun hayatın kısıtlanıyor, çocuk senden sürekli ilgi bekliyor, çocuk sorumluluk getiriyor ve hayatının merkezinde yer aldığı için daha planlı, programlı, temkinli olmak zorunda kalıyorsun.”* şeklinde ifade ederken TK19 ise *“çocuk çok güzel olsa da bir yandan da o kadar zor. Çocuk mutluluktur. Çocuk sürekli bakım bekleyen, ilgi bekleyen ve vakit ayrılması gerekendir.”* şeklinde tanımlamıştır.

Masum Çocuk

Çocukların masum ve korunmaya muhtaç bireyler olarak resmedildiği, ebeveynlerin yönlendirmeleri sonucunda şekillendiklerine yönelik çocuk imajı Sorin'in Masum Çocuk kategorisinde ele alınmaktadır (Sorin, 2005). Gerçekleşen görüşmelerde ebeveynlerin Masum Çocuk alt kategorisinde çocuğa yönelik bakış açıları ve çocuk kavramına yönelik sahip oldukları imgeler başlıca *“Ebeveynin Gerçekleştiremediği Hayallerini Tamamlama Yolu, Küçük, Masum & Melek, Şekil Verilen & Oyun Hamuru”* alt kategorilerine ayrılmıştır. Örneğin OK12 çocuk kavramını *“Çocuk bence insanın kendisini yansıtan bir ayna, gerçekleştirmek isteyip gerçekleştiremediğin hayallerini yerine getirmenin yolu, sorumluluk. İnsan bir ressam gibi çocuğunu oluşturuyor ne verirsen öyle oluyorlar, çocuk bence oyun hamuru gibi kendin şekillendiriyorsun zorbalık görürse zorba, iyilik görürse iyi insan oluyorlar. Çocuk; heyecanlı, oyun seven, sonunu düşünmeden hareket eden demek.”* şeklinde tanımlamıştır. TK4 çocuk kavramını *“Çocuk, duygusunu kontrol edemeyen, sorumluluk ve fedakârlık isteyen, saf, sevilen, şefkatli, merhametli olmasının yanında bencil ve küçük insandır.”* Şeklinde açıklarken TK5 ise *“Çocuk bence sorumluluk demek, çocuklar ise yaratıcı, meraklı, hayat dolu, dış dünyadan etkilenen, aynı bir sünger gibi ailesinden ve toplumdan sürekli olarak öğrenen ve oyun hamuru gibi şekillendirilen demek. Çocuk olumsuz davranış gösterebilir fakat bu davranışlar çevresinden ya da ailesinden öğrendiği davranışlar oluyor, çocuğun içinde kötülük yok.”* şeklinde tanımlamış, TK14 çocuk kavramını *“Masum, sorumluluk gerektiren, şekil verilmesi, büyüülmesi gereken küçük insan.”* şeklinde tanımlamıştır. TK20 ise çocuğa bakış açısını *“Bence çocuk yönlendirilen ve hakkında karar verilen kişidir.”* şeklinde ifade etmiştir.

Hayatın Anlamı Çocuk

Hayatın Anlamı Çocuk kategorisinde ebeveynlerin çocuğa yönelik bakış açıları ve çocuk kavramına yönelik sahip oldukları imgeler başlıca *“Aile Bağını Sağlayan, Arkadaş, Emanet & Mucize, Kıymetli & Kutsal, Koruyucu & Sakinleştirici, Koşulsuz sevilen, Neşe Kaynağı, Ödül & Hediye, Öncelik, Özel & Önemli, Yaşama Sebebi & Hayatın Anlamı”* alt kategorilerine ayrılmıştır. Örneğin çocuk kavramını OK5 *“Çocuk insanın yaşama sebebi, yaramazlık mutluluk ve aile bağı demek.”* şeklinde

tanımlarken OK9 ise *“Allah’ın emaneti, sevilen, bakılması gereken bir hediye.”* olarak anlamlandırmıştır. TK1, çocuk nedir sorusuna *“Çocuklar insanın kutsal, masum, korunması gereken hassas kırmızıçizgileridir, hayata anlam katan canlılardır.”* şeklinde açıklama yaparken TK2 ise *“Çocuk dünyadaki en önemli şey, koşulsuz sevilen birey, çocuklar dağınık, hareketli, heyecanlı, meraklı ve keşfetmeye hazırdırlar.”* olarak tanımlamıştır.

Katılımcı Çocuk

Çocukları kendi hayatlarının öznesi konumunda, aktif ve katılımcı bireyler olarak gören ebeveynlerin çocuk imajları Sorin’in Katılımcı Olarak Çocuk (Sorin, 2005) alt kategorisinde ele alınmıştır. Ebeveynlerin çocuk nedir sorusuna verdikleri cevaplar *“Çabalayan & Başarabilen, Duygusal, Eğlenceli, Hareketli, Heyecanlı, İnatçı & Kararlı, Katılımcı & Ekip Parçası, Kendini İfade Eden, Keşfeden & Yaratıcı, Meraklı, Mutlu, Neşeli & Hayat Dolu, Oyun Seven, Özgür, Sevimli & Güzel, Şefkatli & Merhametli, Zeki & İş Bilen”* alt kategorilerinde gruplaştırılmıştır. OK11, çocuk nedir sorusuna *“Çocuk; eğlenceli, ortalığı dağıtan, hareketli, kendisini ifade edebilen, hayata neşe katandır”* cevabını verirken OK20 ise *“Evin neşesi, oyun oynamayı, ailesiyle vakit geçirmeyi sevimli, sevecen, katılımcı ve ekip parçası.”* şeklinde cevap vermiştir. TK3 çocuk denilince aklınıza ne gelir sorusuna *“Zeki, işini bilen, çokbilmiş, yaşam kaynağı, arkadaş canlısı, eğlenceli, esprilidir. Çocuk hayatının odak noktası haline geliyor.”* cevabını verirken TK12 ise *“Çocuk; yaramaz, özgür, düşünmeden hareket eden, meraklı, keşfetmeyi, deneyimlemeyi seven.”* olarak çocuk kavramını tanımlamıştır.

Kötü Çocuk

Ebeveynlerin çocukların içsel olarak kötü düşünce ve davranışlara sahip olduklarına yönelik inanç geliştirdikleri çocuk imajı Sorin’in Kötü Çocuk alt boyutunda (Sorin, 2005) ele alınmıştır. Kötü Çocuk kategorisinde ebeveynlerin çocuk nedir sorusuna verdikleri cevaplar *“Agresif & Hırçın & Zorba, Bencil & Çıkarıcı, Dağınık, Düşünmeden Hareket Eden, İsteklerini Erteleyemeyen, Kendini İfade Edemeyen, Sıkıcı, Şımarık, Yaramaz & Söz Dinlemeyen.”* alt kategorilerine ayrılmıştır. OK6 çocuk kavramını *“Çocuk, savunmasız, gözetim isteyen, her istediğinin aynı anda olmasını isteyen, öz bakımı yapılan, sürekli ilgi bekleyen ve her an takip edilmesi,*

Tablo 4.11. (Devam). Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olacaklarını Öğrendiklerinde Yaşadıkları Hisler

TK1			✓			✓				
TK2	✓	✓		✓		✓				
TK3		✓		✓		✓				
TK4	✓	✓				✓	✓			
TK5	✓	✓		✓			✓			
TK6	✓	✓	✓							
TK7				✓		✓				
TK8						✓				
TK9		✓		✓	✓	✓				
TK10						✓				
TK11	✓	✓		✓			✓	✓		✓
TK12		✓		✓						
TK13		✓	✓			✓				
TK14			✓			✓				
TK15		✓		✓		✓				
TK16	✓							✓		
TK17	✓	✓		✓			✓			
TK18				✓	✓	✓				
TK19						✓	✓			✓
TK20		✓		✓			✓			

Çocuk sahibi olacağınızı öğrendiğinizde neler yaşadınız, neler hissettiniz sorusuna OK4 “Hamileliğimi öğrendiğimde 7 aylık evliydim, diş ağrısı için hastaneye gittiğimde öğrenmiştim hamile olduğumu. Öğrendiğimde ilk hissettiğim ailem öğrenecek ayıp diye yoğun bir utançtı ama eşim çok mutlu oldu, o mutlu olduğu için bende mutlu oldum.” cevabını verirken OK10 ise “Hamileliğimden önce rahmimde hasar vardı ve tedavi görmüştüm bu sebeple hamile olduğumu öğrenince çok heyecanlandım, mutlu oldum, çocuğum olmayacak diye korkuyordum hayatımda hiç bu kadar mutlu olduğumu sevindiğimi hatırlamıyorum ama bir yandan da geleceğe yönelik kaygı ve endişe duydum nasıl olacak, nasıl büyütürüm diye... ” şeklinde cevap vermiştir.

OK13 hamileliği öğrendiğinde yaşadığı hisleri “çok heyecanlıydım ama korktum da bir yandan, can sonuçta hayatı boyunca sana bana emanet bir can, bir yandan da geleceğe yönelik bir belirsizlik korku hissettim...” şeklinde açıklarken OK17 ise “Açıkçası hamileliği evliliğimi toparlamak için planlamıştım bundan dolayı çok şaşırmadım ya da sürpriz olmadı. Çocuk olursa evliliğim toparlanır sanmıştım, uzun

süre kendimi anne olarak hissedemedim, 8. aya geldiğimde ilk defa annelik içgüdüsi hissettim, ruhumu baskılanmış hissettim, başarabilir miyim, yapabilir miyim endişesi yaşadım.” şeklinde hislerini açıklamıştır.

Çocuk sahibi olacağınızı öğrendiğinizde neler yaşadınız, neler hissettiniz sorusuna TK5 “Planlı bir gebelik olmasına rağmen yoğun korku, endişe, telaş hissettim, kendimi anne olmaya hazır hissetmiyormuşum, bence insan hiçbir zaman da hazır hissetmiyor. Hayatı boyunca sana bağımlı olacak bir birey fikri çok ürkütücü, anne olmaya alışmaya çalıştım fakat olmadı insan kendinin ve çocuğunun geleceğine yönelik kaygılar duyuyor.” cevabını verirken TK11 ise “Planlı bir gebelikti aslında ama hamile olduğumu öğrendiğim an da çok şaşırdım ve strese kapıldım, üzüldüm şoka girdim ve çocuğun düşmesi için dua ettim, anne olmaya hazır değilmişim. İleride beni nasıl bir hayat bekliyor, uykusunu, işten izin almayı dahi düşündüm korktum, kaygılandım. İlk zamanlar kaçmak istedim kendimi anne gibi hissedemedim, öfkeli ve sinirliydim fakat çocuğumu ultrasonda görünce tüm korkularım geçti ve hazır hissettim...” şeklinde cevap vermiştir.

TK17 ise “hamileliği öğrenince çok yoğun bir kaygı hissettim ama kaygı çocuğuma değil kendime yetememe, kendime vakit ayıramama, yeterli bakımı sağlayamama sebebiyle oldu. Plansız bir gebelikti ve sanki çocuk hayatımı geleceğimi baskılıyor gibi hissettim, korktum, hamile olduğu an da annelerin bu sürece adapte olduğunu düşünmüyorum ben de olamadım biraz alışma süreci var hatta bence bazı anneler hiç alışmıyor bunu da artık yadırgamıyorum...” cevabını verirken TK18 ise “mutlu oldum ama tecrübem olmadığı için korktum, Allah’ın emanetiydi nasıl yetiştireceğim, ileride nasıl bakacağım, gelecekte beni neler bekliyor diye merak hissettim.” şeklinde hislerini açıklamıştır.

Ebeveynlerin Çocuklarının Otizm Tanısı Almasının Ardından Hissettikleri

Ebeveynlerin çocuklarının otizmlili olduğunu öğrendiklerinde ilk hissettikleri duygular “İnkâr & Kabul Edememe, Üzüntü & Kötü Hissetme, Yakıştıramama, Yıkılma, Korku & Kaygı, Pişmanlık, Sosyal Kaygı, Kendini Suçlama, Bilinmezlik, Fiziksel Semptomlar, Umutsuzluk ve Rahatlama” olmak üzere 12 alt temada ele alınmıştır (Bkz. Tablo 4.12.)

Tablo 4.12. Ebeveynlerin Çocuklarının Otizm Tanısı Almasının Ardından Hissettikleri

Katılımcılar	Bilinmezlik	Fiziksel Semptomlar	İnkâr/KabulEdememe	Kendini Suçlama	Korku/Kaygı	Pişmanlık	Rahatlama	Sosyal Kaygı	Umutsuzluk	Üzüntü/Kötü Hissetme	Yakıştıramama	Yıkılma
OK1			✓							✓	✓	
OK2					✓							
OK3	✓		✓				✓			✓		✓
OK4	✓				✓			✓		✓	✓	
OK5			✓						✓	✓	✓	✓
OK6		✓							✓	✓		✓
OK7	✓						✓			✓		
OK8							✓					
OK9												
OK10	✓	✓		✓						✓		✓
OK11	✓				✓		✓			✓	✓	
OK12	✓				✓					✓		
OK13	✓	✓							✓	✓	✓	
OK14			✓							✓		✓
OK15	✓		✓							✓		
OK16			✓							✓		
OK17				✓		✓				✓		
OK18	✓								✓	✓		
OK19	✓	✓									✓	✓
OK20	✓								✓	✓		

Çocuğunuzun otizmlili olduğunu öğrendiğinizde ilk neler hissettiniz sorusuna OK1 “Çok üzüldüm, kendime çocuğuma yakıştıramadım, Uzun süre kabullenemedim, isyan ettim, diğer çocukların daha ağır olduğunu gördükçe kabullenmeye başladım.” derken OK3 ise “Tanı aldığımda çocuğumda yanımdaydı, evrakları aldım, beynim durmuş gibiydi odadan çıkışı bile bulamadım, ne olacak, nasıl olacak, niye böyle

oldu diye çok ağladım, üzüldüm, yıkıldım, ne yapacağımı bilemedim, insanın içinde çok büyük bir bilinmezlik oluyor, tanı almadan önce belki konuşur düzelir diye beklentilerim vardı bu beklentilerim yıkıldı ama beklentilerimi kaybetmem beni biraz rahatlattı, kabullenme olmadı üzüntü ve duygusallık hissettim hala da kabul edemedim destek almaya devam ediyorum.” cevabını vermiştir.

OK4 otizm tanısı aldıkları süreçteki duygularını “Üzüldüm ve kendimi kötü hissettim, ne olduğunu da bilmiyordum araştırdım derecelerini ve eğitimin önemini öğrendim, çevremden utandım, kim ne der dedim, çevrem para almak için çocuğuna tanı aldırды dedi çevremdeki insanlarla iletişimimi kestim, bir yandan da kendimi suçladım, çok fazla ilgilenmedim, telefon verdim benim yüzümden oldu dedim.” Sözleriyle paylaşırken OK5 ise “Çok üzüldüm, otizmin ne olduğunu araştırmaya başladım, ne olduğunu bilmiyordum. Ağladım, yakıştıramadım neden benim çocuğum, neden böyle oldu dedim. İnternette otizmi araştırdım ve çok ağır düzeyde çocuklar gördüm kızımın geleceği için endişelendim, insanlar daha da kötü olacak her şey dediler.” cevabını vermiştir. OK10 ise “Otizmin ne olduğunu bilmiyordum, ilk defa karşılaşmıştım bocaladım, nasıl yaparım gelecekte beni nasıl bir süreç bekliyor dedim. Vücudumda fiziksel semptomlar meydana geldi 4 ayda saçlarım bembeyaz oldu, tansiyonum çıktı, benden dolayı mı oldu diye kendimi suçladım, hamilelik sürecim stresli geçmişti, ben bakmadığım için çocuğum otizimli oldu diye kendimi suçladım.” şeklinde cevap verirken OK11 otizm tanısı aldığı süreçte yaşadığı duyguları “Çok ağladım, rapor ne, rehabilitasyon ne onu bile bilmiyordum, otizm hakkında bilgim yoktu, sanki sadece senin başına gelmiş gibi hissediyorsun dünyada. Bilinmezlik, üzüntü ve korku hissettim.” sözleriyle ifade etmiştir. OK12 katılımcısı çocuğunun otizm tanısı alması ile yaşadığı hisleri “Çok ağladım, neden benim çocuğumun başına geldi dedim, korktum ama bir yandan da hangi yolda yürüyeceğimizi öğrendiğim için de rahatladım, bir rehberin olacağı, eğitimle yol alacağını düşünmek rahatlatıyor insanı.” sözleriyle ifade ederken OK13 ise “Dünyam başıma yıkıldı sanki beni bir boşluğun içine attılar, otizmden haberim bile yoktu, internetten araştırıp tedavisinin olmadığını görünce hastalandım, kurdeşen döktüm, sıkıntı atakları geçirdim, bir sene kabul bile edemedim.” sözleriyle açıklamıştır.

OK15 otizm tanısı alma sürecini “*Kötü hissettim, nasıl olacak diye düşündüm çünkü otizmin ne olduğunu bile bilmiyordum. Çevremde otizm tanısı almış hiç çocuk yoktu, eli yanmıştı bundan kaynaklı konuşmuyor diyordum kendime. Kendimi kandırdım bir süre sonrasında eğitime başladık.*” sözleriyle paylaşıırken OK 19 ise “*İlk öğrendiğim anda kollarımda sedef çıktı, yarım saatlik bir psikiyatrist değerlendirmesindeydik şok oldum, yıkıldım, boşlukta yürüyor gibiydim, çocuğuma yakıştıramadım, konduramadım, ne olduğunu da tam bilmiyordum otizmin, bir gün benim başıma geleceğini hiç düşünmezdim...*” şeklinde ifade etmiştir.

Ebeveynlerin Otizm Tanısı Alma Sürecindeki Deneyimleri

Ebeveynlerin çocuklarının otizm tanısı alma sürecinde yaşadıkları deneyimler “Uzmandan Kaynaklı Tanının Gecikmesi, Ailenin Geç Fark Etmesi ve Uzmana Geç Başvuru, Ailenin Fark Etmesi ve İnkâr Etmesi, Aileye Göre Sorunsuz Tanılama Süreci” olmak üzere 4 kategoriye ayrılmıştır (Bkz. Tablo 4.13.).

Tablo 4.13. Ebeveynlerin Otizm Tanısı Alma Sürecindeki Deneyimleri

Katılımcılar	Ebeveynlerin Otizm Tanısı Alma Sürecindeki Deneyimleri			
	Uzmandan Kaynaklı Tanının Gecikmesi	Ailenin Geç Fark Etmesi ve Uzmana Geç Başvuru	Ailenin Fark Etmesi ve İnkâr Etmesi	Aileye Göre Sorunsuz Tanılama
OK1		✓		
OK2	✓			
OK3			✓	
OK4			✓	
OK5				✓
OK6	✓			
OK7				✓
OK8				✓
OK9				✓
OK10	✓			
OK11				✓
OK12			✓	
OK13				✓
OK14			✓	
OK15		✓		
OK16		✓		
OK17		✓		
OK18				✓
OK19				✓
OK20	✓			

Çocuklarının otizm tanısı alma sürecindeki deneyimlerini OK1 “Biz çocuğumuzun otizmlili olduğunu geç fark ettik, aslında belirtileri vardı mesela 3-4 kelime dışında konuşması yoktu, göz kontağı yoktu bizimle ama biz konuşur dedik gelişiminin normal olduğunu düşünmek istedik çok zor kabul ettik bu yüzden tanı alması 4 yaşını buldu.” şeklinde ifade ederken OK4 ise “Bir yaşına geldiğinde bazı sözcükler dışında konuşmuyordu, dönen eşyaları saatlerce izliyordu, kendi etrafında dönüyordu ve sese tepki vermiyordu. Yürümesi, konuşması hep sonradan oldu, sürekli ağlayan bir çocuktı ve ben dayanamıyordum bu sebeple sürekli telefon verdim ve dışladım oğlumu, bu tanıyı almasının yarı sebebi de benim, 1.5 yaşında internetten otizm belirtilerini gördüm doktora gittik, doktor otizm olabileceğini söyledi fakat eşim çevremizin tepkisinden ve söylemlerinden çekindiği için uzun süre tanı almaya direndi.” sözleri ile deneyimlerini paylaşmıştır.

OK2 ise tanı sürecinde yaşadıklarını “Aslında ben gelişimsel olarak yaşıtlarından farklı olduğunun bilincindeydim mesela 2 yaşına gelmiş olmasına rağmen tek tük kelimesi vardı, hırçın ve agresifti kendisini ifade edemiyordu, internette araştırdığımda otizmi keşfettim, birkaç defa psikiyatriye de gittik fakat doktorlar kesinlikle otizm değil dediler, bizim için o zamanlar altın yıllardı belki eğitime başlamış olsaydık bizi yönlendirmiş olsalardı şuan bambaşka yerlerde olabilirdik.” şeklinde ifade ederken OK6 deneyimlerini “Aslında bir yaşına kadar konuşma vardı fakat 1.5 yaşına gelince konuşma kayboldu, adına tepki vermiyordu, tuvalet eğitimi verirken büyük problemler yaşıyorduk ve dokunsal hassasiyetleri vardı, üç kere psikiyatriste gittik fakat doktor kreşe ver düzelir, bir şeyi yok dedi. En son farklı bir şehre gitmek zorunda kaldım tanı almak için.” sözleriyle paylaşmıştır.

OK8 tanı alma sürecindeki yaşantılarını “Kızımın göz teması yoktu, kendini ifade edemiyordu ve bizi de anlamakta zorluk yaşıyordu, sürekli olduğu yerde zıplıyordu ve nesneleri sıralı diziyordu, biz bu belirtiler sebebiyle düzenli aralıklarla takip amaçlı doktora gittik ve iki yaşına gelmeden de tanı aldık.” şeklinde ifade ederken OK14 “Oğlum iki yaşına geldiğinde konuşması yoktu fakat ben konuşmamasını, erkek çocuğu olmasına ya da çok fazla insanlar ile iletişim kurmamasına bağlamıştım, dört yaşına geldiğinde konuşma halen gelmemişti, çevredeki insanlar erkek çocuğu geç konuşur dediği için fark edemedik.” sözleriyle belirttiği görülürken

OK15 ise deneyimlerini “İki yaşına geldiğinde tek kelimesi vardı, el çırpma ve etrafında dönme davranışı vardı ve parmak ucunda yürüyordu, ben bir farklılık olduğunu anlamamıştım ablam psikiyatriye gitmemiz gerektiğini söyledi sonra tanı aldık.” sözleriyle aktarmıştır.

Ebeveynlerin Sahip Oldukları Sosyal Destek Düzeyleri

Ebeveynlerin sahip oldukları destek düzeyleri “Eşten Görülen Sosyal Destek Düzeyi ve Sosyal Çevreden Görülen Destek Düzeyi” olarak iki alt temaya ayrılmıştır. Sosyal çevre alt temasında akrabalar, arkadaşlar ve sosyal yaşamda iletişim halinde kalınan insanlar ele alınmıştır. Görülen destek düzeyi yok, kısmen ve var olmak üzere üç boyutta işlenmiştir. (Bkz. Tablo 4.14.)

Tablo 4.14. Ebeveynlerin Sahip Oldukları Sosyal Destek Düzeyleri

Katılımcılar	Eşin Destek Düzeyi			Akraba ve Sosyal Çevrenin Destek Düzeyi		
	Yok	Kısmen	Var	Yok	Kısmen	Var
OK1		✓			✓	
OK2		✓		✓		
OK3			✓			✓
OK4			✓		✓	
OK5		✓		✓		
OK6			✓	✓		
OK7		✓			✓	
OK8		✓		✓		
OK9			✓			✓
OK10		✓			✓	
OK11	✓				✓	
OK12			✓	✓		
OK13			✓		✓	
OK14			✓		✓	
OK15		✓		✓		
OK16		✓			✓	
OK17	✓			✓		
OK18			✓			✓
OK19			✓		✓	
OK20			✓		✓	
TK1			✓			✓
TK2			✓			✓
TK3		✓				✓
TK4		✓		✓		

Tablo 4.14. (Devam). Ebeveynlerin Sahip Oldukları Sosyal Destek Düzeyleri

TK5			✓		✓	
TK6			✓		✓	
TK7			✓		✓	
TK8			✓	✓		
TK9		✓		✓		
TK10			✓		✓	
TK11		✓		✓		
TK12		✓		✓		
TK13	✓					✓
TK14			✓		✓	
TK15			✓			✓
TK16		✓				✓
TK17			✓			✓
TK18		✓			✓	
TK19			✓			✓
TK20	✓					✓

Örneğin OK3 sahip olduğu sosyal destek düzeyini “Eşimden yana çok şanslıyım, çocukların öz bakımını karşılar, evin ihtiyaçlarını karşılar, ben biriyle ilgilenirken diğer çocuğumuzla kendisi ilgilenir yeri gelir kendime vakit ayırmak için çocukları ona bırakırım. Çocuğumuzun bakımı konusunda çevremizden de her zaman destek alırız, farklı insanlarla iletişim kursun diye zaman zaman akrabalarımız ilgilenirler, bu güne kadar çevremde olumsuz tepki aldığımız kimse olmadı hep moral vermeye çalıştılar.” sözleriyle açıklarken OK6 ise “Eşim ilgili bir baba, oğlumun dikkat seviyesi onunla birlikte arttı, benimle ev işlerini bölüşür ve özel günlerde kendime vakit ayırmam için çocuklarla ilgilenir fakat eşim dışında sosyal bir desteğim yok oğlumla parka gittiğimde diğer annelerin tepkilerinden, oğlumun hareketli olmasından dolayı bağırmasından dolayı kalbim kırılıyor, üzülüyorum...” şeklinde aktarmıştır.

OK12 sahip olduğu sosyal destek düzeyi hakkında “Benden başka güvenip çocuğumu emanet edebildiğim kimse yok, nadir belki senede bir gün zorunda kalınca birinden destek istiyorum o durumda dahi söyleniliyor bende bu yüzden bırakmak istemiyorum.” açıklamasını yaparken OK13 ise sosyal desteği kabul etmeme sebebini “Çevremizdeki kimseyle otizmi paylaşmadık, kimse bilmiyor zaten bende kimseye bırakmaya cesaret edemiyorum çünkü henüz konuşamıyor, kendisini ifade edemediği için de korkuyorum bir şey yaşar paylaşamaz diye.” şeklinde

açıklamıştır. TK1 gördüğü sosyal destek düzeyini “Çevremde çocuğumun bakımı konusunda destek alabildiğim birçok insan var. Eşim toplumdaki çoğu eşe göre standartların çok üstünde. Gerek doğum öncesinde gerek doğum sonrasında tüm süreçlerde bana yardımcı oldu. Yemek yapmak ve evi temizlemek neredeyse tamamen onun görevi, çocukların beslenmesini, öz bakımlarını eşim yerine getiriyor. Zaman zaman bunaldığımda, kendime vakit ayırmak istediğimde sosyalleşmem için çocuklarla kendisi ilgileniyor.” sözleriyle açıklarken TK9 ise “Eşimden çok fazla destek görmüyorum, ayda bir kere temizliğe yardım eder ya da yemek yapar bunun dışında ev işleri ve çocuk bakımı konusunda yardımcı olmaz neyse ki annem ve kardeşlerim her gün kısa süreli de olsa yanıma gelip ev işlerine yardımcı olurlar, çocuklarla ilgilenirler.” şeklinde sahip olduğu destek düzeyini açıklamıştır.

TK11 ise “Çevremde kızımı bırakayım biraz dinleneyim diyebileceğim kimse yok, destek alabildiğim kimse yok sürekli kızımıyalım. Eşim eğer kavga çıkartırsam ya da ev içerisinde hiçbir iş yapmazsam mecbur kalırsa eşim çocuklarla ilgilenir ya da ev işi yapar. Ailesinden böyle gördüğü için aldığı sınırlı sorumluluğu da bana nimetmiş gibi gösteriyor.” sözleriyle destek düzeyini tanımlarken TK16 eşinden gördüğü destek düzeyini “Eşim hiçbir konuda bana yardımcı olmuyor, çocukları çok sevmesine rağmen çocuklarla vakit geçirmiyor. Sadece mecbur diye okula bırakıyor çocukları, ev içerisindeki sorumlulukların %99’u bana ait, eskiden eşim yardım etmiyor diye gerilirdim ve çocuklara yansıttım. Yardım talep ettiğimde geriliyoruz diye artık yardım da istemiyorum.” sözleriyle açıklamıştır.

Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri ve Hisleri

Çocukları otizm tanısı almış ebeveynlerin, ebeveyn olmakla ilgili düşünce ve hisler “Çocuğun Geleceğine Yönelik Kaygı, Eğitimdeki Gelişmeye Yönelik Umut, Devamlı Dikken Üstünde Hissetmek, Yalnızlaşma Ve Toplum Tarafından Dışlanma, Hayata Bakış Açısının Değişmesi, Özel Hissetme, Tedaviye Yönelik Umutsuzluk, Düzenli Takip ve Zorunlu Sabır, Bireysel Hayatın Sonu, Kendinden Başka Kimseye Güvenememe, Çocuğun Bağımlılığına Karşı Stres, Çocuğun Geleceğine Yönelik Umut, Otizmi Geçici Bir Durum Olarak Görme ve Tipik Gelişim Gösteren

Çocuklarla Farkın Az Olması ya da Olmaması” olmak üzere 14 alt temada ele alınmıştır (Bkz. Tablo 4.15).

Tablo 4.15 Otizm Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri ve Hisleri

Otizmlili Bir Çocuğun Ebeveyni Olmakla İlgili Düşünceler ve Hisler	
Alt tema	Katılımcılar
Bireysel Hayatın Sonu	OK 17,
Çocuğun Geleceğine Yönelik Kaygı	OK1, OK3, OK14
Çocuğun Bağımlılığına Karşı Stres	OK3,
Çocuğun Geleceğine Yönelik Umut	OK6, OK10, OK11, OK18, OK19, OK20
Devamlı Diken Üstünde Hissetme	OK11, OK18,
Düzenli Takip ve Zorunlu Sabır	OK 16, OK20
Eğitimdeki Gelişmeye Yönelik Umut	OK1, OK9, OK10, OK12
Hayata Bakış Açısının Değişmesi	OK10, OK11, OK12
Kendinden Başka Kimseye Güvenememe	OK2, OK18,
Otizmi Geçici Bir Durum Olarak Görme	OK5, OK6, OK8,
Özel Hissetmek	OK10, OK15,
Tedaviye Yönelik Umutsuzluk	OK13,
Tipik Gelişim Gösteren Çocuklarla Farkın Az Olması ya da Olmaması	OK5, OK8, OK9, OK15, OK19,
Yalnızlaşma ve Toplum Tarafından Dışlanma	OK2, OK4, OK7, OK11, OK12, OK14, OK20

Otizmlili bir çocuğun ebeveynli olmakla ilgili görüşlerini paylaşan OK1, hislerini “*Otizmlili bir çocuğun annesi olmak üzüntü demek sadece. Hayatımdaki tek amacım kendini savunsun, korusun, ezdirmesin. Saf kalpli bir çocuk ezilir. İlk tanı aldığımız süreçte çok korkmuştum fakat eğitime başlayıp ilerlemesini gördükçe umut hissediyorum ve seviniyorum. İlerlediğini, geliştiğini gördükçe gelecek korkularım azalıyor.*” sözleriyle paylaşırken OK2 ise “*Çocuğunun annesi, bakıcısı, arkadaşı her şeyi sensin güvenip yardım isteyebileceğin kimsen olmuyor. İnsanlar dış görünüşüne bakıp gelişiminin normal olduğunu zannediyorlar ve her hareketini yargılıyorlar. Herkes sanki hiç kendi başına gelmeyecekmiş gibi davranıyor. Aslında insanlar biraz daha anlayışlı olsa her şey daha kolay olacak. Mesela parka gidiyorsun çocuğunun dışlandığını hissediyorsun insanların hareketlerinden davranışlarından. Sinirlenen insanlar bile oluyor, insanlara otizmi anlatmaya çalışıyorum ama anlamıyorlar, otizmin ne olduğu anlaşılrsa aslında her şey daha kolaylaşacak.*” şeklinde ifade

etmiştir. OK10 otizmlı bir çocuğun ebeveyni olmakla ilgili deneyimlerini “*Dünyanın en şanslı annesi benim, o bir melek, ona sahip olduğum için kendimi çok özel hissediyorum. Allah’ın bana verdiği paha biçilemez bir değer benim için. İyi ki otizmlı bir çocuğun annesi oldum, hayata bakış açımı değiştirdi. Normal gelişim gösteren çocukların kendi kendilerine başarabildikleri şeyleri eğitimle kaplumbağa gibi yavaş yavaş da olsa başarmayı bununla mutlu olmayı, küçük şeyleri görmeyi öğrendim.*” sözleriyle paylaşırken OK11 ise “*Mücadele ve koşturmaca demek. Ufak şeyler bile bizim için önemli oluyor. Geleceğe yönelik korkuların oluyor, büyüdüğünde hayatı nasıl olacak diye ama bir yandan da içinde hep bir umut oluyor. Sürekli endişe etmek zorundasın bazen yanından kaçıyor, sürekli gözün üzerinde olmak zorunda hep dikken üstünde oluyorsun.*” şeklinde duygularını ifade etmiştir.

OK12 ebeveyn olmakla ilgili düşüncelerini “*Hayatımıza otizmin girmesi ile birlikte hayatımdaki her şey değişti. Hayatımdaki gereksiz şeyler çıktı, sevinçlerim, üzüntülerim bile değişti. En ufak ilerlemeye bile sevinmeyi öğrendim, hayatıma renk getirdi. Çevremdeki insanlara bakış açım değişti, insanların ne kadar değişmez kalıpları olduğunu gördüm. Tanı aldıktan sonra uzaklaşan arkadaşlarım bile oldu. En önemlisi eğitimin ne kadar bulunmaz bir nimet olduğunu öğrendim.*” sözleriyle paylaşmıştır. OK17 ise “*Otizmlı bir çocuğun annesi olmak tüm geleceğini, hayatını heba ediyor. Fedakârlıktan öte bir durum bu. Fedakârlıkta bile kendince kazandığın bir şey var, burada hayatındaki her şeyi tamamen yitiriyorsun. Bizim tüm geleceğimiz, planlarımız, sosyal hayatımız ona bağlı. Sürekli ona göre hareket etmek zorunda kalıyorsun, o bir yerde rahat etmiyorsa sende etmiyorsun, tüm kararlarını çocuğuna göre vermek zorunda kalıyorsun.*” sözleri ile otizmlı bir çocuğa sahip olmanın yarattığı duygu ve düşüncelerini paylaşmıştır.

Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri ve Hisleri

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveyn olmakla ilgili düşünce ve hisleri “Çocuğun Geleceğine Yönelik Kaygı, Mutluluk & Sevinç, Sorumluluk, Fedakârlık Gerektiren, Duygu Ve Davranışları Kontrol Etme Zorunluluğu ve Hayatın Merkezi & Öncelik” üzere 6 alt temada ele alınmıştır. (Bkz. Tablo 4.16)

Tablo 4.16. Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri ve Hisleri

Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuk Sahibi Olmakla İlgili Düşünceleri	
Alt Tema	Katılımcılar
Çocuğun Geleceğine Yönelik Kaygı	TK3, TK5, TK12, TK20
Duygu ve Davranışlarını Kontrol Etme Zorunluluğu	TK4, TK17,
Fedakârlık Gerektiren	TK2, TK7, TK14,
Hayatın Merkezi & Öncelik	TK1, TK2, TK7, TK9, TK12, TK14,
Mutluluk & Sevinç	TK6, TK7, TK10, TK13, TK15, TK16, TK19, TK3,
Sorumluluk	TK1, TK2, TK3, TK5, TK8, TK9, TK11, TK13, TK15, TK16, TK17, TK18,

TK1, ebeveyn olmak ile ilgili görüşlerini “Çok zor ama bir yandan da dünyanın en güzel deneyimi. Birinin sorumluluğunu üstlenmek insanın psikolojisini çok yıpratıyor. Artık birey değil bir anne oluyorsun, kişi için çok zor ve yıpratıcı kesinlikle sosyal destek almak gerekiyor. İnsanın yaratılış amacı anne olmakmış gibi bir hayat biçimine evriliyor, hayatının merkezinde çocuğun oluyor, istemediğin şeyleri bile onun için yapıyorsun. Sanki hayatın senin değil de çocuğununmuş gibi şekilleniyor, kendin için bir şey yaparken bile suçluluk hissediyorsun.” sözleriyle paylaşıırken TK2 düşüncelerini “Ebeveyn olmak çok sorumluluk gerektiriyor, hayatında kendine ait bir alan kalmıyor, sürekli olarak fedakârlık yapman gerekiyor, sana yapışmış bir canlı oluyor hayatında ve gitmek istesen gidemiyorsun, kalmak istesen kalamıyorsun, artık verdiğin her kararda çocuklarını da katmak zorunda kalıyorsun, çocuklarının geleceğine yönelik maddi kaygılar duymaya başlıyorsun, çocuk bambaşka bir sorumluluk maddi manevi her ihtiyacını gözetip karşılayan gerekiyor ama bir yandan da evliliğin monotonluğuna iyi geliyor.” sözleri ile paylaşmıştır. TK3 ise ebeveyn olmayı “Çok zor, çünkü hayatındaki sorumluluklar artıyor. Çocuklarının geleceklerine yönelik kaygı duymaya başlıyorsun, eğitimleri için endişeleniyorsun, ekonomik sıkıntıları bile düşünüyorsun çocukla birlikte ama bir yandan da sana sırdaş oluyor, arkadaş oluyor.” sözleriyle açıklamıştır. TK5 ebeveynlik deneyimlerini “Ebeveyn olmak bu dünya şartlarında çok zor çünkü günümüzde teknoloji ile yarışan ebeveyn olmak zorundasın. Çocuğunu teknolojinin ilerlemesinden korumak istiyorsun, ne kadar verimli zaman geçirmeye çalışsan da ister istemez zaman zaman tablet, telefon veriyoruz. Eski ebeveynler bize göre daha

rahattı, çocuğun sokakta vakit geçirmesini, mahalle kültürü edinmesini istiyorsun ama büyük bir ikilem var sürekli olarak güvenlikle ilgili endişelerin oluyor. İstismara maruz kalmasından korkuyorsun. Ebeveynliğin kendine yönelik sorgulaması çok fazla bazen öfkemi kontrol etmekte zorlanıyorum ve olumsuz davranışlarımı engelleyemiyorum. Öfkemi kontrol etmek zorundasın ve ben bu konuda zayıf olduğumu ebeveyn olduktan sonra fark ettim.” sözleriyle paylaşmıştır.

TK13 ebeveynlik yaşantısını *“Ebeveyn olmak muhteşem bir duygu ama bir yanıyla da korkunç derece de bir korku hali. Sürekli olarak kaygı yaşıyorsun, depresyon olursa ne olacak, başına bir şey gelirse ne olacak, kendi hayatının bir kıymeti kalmıyor hep odak noktasında o var. Sürekli kontrol altında tutmak, korumak istiyorsun. Kaygı bazen bedensel ve ya psikolojik semptomlara bile sebep olabiliyor.”* sözleriyle paylaşırken TK20 ise *“İnsan çocuklarının kendilerine yeten ve tek başına yaşayabilecek bireyler olmasını istiyor. Çocuğunun yaptığı her şey ile gurur duyuyorsun, sürekli olarak her hareketini izliyorsun, anne olmak çok güzel bir duygu. Sürekli geleceklerini, maddi manevi onları bekleyen ihtimalleri düşünüp plan yapıyorsun.”* sözleriyle ebeveyn olmaya yönelik görüşlerini paylaşmıştır.

4.3. Araştırmanın Nicel ve Nitel Bulgularının Karşılaştırılması

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde “Çocuk denilince aklınıza ne geliyor?” sorusuna verdikleri cevapların içerik analizi sonucunda araştırmacı tarafından belirlenen alt temaya ait ifadelerden hangi alt temaya ait daha çok söylemi var ise aşağıdaki tabloya bu alt tema nitel bulgu olarak yazılmıştır. Araştırmanın genel bulgularının daha iyi yorumlanması adına katılımcıların “Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı”na verdikleri cevapların analizleri sonucunda ortaya çıkan çocuk algıları ile nitel görüşme formuna verdikleri cevapların analizleri sonucunda belirlenen alt temalarda çocuk algıları Tablo 4.17’de karşılaştırılmıştır.

Tablo 4.17. Çocuk Nedir Sorusuna Ait Nicel ve Nitel Bulguların Karşılaştırılması

Katılımcılar	Nicel Bulgu	Nitel Bulgu
OK1	Yüceltilmiş Çocuk & Yetersiz Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK2	Yüceltilmiş Çocuk & Yetersiz Çocuk	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk

Tablo 4.17. (Devam). Çocuk Nedir Sorusuna Ait Nicel ve Nitel Bulguların Karşılaştırılması

OK3	Yüceltilmiş Çocuk	Katılımcı Çocuk
OK4	Çocuğun Doğasına İnanç & Yetersiz Çocuk	Katılımcı Çocuk & Kötü Çocuk
OK5	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK6	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
OK7	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
OK8	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK9	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK10	Yüceltilmiş Çocuk	Katılımcı Çocuk
OK11	Yetersiz Çocuk	Katılımcı Çocuk
OK12	Yüceltilmiş Çocuk & Çocuğun Doğasına İnanç	Katılımcı Çocuk
OK13	Yüceltilmiş Çocuk & Yetersiz Çocuk	Kötü Çocuk & Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
OK14	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK15	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
OK16	Çocuğun Doğasına İnanç	Katılımcı Çocuk
OK17	Yetersiz Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk & Kötü Çocuk
OK18	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK19	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
OK20	Yüceltilmiş Çocuk & Çocuğun Doğasına İnanç	Katılımcı Çocuk
TK1	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
TK2	Yetersiz Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK3	Yüceltilmiş Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK4	Yetersiz Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK5	Yetersiz Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK6	Yüceltilmiş Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK7	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
TK8	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
TK9	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
TK10	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk
TK11	Yüceltilmiş Çocuk & Çocuğun Doğasına İnanç	Kötü Çocuk
TK12	Çocuğun Doğasına İnanç	Katılımcı Çocuk
TK13	Yüceltilmiş Çocuk & Yetersiz Çocuk	Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk
TK14	Çocuğun Doğasına İnanç	Masum Çocuk
TK15	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatın Anlamı Çocuk & Masum Çocuk
TK16	Yüceltilmiş Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK17	Çocuğun Doğasına İnanç & Yetersiz Çocuk	Katılımcı Çocuk
TK18	Yüceltilmiş Çocuk & Çocuğun Doğasına İnanç	Masum Çocuk
TK19	Yüceltilmiş Çocuk	Hayatı Sınırlandırma Sebebi Olarak Çocuk
TK20	Yüceltilmiş Çocuk	Masum Çocuk

Tablo 4.17. incelendiğinde katılımcıların ölçme aracına verdiği cevapların sonucunda ortaya çıkan çocuk algıları ile görüşme kayıtlarının analizi sonucunda ortaya çıkan çocuk algılarının çoğunlukla birbirini tutmadığı görülmüştür. Örneğin çocuk kavramına yönelik katılımcılar ile yapılan görüşmelerde OK6'nın Çocukluğu Değerlendirme Aracı'ndan gelişimsel özelliklerinin ötesinde üstün anlamlar yükleyen Yüceltilmiş Çocuk alt temasında çıkmasına karşın yapılan görüşmede katılımcının çocukluk algısı çocuğu yetersizlikleri sebebiyle ebeveynin hayatında sınırlandırmaya sebep olan sürekli alıcı ve pasif konumda görülen hayatı sınırlama sebebi olarak atfettiği ve çocuk kavramını *“Bakım Bekleyen, İlgi Bekleyen, Korunması Gereken, Savunmasız, İsteklerini Erteleyemeyen, Güzel”* sıfatları ile tanımladığı görülmüştür. Çocukluğu Değerlendirme Aracı'na göre Yüceltilmiş Çocuk alt temasında puan alan OK7'nin ise yapılan görüşmelerde çocukluğu *“Sorumluluk, Dağınık, Yaramaz, Yorucu, Destek Bekleyen”* sıfatları ile ifade ederek Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk alt temasına ait daha çok tanımlama görülmektedir. OK7, Çocukluğu Değerlendirme Aracı'nda Yüceltilmiş Çocuk alt temasından puan alırken yapılan görüşmelerde çocuk kavramını *“Sorumluluk, Dağınık, Yaramaz, Yorucu, Destek Bekleyen”* şeklinde tanımlayarak Hayatı Sınırlandırma Sebebi olarak çocuk alt temasında ele alınan daha fazla sıfat kullandığı görülmüştür. OK11 ise yapılan görüşmelerde çocuk kavramını *“Dağınık, Kendini İfade Eden, Eğlenceli, Neşe Katan”* sözleriyle ifade ederek Katılımcı Çocuk alt temasında en yüksek puanı almış olmasına karşın Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı'ndan en fazla yetersiz çocuk alt temasındaki sıfatlardan örnekler kullandığı görülmüştür.

Yapılan nitel görüşmelerde TK2'nin Çocukluğu Değerlendirme Aracı'nın alt boyutlarından Yetersiz Çocuk alt boyutunda yüksek puan almasına karşın araştırmanın nitel boyutunda çocuk kavramını *“Koşulsuz Sevgi, Önemli, Heyecanlı, Keşfeden, Meraklı, Dağınık”* şeklinde ifade ederek Katılımcı Çocuk alt temasına ait daha fazla sıfat kullandığı görülürken Yetersiz Çocuk alt boyutunda yüksek puan alan TK5'in ise çocuk kavramını *“Oyun Hamuru Gibi Şekil Verilen, Meraklı, Yarattıcı, Sorumluluk, Hayat Dolu”* kelimeleriyle betimleyerek Katılımcı Çocuk alt boyutundan daha fazla sıfat ile çocukluğu tanımladığı görülmüştür. Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı'nda çocuğun Doğasına İnanç alt boyutunda en yüksek puanı

alan TK14'ün yapılan nitel görüşmelerde ise çocuğu “*Sorumluluk, Küçük, Şekil Verilmesi Gereken*” olarak tanımlayarak Masum Çocuk alt temasına ait daha fazla sıfat kullandığı görülürken TK20'nin ise Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı'nda Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutunda en yüksek puanı almasına karşın yapılan nitel görüşmelerde çocuk kavramını “*Yönlendirilen, hakkında karar verilen*” şeklinde tanımlayarak Masum Çocuk alt temasına ait daha fazla tanımlama yaptığı görülmektedir.

5. TARTIŞMA

Otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarını incelemek ve bu algılarının altında yatan etkenleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi ile çocuk cinsiyetinin çocukluk algısının üzerindeki etkileri de incelenmiştir. Araştırmada ek olarak ebeveynlerin sahip oldukları çocuk kavramları, ebeveynin çocuk sahibi olacağını öğrenmesi ile yaşadığı hisler, çocuğunun otizm tanısı aldığı süreçteki duygu ve düşünceleri, otizm tanısı alma sürecindeki deneyimleri, tipik gelişim gösteren çocuğa ve otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla ilgili duygu ve düşünceleri ile ebeveynlerin eş ve sosyal çevrelerinden sahip oldukları destek düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmanın bu bölümünde araştırma bulguları yorumlanmış ve bulgular literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde ebeveynlerin “Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı” ölçeğinin alt boyutlarında Çocuğa Olumsuz Bakışta, Yüceltilmiş Çocukta, Yetersiz Çocukta ve Çocuğun Doğasına İnançta gruplar arasında çocukluk algısında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (Tablo.4.2). Çocukluk biyolojik bir evre olmanın ötesinde toplumlar tarafından inşa edilmiş sosyal bir olgudur (Franklin, 1993; Heywood, 2003; Holt, 2000; Mayall, 2019; Polatlar vd., 2022; Sorin, 2005; Sorin, 2007) ve içinde bulunduğu çağdan, toplumsal olaylardan ve imkanlardan etkilenecek değişmiştir (Bock vd., 2008; Sarı, 2023; Sorin, 2005; Sorin, 2007; Kunt, 2015). Çocukluğa bakış açısı çocuğun sahip olduğu hakları, ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerini, çocuğa yönelik sunulacak hizmetleri şekillendirmesi sebebiyle önemlidir ve irdelenmesi gerekmektedir (Sorin, 2007). Yapılan literatür taramasında ebeveynlerin çocukluk algılarına yönelik bir çalışmaya rastlanmamış olmasına karşın çocukluk algısının; ebeveynlerin sahip oldukları ilgi, tutum ve davranışları şekillendirebileceği düşünülmektedir (Bock vd., 2008; Demir, 2022; Dündar Zeypak, 2021; Koran, 2017; Lakoff ve Johnson, 2015). Araştırma bulgularının aksine alanyazın taramasında otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin hem tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere hem de dikkat eksikliği ve hiperaktivite

bozukluğu tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla çocuğa yönelik ilgilerinde anlamlı düşüşlerin bulunduğunu (Yayla, 2022), otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin sahip oldukları sorumlulukların artması sebebiyle depresyon, tükenmişlik ve yalnızlık düzeylerinin diğer özel gereksinimli çocukların ebeveynlerine kıyasla daha yüksek olduğu (Dertli ve Bağdaş, 2022), olumsuz duygu durumlarının ebeveynin çocuğa yönelik daha olumsuz bir bakış açısına sahip olmasına neden olduğunu göstermektedir (Karataş 2019; Toros, 2002). Özyürek ve Ergün (2021) ise otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleştirdiği araştırmasında; ebeveynlerin, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha otoriter davranışlar sergilediklerini, çocuklarını bağımlı ve sorumluluk gerektiren bireyler olarak tanımladıklarını ifade etmişlerdir. Alanyazın taramasında otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha yönlendirici ve otoriter tutum sergiledikleri (Doğan vd., 2016; Hahler ve Elsabbagh, 2015), otizmin ebeveyn-çocuk etkileşiminde kopmalara sebep olduğu (Turan vd., 2020), otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin daha Kötü Çocuk algısına sahip oldukları (Toros, 2002) ve ailelerde otizmin ebeveynin çocuğa bakış açısında, tutum ve davranışlarında anlamlı değişikliklere sebep olduğu görülmektedir (Dertli ve Bağdaş, 2022; Özyürek ve Ergün; 2021). Bu araştırmanın bulgularında her ne kadar otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları arasında anlamlı bir fark bulunmasa da bu durum; çocukların otizmden etkilenme düzeyinden ya da ebeveynin sahip olduğu sosyal destek düzeyinden kaynaklı olabilir.

Araştırmada otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarının ebeveyn yaşına göre Çocuğa Olumsuz Bakış ($p>.05$) ve Yüceltilmiş Çocuk ($p>.05$) alt ölçeklerinde anlamlı farka neden olmadığı görülürken Yetersiz Çocuk ($p<.05$) ve Çocuğun Doğasına İnanç ($p<.05$) alt ölçeklerinde anlamlı farka neden olduğu belirlenmiştir (Tablo.4.3). Ebeveyn yaşının ilerlemesi ile yetersiz çocuk puan ortalamalarında artış olduğu ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla çocuğun doğasına inanç alt boyutlarındaki puan ortalamalarının yaşları ilerledikçe arttığı görülmüştür (Tablo.4.4). Alanyazın taramasında ebeveyn yaşı ile çocukluk algısına yönelik çalışmalara rastlanmamış olmasına karşın ebeveynlerin

çocuk yetiştirme stillerinin tutum ve davranışları çocukluk algısını yansıtmaktadır (Bock vd., 2008; Demir, 2022; Koran, 2017; Lakoff ve Johnson, 2015). Araştırma bulgularına paralel olarak otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin yaşları arttıkça; uyum sağlama becerilerinde düşüşler olduğu (Altın, 2023), çocuğa yönelik kabulün azaldığı (Erdal ve Eftilti, 2021), umutsuzluk puanlarında tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla artış olduğu (Sarpdağı, 2018), yaş ilerledikçe otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarına yönelik beklentilerinin azaldığı bu sebeple otoriter tutum ve kaygı puanlarında anlamlı düşüşler olduğu (Çildan; 2022) ve ebeveynlerin aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarında azalma olduğu görülmektedir (Şanlı ve Öztürk, 2012). Araştırma bulgularında ebeveyn yaşı ilerledikçe Yetersiz Çocuk puan ortalamalarında artış olmasının sebebinin; ebeveynin yaşı ilerledikçe; yıpranmışlık tükenmişlik, umutsuzluk gibi olumsuz duygu durumlarının artışından kaynaklı olabilir.

Bu araştırmaların aksine ebeveyn yaşı ile çocuk yetiştirme tutumlarının anlamlı derecede farklılaşmadığını gösteren araştırma bulgularına da rastlanmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; İnci ve Deniz, 2015). Literatür taramasında ebeveyn yaşının ilerlemesi ile; yaşanan olumsuz duygu durumlarında ve başa çıkma stratejilerinde gelişme olduğunu bu durumun ebeveyn çocuk arası etkileşimi olumlu pekiştirdiği (McStay, 2016), ebeveyn yaşının ilerlemesinin ebeveynlik yetilerinde olumlu etkisinin olduğunu görülmektedir (Koç vd., 2016). Araştırma bulgularına paralel olarak ebeveyn yaşının artışı ile Çocuğun Doğasına İnanç alt boyutundan alınan puanlardaki anlamlı artışın sebebinin; ebeveynin başa çıkma becerilerindeki artış, ebeveyn çocuk etkileşiminin artması gibi faktörlerden kaynaklı olabilir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla yaşları ilerledikçe Çocuğun Doğasına İnanç alt boyut puanlarında artış olma sebebinin ise otizmde karakteristik olarak meydana gelen olumsuz davranış örüntüleri, öğrenme güçlükleri ile dikkati kurma ve sürdürmede yaşanan zorluklardan kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Ebeveynlerin otizmi bir engel olarak algılamasının ve çocuğun gelişiminin belli sınırlar içerisinde kalacağına ve otizm tanısı almış tüm çocukların tek tip gelişim göstereceğine dair inanç geliştirmelerinin çocukluk algılarını etkilediği düşünülebilir.

Alanyazın taramasında öğretmenlerin yaş değişkeni ile çocukluk algısı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Araştırma bulgularının aksine Kunt (2015) tarafından öğretmenlerin çocukluk algılarına yönelik yapılan bir araştırmada katılımcıların yaşlarının artışı ile çocuğa yönelik Kötü Çocuk alt boyutunda anlamlı bir artış olduğu görülürken Koran (2017) tarafından eğitimcilerin çocuk katılım hakkı ve çocukluk algısına yönelik gerçekleştirilen farklı bir araştırmada ise birey yaşının çocukluk algısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bulguların farklılık göstermesinin nedeni çalışma grubunda olan öğretmenlerin özel gereksinimli gruplarla çalışmaya yönelik eğitim almış ya da almamış olmasından ve ya mesleki tükenmişlik düzeylerindeki farklılıklardan kaynaklı olabilir.

Otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarının ebeveyn eğitim düzeyine göre incelendiğinde; çocuğun otizmlili olması ya da tipik gelişim göstermesinin ebeveynin eğitim düzeyi ile ortak etkisinin çocukluk algısında anlamlı bir farka neden olmadığı görülmüştür (Tablo.4.5). Yapılan literatür taramasında ebeveynlerin çocukluk algılarının eğitim parametresi üzerinden incelendiği bir çalışmaya rastlanmasa da ebeveynlerin sahip oldukları; karşılıklı iletişim becerileri, tutum, davranış, deneyim ve yaşantıları çocukluk algılarından etkilenmekte ve algıyı yansıtmaktadır (Bock vd., 2008; Demir, 2022; Koran, 2017; Lakoff ve Johnson, 2015). Alanyazın taramasında araştırma bulgularına paralel olarak ebeveyn eğitim düzeyinin; ebeveyn-çocuk etkileşimini ve bağlanmayı etkilemediği (Mutlu, 2020), çocuğa yönelik algı, tutum ve davranışlarda anlamlı bir farklılığa neden olmadığı ve ebeveynin tükenmişlik puanları üzerinde etkisinin olmadığı çalışmalar bulunmaktadır (Çildan, 2022). Ebeveyn eğitim düzeyi ile çocukluk algısı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamasının eğitim düzeyinin tek başına bir faktör olmamasından kaynaklı olabileceği; çocukluk algısının eğitim düzeyinin yanı sıra ailenin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve duygusal destek düzeylerinden de etkilendiği şeklinde yorumlanabilir.

Literatür incelendiğinde ebeveyn eğitim durumunun; tutum, bağlılık, etkileşim, mutluluk gibi farklı alanlarda etkisinin olduğuna rastlanan çalışmalar görülmektedir (Aydoğdu ve Dilekmen 2016; Dündar Zeypak, 2021; Toros, 2002; Karataş 2019; Mizrakçi, 1994; Özyürek ve Ergün, 2021; Yağmur, 2019). Araştırma bulgularının aksine, ebeveynin eğitim düzeyi arttıkça; anne çocuk ilişkisinin daha olumluya

evrildiği ve çocuğa yönelik olumlu bakış açısında artış olabildiği (Dündar Zeypak, 2021), ebeveynin eğitim durumlarının yükselmesi ile demokratik ebeveyn tutumlarında artış olduğu (Aydoğdu ve Dilekmen 2016), aile içerisindeki mutluluk puanlarında artış olduğu görülmektedir (Yağmur, 2019). Aile içerisindeki mutluluk puanlarının çocuğa olumlu bakış ile etkisi bulunmaktadır (Toros, 2002; Karataş 2019). Mizrakçi (1994) tarafından ebeveyn ve çocuk etkileşiminin araştırıldığı farklı bir çalışmada ise ebeveynin eğitim düzeyinin artışı ile ebeveynlerin çocuk ve eve ait sorumluluklarını daha eşit paylaştıkları, destek mekanizmalarının geliştiği görüldükçe bu durumun bu durumun ebeveyn çocuk etkileşimini olumlu pekiştirildiği görülmüştür. Otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleştirilen farklı bir çalışmada ise ebeveynin eğitim düzeyi arttıkça çocuk üzerindeki kontrol ve baskı puanlarında artış olduğu görülmektedir (Özyürek ve Ergün, 2021). Alanyazın taramasında öğretmenlerin çocukluk algısına yönelik çalışmalara da rastlanmıştır. Araştırma bulgularına paralel olarak Koran (2017) tarafından eğitimcilerin çocuk katılım hakkı ve çocukluk algısına yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada; mezun olunan bölümün çocukluk algısı üzerinde anlamlı bir farka neden olmadığı görülmüştür. Bu durum eğitimcilerin çocuklara yönelik eğitim almasından kaynaklı olabilir.

Otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları çocuğun cinsiyetine göre incelendiğinde; çocuğun cinsiyetinin çocukluk algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı görülmüştür (Tablo.4.7). Alanyazın taramasında özel gereksinimli gruplarla ya da tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algılarının araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır ancak ebeveynlerin çocuklara karşı bakış açıları; inanç, tutum ve davranışlarının şekillenmesine neden olduğu bilinmektedir (Bock vd., 2008; Koç vd., 2016). Literatür bulgularında araştırma bulgularına paralel olarak çocuk cinsiyetinin ebeveyn tutum ve davranışlarına anlamlı düzeyde bir etkisinin bulunmadığı (İnci ve Deniz, 2015) ve ebeveyn çocuk bağlanmasında anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür (Demirtaş, 1999; Mutlu, 2020). Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek cinsi üzerinde bariz farkları olsa da (Vatandaş, 2007) bu çalışmalarda cinsiyet farklılığının çocukluğa bakış açısında ayrılmaya neden olmadığı görülmektedir. Araştırma bulgularının aksine Yağmur (2019), tarafından çocuk cinsiyetinin etkisine yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada çocuğun

cinsiyetinin mutluluk puanlarında erkek çocuğa sahip olmanın kız çocuğa sahip olmaya kıyasla mutluluk puanlarında pozitif artışa neden olduğu görülürken kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla ebeveyn çocuk etkileşim puanlarında anlamlı artışa neden olduğu belirlenmiştir (Karataş 2019). Alanyazın taramasında çocuk cinsiyetinin çocukluğa bakış açısında, tutum ve davranışlarda ve isteklilik durumunu farklı şekillerde etkilediği görülse de bunun nedeninin araştırma yapılan bölgenin sosyo-kültürel yapısıyla ve ebeveynin çocuk sahibi olmaya yönelik motivasyonu ile ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın nitel bulgularına bakıldığında ise ebeveynlerin çocuk sahibi olacaklarını öğrendikleri süreçte yaşadığı duygular incelendiğinde ebeveynlerin aidiyet kuramama, endişe & kaygı, heyecan, korku, merak, mutluluk, sorumluluktan kaçma isteği, şaşkınlık, utanç ve üzüntü duygularını hissettikleri görülmüştür (Tablo.4.10). Yapılan literatür taramasında araştırma bulgularına paralel olarak ebeveynlerin hamilelik sürecinde yaşadığı duygu durumlarının; hazır bulunuşluğu, eşi ile arasındaki duygusal bağın kuvvetli oluşu ve gebeliğin planlanmasından etkilendiği görülmektedir (Demirlikan, 2015; Eroğlu ve Güdücü, 2019; Koç vd., 2016; Yıldırım ve Korkut, 2015). Tonkuş ve Muslu (2021) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada araştırma sonuçlarına paralel olarak ebeveynin çocuk sahibi olmaya yönelik yaşadığı ilk hislerin mutlulukla birlikte çocuk sahibi olmaya yönelik kaygı ve endişe olduğu görülmektedir. Mutlu (2020) tarafından gerçekleştirilen farklı bir araştırmada ise hamileliğin annede bakış açısı değişikliği ve mutluluğa sebep olduğu görülürken Yağmur (2019), tarafından gerçekleştirilen benzer bir çalışmada ise hamileliğin ebeveyn üzerinde mutluluk ve neşe uyandırıcı etkisi olduğu görülmektedir. Hamilelik sürecinin olumlu duygusal taraflarının incelendiği bu bulgulara karşın hamilelik sürecinin depresyon gibi olumsuz duygu durumlarını tetikleyebildiğini gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Mutlu, 2020; Uçuk Duman, 2019). Araştırma bulguları alanyazın ile paralellik göstermekte olup ebeveynlerin hamilelik sürecinde yaşadıkları duygu ve düşünceler; eşten görülen destek düzeyi, hamileliğin planlı oluşu, çocuk sahibi olma isteğinin altında yatan etmenler ve hazırbulunuşluğu ile ilgili olabilir.

Ebeveynlerin eşlerinden ve sosyal çevrelerinden sahip oldukları sosyal destek düzeylerine ait bulgular incelendiğinde; tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin sahip oldukları sosyal destek düzeylerine yönelik ifadelerinde farklılık görülmediği, ebeveynlerin söylemlerinin benzer olarak eşlerinden veya sosyal çevrelerinden destek gördükleri yönünde olduğudur. Her iki grup da bu destek düzeyinin az olduğunu ifade ederken otizmli çocuğa sahip ebeveynler farklı olarak; çocukları ile kamusal alanlara girmekten çekindiklerini, çocuklarının park, toplu ulaşım, market gibi kamusal alanlarda diğer insanlar tarafından dışlandığını, bu dışlanma durumunun zaman içerisinde kendilerinde izolasyona yol açarak ve sosyal çevreleri ile etkileşimlerinde azalmaya sebep olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo.4.13). Alanyazın taramasında, ebeveynlerin sahip oldukları sosyal destek düzeylerindeki artışın ruhsal iyilik hali ile paralellik gösterdiği (Zengin, 2013) ve sosyal desteğin artışının çocuk-ebeveyn bağlanmasında olumlu katkısı olduğu (Mutlu, 2020) görülmüştür. Otizm belirtilerinin yaşam boyu sürmesi ve bilinen kesin bir tedavi yönteminin olmaması ebeveynlerin uyum ve kabul süreçlerini zorlaştırdığı ve sosyal destek ihtiyacını arttırdığı bilinmektedir (Bilgin ve Kucuk, 2010). Buna karşın otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleştirilen görüşmelerde; ebeveynlerin toplumsal dışlanmaya maruz kaldıklarını ve bu durumdan ötürü çocukları ile sosyalleşmeye çekimser yaklaştıklarına ifade ettikleri görülmüştür. Araştırma bulgularına paralel olarak Özkubat ve meslektaşları (2014) tarafından otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin sahip oldukları sosyal destek düzeyine yönelik gerçekleştirilen araştırmada; otizmli çocuğa sahip olmanın ebeveynin sosyal yaşantısında olumsuz bir etkiye sebep olduğu ve sosyal çevrelerinden gördüğü sosyal destek düzeylerinde de düşüslere sebep olduğu görülmektedir. Bilgin ve Kucuk (2010) tarafından otizmli çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleştirilen farklı bir çalışmada çocukların bakım ve sorumluluğunun genel olarak anneler tarafından karşılandığı, yeterli sosyal destekten mahrum olduklarını ve birçok ebeveynin eşlerinden dahi yeterli düzeyde destek görmedikleri görülmüştür. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla yalnızlık puanlarında artış olduğu ailelerin sosyal desteğe sahip olma düzeylerinde anlamlı fark olduğu görülmüştür (Karataş 2019). Yapılan araştırmalar ebeveynlerin tanı sonrasında hayatlarına çok fazla yeni sorumluluk eklenmesi sebebiyle diğer çocukları ve sosyal çevreleri ile eski düzeyde sosyal

iletişime sahip olamadığını göstermektedir (Shatnawi vd., 2021). McStay ve meslektaşları (2016) tarafından gerçekleştirilen farklı bir çalışmada ise ebeveynlerin özellikle tanı alma süreçlerinde yoğun üzüntü ve depresif ruh haline sahip olabildikleri bu durumun sosyal destek ile aşılabileceğine yönelik bulgulara rastlarken Özbey (2012) ise ebeveynlerin sosyal destek düzeylerindeki artışın çocuğun davranışlar problemleri ile başa çıkma becerilerinde anlamlı bir artışa neden olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin otizm tanısı alış sürecindeki deneyimlerine yönelik bulgular, uzmandan kaynaklanan tanının gecikmesi, ailenin geç fark etmesi ve uzmana geç başvuru, ailenin fark etmesi ve inkâr etmesi, aileye göre sorunsuz tanılama alt temaları olarak ele alınmıştır (Tablo.4.12). Alanyazın taramasında araştırma bulgularına paralel olarak ailenin çocuğun gelişimsel güçlüklerinin farkında olması fakat bu durumu çocuğun cinsiyeti, yaşı gibi gerçekçi olmayan bir mantıksal zeminde ele alabildiği (Yassıbaş, 2015), ailenin bilgi düzeyinden kaynaklı çocuğun sahip olduğu gelişimsel gecikmeleri fark edemediği (Top, 2009; Yiğitoğlu ve Odluyurt, 2021) ya da çocuğun gelişimsel geriliğini fark ettikleri fakat uzmanlar tarafından tanı sürecinin geciktiğini gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (Turan vd. 2021). Shatnawi ve meslektaşları (2021) tarafından Ürdün’de yaşayan otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleşen bir araştırmada da; araştırma bulgularına paralel olarak ebeveynlerin tanıya ait belirtileri fark etmelerine karşın tıbbi destek almakta geciktikleri veya belirtileri görmezden gelerek inkar ettikleri görülmektedir. Bu durumlara ek olarak ebeveynlerin tanı sonrasında gerekli sağlık-eğitim gibi sosyal destek mekanizmalarına ulaşabilmek için çaba sarf etmeleri gerektiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Boshoff, 2018). Tanı yaşının günümüzde erken uyarı ve kontrol sistemlerine karşın yeterli düzeyde olmamasının ve erken müdahalede gecikmelerin bulunmasının; ebeveynlerin otizm hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyleri ile ilişkili olabileceği düşünülürken erken tanı ve müdahalede öncelikli konuma sahip ruh sağlığı uzmanlarının ve hekimlerin ailelere yeterli bilgiyi sunmamasından ya da kontrol sıklığının uzun aralıklarla olmasından kaynaklı olabilir.

Ebeveynlerin çocuklarının otizm tanısı almalarının ardından hissettikleri duygulara ait bulgular incelendiğinde; ebeveynlerin bilinmezlik, fiziksel semptomlar, inkâr &

kabul edememe, kendini suçlama, korku & kaygı, pişmanlık, rahatlama, sosyal kaygı, umutsuzluk, üzüntü, yakıştıramama ve yalnızlık duyguları yaşadığı görülmektedir (Tablo.4.11). Araştırmanın bulgularına paralel olarak Yassıbaş (2015) tarafından otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin tanı sonrası yaşadığı duyguları inceleyen araştırmasında da ebeveynlerin üzüntü, bilinmezlik, kabul edememe gibi duyguları yaşadıkları görülürken Akkuş ve diğerlerinin (2021) tarafından yapılan benzer bir araştırmada da ebeveynlerin tanı sonrası üzgün hissettikleri, otizme yönelik bilinmezlik, tanıyı reddetme, korku ve çaresizlik gibi duyguları yaşadığı görülmektedir. Alanyazın taramasında araştırma bulgularına paralel olarak ebeveynlerin otizm tanısının ardından sıklıkla; üzüntü, ağlama, şok, inkar gibi duygular yaşadıklarını, kendilerine ya da çevrelerine yönelik suçlayıcı davranış örüntülerine sahip oldukları göstermektedir (Nealy vd., 2012; Top, 2009; Turan vd. 2021; Shatnawi vd., 2021). Ebeveynlerin tanı sonrası hissettikleri olumsuz duyguların otizme yönelik toplumsal farkındalığın düşük oluşu, otizmin bir spekturum bozukluğu olması ve ebeveynlerin bu yeni yaşantıya adaptasyon sağlayacak zamana ihtiyaç duymalarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Tüm bunlara ek olarak tanının netleşmesiyle ebeveynlerin çözüm ve destek arayışların geçişleri ile olumsuz duygu durumlarında rahatlama olabilir.

Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla ilgili düşünce ve duygularını ifade eden bulgular incelendiğinde ebeveynlerin sıklıkla otizmin bilinen bir tedavisinin bulunmaması sebebiyle çocuklarının geleceklerine yönelik kaygı duydukları, tanı sonrasında toplum tarafından dışlandıklarını ve izolasyona maruz kaldıklarını, kendileri dışında güvenip çocukları konusunda destek alabilecekleri kimsenin olmadığını, otizm ile karakterize edilmiş olumsuz davranış örüntülerinden kaynaklı sürekli dikkatli ve sabırlı olmak zorunda hissetlerini ve çocuğun kendilerine bağımlı ve bakım isteyen konumda olması sebebi ile kendilerine ait kişisel alanlarının kalmadığını belirttikleri görülmektedir. Çocuğun otizm ile dünyaya gelmesi, ebeveyn tutum ve bakış açısını değiştirmektedir (Özyürek ve Ergün; 2021). Aslan ve arkadaşları (2014) tarafından otizm tanısı almış çocuğa sahip anneler ile yapılan başka bir araştırmada da benzer şekilde otizmin ebeveynler tarafından olumsuz bir yaşantı olarak anlandırıldığı, bilinen bir tedavisinin bulunmaması ve hayat boyu sürecek yeni sorumluluklar yüklemesi sebebiyle ebeveynlerde sıklıkla

olumsuz duygu durumlarına sebep olduğu görülürken Rezendes ve Scarpa (2011)'da otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin depresyon, anksiyete gibi duygu durumları ile baş etmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Araştırma bulgularında, otizmin ebeveynler tarafından olumsuz söylemlerle ifade edilmesine karşın bazı ebeveynlerin eğitime yönelik umut besledikleri, otizmi geçici bir durum olarak anlamlandırdıkları, çocuklarının tanı almasının ardından kendilerini daha özel hissettikleri ya da hayata bakış açılarının değiştiğini belirttikleri görülmüştür. Alanyazın taramasında da bulgulara paralel olarak otizimli bir çocuğa sahip olmanın her ne kadar aile içerisinde stres faktörünü arttırsa da olumlu duygusal özellikler katabildiği (McStay vd., 2015), bazı ebeveynlerin ise otizimli bir çocuğa sahip olmayı Allah'ın bir hediyesi, mucize olarak anlamlandırdığı (Shatnawi vd., 2021) ve olumlu dini başa çıkma stratejileri geliştirdikleri görülmektedir (Doğan, 2016). Alanyazın taramasında da araştırma sonuçlarına benzer olarak otizimli çocuğa sahip ebeveynlerin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha düşük ebeveynlik rollerine sahip oldukları ve ebeveynlik rollerine yönelik daha az doyum sağladıkları (Akkaya, 2021; Top, 2009), otizmin bilinen kesin bir tedavisinin olmayışının ise ebeveynler üzerinde olumsuz duygusal ruh hallerine sebep olabildiği görülmektedir (Bilgin ve Kucuk, 2010; Ören ve Aydın, 2020; Karaduman ve Parlar, 2020). Shatnawi ve diğerleri (2021) tarafından otizimli çocuğa sahip ebeveynlerle gerçekleştirilen bir çalışmada; ebeveynlerin sıklıkla çocukların geleceklerine yönelik kaygı ve endişe duyduklarını belirttikleri görülmüştür. Otizm ve tipik gelişim gösteren çocukların perspektif alma düzeylerini araştıran Gómez-Becerra (2007), otizimli çocukların duyguları anlamlandırma yetilerinde tipik gelişim gösteren çocuklara kıyasla sosyal iletişim becerilerinde yaşadıkları sınırlılıklar sebebi ile çok daha düşük puan ortalamalarına sahip oldukları görülmüştür. Bu sınırlılık ebeveynlerin iletişim çabalarının kayıtsız kalmasına ve ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin kurulmasını zorlaştırdığı düşünüldüğünden (Greenspan vd., 2006) otizimli çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveyn olmaya yönelik düşüncelerinin farklılaşması olağandır. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) tarafından ebeveyn tutumlarına yönelik gerçekleştirilen bir çalışmada çocuğun süregelen bir hastalığının oluşunun ebeveynin sahip olduğu tutum ve davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğundan bahsetmektedir. Genel olarak bakıldığında ebeveynlerin otizimli bir çocuğa sahip olmak ile ilgili bakış

açıların; ebeveynin sahip olduğu sosyal destek düzeyinden, otizmi algılayış biçiminden, çocuğun otizmden etkilenme düzeyinden ve sağlık, eğitim gibi hizmetlere ulaşabilme yeterliliğinden etkilendiği ve tüm bu etmenlere bakış açısının çocukluk algısı ile şekillendiği düşünülmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları incelendiğinde katılımcıların ebeveyn olmakla ilgili düşüncelerinin; çocuğun geleceğine yönelik kaygı, mutluluk & sevinç, sorumluluk, fedakârlık gerektiren, duygu ve davranışları kontrol etme zorunluluğu ve hayatın merkezi & öncelik gibi alt temalara ayrıldığı görülmektedir (Tablo.4.15). Ebeveyn olmak sıklıkla istendik ve planlı bir yaşantıdır (Karaduman ve Parlar, 2020). Bu istekliliğe karşın çocuğun geleceğine yönelik kaygılar ve endişeler barındırması sebebiyle ayrıntılı gelecek planlarının yapılmasını gerektirmektedir (Bilgin ve Kucuk, 2010). Uğur (2018) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada çocuk sahibi olmanın ebeveyn açısından mutlu bir yaşantı olarak anlamlandırıldığı ve ebeveynin mutluluk puanlarında anlamlı bir farka neden olduğunu göstermektedir. Buna karşın ebeveynlerin üzerindeki yeterince iyi ebeveyn olma baskısının aile içerisinde kaygı yarattığı bilinmektedir (Baloğlu vd., 2021). Bulgular araştırma sonuçları ile paralelik göstermektedir. Ebeveynler, gerçekleştirilen görüşmelerde modern çağda çocuk sahibi olmanın çocuklarını sürekli olarak sosyal medyaya ve dış uyaranlara karşı koruma zorunluluğu getirdiğine yönelik söylemlerde bulunmuşlardır. Bu söylemlere paralel olarak Söğütlüler ve Başer (2023) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da çocukların çok fazla online içeriğe maruz kaldığını ve dijital çağda ebeveyn olmanın anne babalara yeni sorumluluklar yüklediğini ve ebeveynlerde kaygı uyandırdığını göstermektedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuk sahibi olmaya yönelik ifadeleri, modern çağda çocukların çok fazla ve kontrolsüz uyarana maruz kalmasından, çocukluğa bakış açısındaki değişiklikler ile çocuğun daha fazla imkan ve seçenek sunulan, hayatı planlanan ve geleceğine yatırım yapılan bireyler olarak algılanmasından kaynaklı değişiklik gösteriyor olabilir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ebeveyn olmakla ilgili yaşantılarını ifade ederken; çocuk sahibi olmanın sorumluluk ve fedakarlık gerektiren mutluluk ve kaygı duygularının ortak olarak hissedildiği bir deneyim olarak paylaştıkları, çocukları ise haklarında karar verilen ve gelecekleri planlanan bireyler olarak betimledikleri görülmüştür

(Tablo.4.15). Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin ise çocukluk algılarının daha çok çocuğun geleceğine yönelik kaygı, sürekli huzursuz ve diken üstünde hissetme, bireysel hayatın sonu, yalnızlaşma ve toplum tarafından dışlanma, tedaviye yönelik umutsuzluk, düzenli takip ve zorunlu sabır, çocuğun bağımlılığına karşı stres gibi ifadeleri içerdiği görülmektedir. Araştırma bulgularında ortaya çıkan bu farklılığın otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun kendisine bağımlı ve muhtaç durumda olarak algılamasından kaynaklı stres ve geleceğe yönelik kaygı yaşamasına karşın tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin ise; çocuğun bireyselleşmesi ve kendisini gerçekleştirmesine yönelik kaygı ve beklentilerinin olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Alanyazın taramasında ebeveynlerin çocukları ile kurdukları sağlıklı bağların ebeveyn-çocuk iletişimini güçlendirdirerek ebeveynlik becerilerine olumlu katkısının olduğu buna karşın çocuğun sahip olduğu olumsuz davranış örüntülerinin ise ebeveynlik rollerine zarar verdiği görülmüştür (Zorbaz, 2018). Bu durum araştırma bulgularına paralel olarak otizmlili çocuklar ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sahibi olmaya yönelik bakış açılarındaki değişimi açıklamaktadır. Ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla ilgili söylemlerinde ortaya çıkan bu farklılığın; çocuğun otizmden etkilenme düzeyinden, çocuğun sahip olduğu olumsuz davranış örüntülerinden, ebeveyn-çocuk etkileşiminin kalitesinden ve ailenin ebeveynlik doyum düzeyinden etkilenmesinden kaynaklı olabilir.

Araştırma bulgularında nicel boyut verilerinde otizmlili çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları arasında istatistiksel anlamda bir farklılık bulunmamasına (Tablo.4.2.) karşın yapılan nitel görüşmelerde ebeveynlerin çocuk kavramına yönelik söylemlerinde gruplar arasında farklılaşma olduğu görülmüştür (Tablo.4.17). Araştırmanın nitel bulgularında ebeveynlerin çocuk kavramını açıklarken kullandıkları kelimeler, kelimelerin ilk anlamlarından ziyade ebeveynlerin bu kelimelere attettikleri anlamlar ve çocukluğu tanımlarken kullandıkları kelimeleri ifade ediş biçimleri dikkate alınarak gruplanmıştır. Nicel bulgulardaki gibi yalnızca söylenen/işaretlenen ifadeye odaklanılmadığı için nicel ve nitel bulgular arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Araştırma bulgularında çocuk kavramını “Başaran, Çabalayan, Özgür, Zeki...” gibi sıfatlar ile betimleyen ebeveynlerin sıklığı göze çarparken bazı ebeveynlerin ise çocukluğa olumsuz olarak

atfettiği “Agresif, bencil, çıkarıcı...” gibi olumsuzluk bildiren sıfatların ise Sorin (2005) tarafından ortaya konan Kötü Çocuk İmajı ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin ortak olarak çocuk kavramına yönelik Hayatın Anlamı Çocuk ve Katılımcı Çocuk alt boyutuna ait söylemleri olsa da otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha fazla Kötü Çocuk ve Hayatı Sınırlama Sebebi Olarak Çocuk alt boyutuna ait sıfatları kullandıkları buna karşın tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun şekillendirilen ve ebeveyn isteklerine göre yapılandırılabilceğine inanç duyan Masum Çocuk alt boyutuna dair daha fazla söylemi olduğu görülmüştür. Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin ise bu alt boyuta ait sıfatları daha az kullandıkları gözlenmiştir. Bu farklılık otizme genel olarak ruhsal ve davranışsal problemlerin eşlik etmesi, otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal izolasyona maruz kalması, ailelerin sosyal destek algılarının daha düşük olması, otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerinin çocuklarına yönelik beklentilerini daha sınırlı tutmalarından ve otizmin aileler tarafından değişmez ve dönüşmez bir durum olarak algılanmasından kaynaklanıyor olabilir. Son olarak nitel ve nicel bulgular arasındaki bu farklılığın da ebeveynlerin eğitim düzeyi, kelime bilgileri ve kelimelerin gerçek anlamlarının ötesinde bireysel olarak kelimelere atfettikleri anlamlardan kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca katılımcılar ölçeği işaretlerken eleştirilmekten ya da yargılanmaktan çekinerek gerçek düşüncelerinden farklı işaretlemeler yapmış olabilir. Ancak nitel veri toplama sürecinin daha az yapılandırılmış ve sohbet havasında sürdürülmesinden kaynaklı kendilerini daha rahat ifade etmiş ve gerçek düşüncelerini aktarmış olabilirler. Bu nedenle çocukluk algısı, çocuğa bakış açısı gibi bireysel düşüncelere yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda nicel verilerin nitel veriler ile desteklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında görülmektedirki çocukluk algısı ve çocuğa bakış açısı zaman içinde değişmekte ve dönüşmektedir (Sorin, 2005). Günümüzde çocuğun sadece zayıf konumdaki sevimli bir uğraş olmanın ötesinde (Holt, 2000) hakları olan bireyler olduğunun fark edilmesi gerekmektedir (Franklin, 1993). Bu sebeple geleneksel çocuk imajlarının eleştirilerek yeni bir çocukluğun inşa edilmeye çalışılması (Tisdall ve Punch,2016), çocuğun pasif ve yetersiz olarak algılandığı

çocukluk imajlarının yerini günümüzde çocuğu sosyal bir varlık olarak kabul eden, biricikliğini ve potansiyeli dâhilinde başarabilme kapasitesi olan, kendi hayatlarının öznesi bireyler olarak gören çocukluk imajlarının oluşması beklenmektedir (Sorin, 2005).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmada tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler ile otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk algılarını ve bu algıların altında yatan etmenlerin saptanması amaçlanmıştır. Araştırmada ebeveynlerin çocukluk algıları; ebeveyn yaşı, ebeveyn eğitim düzeyi, çocuk cinsiyeti, ebeveynlerin çocuk sahibi olacaklarını öğrendiklerinde yaşadıkları hisler, ebeveynlerin otizm tanısı almalarının ardından yaşadıkları hisler, ebeveynlerin otizm tanısı alma sürecindeki deneyimleri, ebeveynlerin eşlerinden ve sosyal çevrelerinden sahip oldukları destek düzeyi, ebeveyn olmakla ilgili düşünce ve hisleri ve çocuk kavramına yönelik bakış açıları ışığında irdelenmiştir.

Araştırmanın nicel bulguları incelendiğinde;

- ✓ Otizm tanısı almış çocuğa sahip olmanın ya da tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olmanın çocukluk imajlarına yönelik alt boyut puanlarında anlamlı bir farklılığa sebep olmadığı,
- ✓ Ebeveynlerin yaşlarının ilerlemesi ile yetersiz çocuk imajında artış olduğu ($p<.05$),
- ✓ Ebeveynlerin yaşlarının ilerlemesi ile çocuğun doğasına inanç imajında artış olduğu ($p<.05$),
- ✓ Yaş ile orantılı olarak tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere kıyasla daha fazla çocuğun doğasına inanç imajına sahip oldukları ($p>.05$),
- ✓ Ebeveynlerin çocukluk algılarında, çocuğun otizmli olmasının ya da tipik gelişim göstermesi ile eğitim durumunun çocukluk imajlarına yönelik anlamlı bir farklılığa neden olmadığı ($p>.05$),

- ✓ Ebeveynlerin çocukluk algılarında, çocuğun otizmlı olmasının ya da tipik gelişim göstermesi ile çocuk cinsiyetinin ortak etkisinin anlamlı bir farka neden olmadığı ($p>.05$) görülmüştür.

Araştırmanın nitel bulguları incelendiğinde ise;

- ✓ Ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunun çocuk sahibi olacaklarını öğrendiklerinde mutluluk, merak ve heyecan gibi olumlu duygular hissettikleri görülürken aynı zamanda bazı ebeveynlerin korku, kaygı, endişe gibi olumsuz duygu durumları da yaşadıkları görülmüştür.
- ✓ Ebeveynlerin çocuklarının otizm tanısı almasının ardından hissettikleri duygu durumlarını kabul edememe, üzüntü, kötü hissetme, yıkılma, korku, kaygı, yakıştıramama, bilinmezlik gibi olumsuz ifadeler ile paylaşırken bazı ebeveynler ise tanı sonrası fiziksel semptomlar yaşadıkları ve şok, inkar gibi kabul süreçlerine girdikleri belirlenmiştir.
- ✓ Ebeveynlerin otizm tanısı alma sürecindeki deneyimleri incelendiğinde ise; ebeveynlerin otizme yönelik farkındalıklarının düşük olduğu, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşmakta güçlük yaşadıkları, tanı öncesindeki belirtileri mantıksal olmayan açıklamalar ile görmezden gelebildikleri belirlenmiştir.
- ✓ Ebeveynlerin sahip oldukları destek düzeyleri incelendiğinde ise; ebeveynlerin sıklıkla eşleri ya da sosyal çevreleri tarafından belirli bir düzeyde destek gördükleri görülmüştür. Fakat otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ile gerçekleşen görüşmelerde, ebeveynlerin sosyalleşme kaygıları olduğu, kamusal alanlarda çocuklarının olumsuz davranışları yüzünden dışlandıklarını ve zaman içerisinde sosyal çevrelerinin kendileri ile iletişimi azaltabildiği ya da yaşanan bu durumlardan ötürü kendilerinin sosyal ortamlara girmemeyi tercih ettikleri görülmüştür.
- ✓ Ebeveynlerin çocuk sahibi olmakla ilgili düşünceleri incelendiğinde ise; otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocuk sahibi olmaya yönelik duygu ve düşüncelerinin farklılaştığı görülmektedir. Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin

genel olarak ebeveynlik yaşantılarını kaygı, stres, bireysel alanın yok oluşu gibi olumsuz ifadeler ile betimledikleri görülürken tipik gelişim gösteren ebeveynlerin ise çocuklarına yönelik gelecek planları kurdukları ve ebeveynliği mutlu bir yaşantı olarak ifade ettikleri bulunmuştur.

- ✓ Ebeveynlerin çocukluk algılarına yönelik gerçekleştirilen nitel ve nicel görüşmelerin sonuçlarının ise çoğunlukla birbiri ile örtüşmediği, ebeveynlerin nicel formda işaretledikleri çocuk sıfatları ile yapılan nitel görüşmelerde ifade ettikleri sıfatların farklılaştığı görülmektedir.

6.2. Öneriler

Araştırma bulgularından yola çıkarak alanda çalışacak uzmanlara yönelik şu önerilerde bulunulabilir:

- Araştırma verileri sınırlı çalışma grubundan elde edilmesinden kaynaklı çocukluk algısına yönelik çalışmalarda daha büyük örneklem grupları ile çalışılabilir.
- Çocukluk algısının kültürel ve toplumsal değerleri yansıttığı göz önüne alınarak ülke içerisindeki farklı bölgeler ve farklı sosyo-kültürel gruplar ile çocukluk algılarına yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Ebeveynlerin çocukluk algılarına yönelik çalışmaların sınırlı olduğu göz önüne alınarak farklı engel gruplarına yönelik ebeveynler ile çocukluk algısına yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve ebeveynlik tutumları ile ebeveynlerin çocukluk algılarının karşılaştırıldığı çalışmalar yapılabilir.
- Otizm tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin otizme yönelik farkındalıklarına ve otizmi algılayış biçimlerine yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Otizmli çocuklarla çalışan öğretmenlerin çocukluk algılarına yönelik çalışmalar yapılabilir.

- Çocukluk algısı gibi spesifik ve öznel konular üzerine çalışacak uzmanların çalışmalarını nitel görüşmeler ile zenginleştirmesinin araştırmadan elde edilecek verilerin daha doğru analiz edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Yapılan görüşmelerde ebeveynlerin eğitim ve sağlık gibi destek mekanizmalarından yeterli düzeyde yararlanamadığı ve tanı alma sürecinde aksaklıklara neden olduğu görülmüş olup ebeveynlere ve alan uzmanlarına yönelik farkındalık çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akkaya, Ç. (2021). *Otizmli çocukların annelerinde ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, sosyal destek ve depresif bireyler Otizmli çocukların annelerinde ebeveyn rolüne ilişkin benlik algısı, sosyal destek ve depresif belirtiler.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 702120).
- Akkök, F., Aşkak, P., & Karancı, A. N. (1992). Özürlü bir çocuğa sahip anne-babalardaki stresin yordanması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(02), 8-12.
- Akkuş, P. Z., Saygan, B. B., Bahadur, E. İ., Cak, T., & Özmert, E. (2021). Otizm spektrum bozukluğu tanısı ile yaşamak: Ailelerin deneyimleri. *Turkish Journal of Pediatric Disease*, 15(4), 272-279.
- Akkuş, P. Z., Saygın, B. B., Bahadur, E. İ., Tuna, C. A. K., & Özmert, E. (2021). Otizm spektrum bozukluğu tanısı ile yaşamak: Ailelerin deneyimleri. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 15(4), 272-279.
- Akran, S. K. (2020). Türkiye'deki z kuşakların eğitiminde ailenin rolü: jean jacques rousseau'nun "emile ya da eğitim üzerine" örneği. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 79-100.
- Aksoy, B. (2023). Çocuk gelişiminde uyaran eksikliği ve otizm. *Pearson Journal*, 8(24), 158- 63.
- Aksoy, V., & Diken, I. H. (2009). Annelerin ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(01), 59-70.
- Al-Oran, H. M., & Al-Sagarat, A. Y. (2016). Parenting stress of children with autistic disorder. *Open Access Library Journal*, 3(7), 1-10.
- Angın, E., & Erden, G. (2022). Otizm ve Özgül Öğrenme Güçlüğü tanısı almış çocukların sağlıklı kardeşlerinin psikolojik uyumu, kardeş ilişkileri ve algıladıkları anne kabul-reddi. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 6(1), 123-141.
- Atak, H. (2017). Piaget ve Vygotsky'nin kuramlarında çocukların toplumsallaşma süreci. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(2), 163-176.
- Avcı N., & Pekince, P. (2017). *Çocuk gözüyle çocukluk*. IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Birliği Kongresi Ordu, s: 28-38.
- Avcı, N., & Pekince, P. (2018). Çocukların çocukluğa bakış açıları. *Eğitim ve Bilim*, 43(196), 1-25.
- Avcı, N., Kara, C., Ayhan, S., Güngör, N., & Kayacık, K. (2014). Investigation of prospective teachers' understanding of childhood. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 246-252.
- Avcı, N., Kunt, M., & Pektaş, S. (2022). Çocuğa bakışı değerlendirme aracı1. *Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(49), 1110-1125.
- Aydın, A., & Egin, C. T. A. (2018). Zihin engelli, serebral palsili ve otizmli çocuk ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları ile ebeveynlik algılarının karşılaştırılması. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 37(1), 171-188.
- Baloğlu, D., Dikicibaşı, B., Demir, G., & Akgün, E. (2021). Yeterince İyi Ebeveyn Olmak: Toplumsal ve Kuramsal Olarak. 5. *Ulusal Bütüncül Psikoterapi Kongresi*, 50-54.

- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. Ed. O. Gündüz). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Berk, L. E. (2013). *Çocuk gelişimi* (Çev. Ed. B. Onur ve A. Dönmez). Ankara: İmge.
- Bilgin, H., & Kucuk, L. (2010). Raising an autistic child: Perspectives from Turkish mothers. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(2), 92-99.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, (1995). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete.
- Bock, J., Gaskins, S., & Lancy, D. F. (2008). A Four-Field Anthropology of Childhood. *Anthropology News*, 49(4), 4-5.
- Boshoff, K., Gibbs, D., Phillips, R. L., Wiles, L., & Porter, L. (2018). Parents' voices: "Our process of advocating for our child with autism." A meta-synthesis of parents' perspectives. *Child: Care, Health and Development*, 44(1), 147-160.
- Bronfenbrenner, U. (2005). Making human beings human: Bioecological perspectives on human development. *British Journal of Developmental Psychology* (23). 143-151.
- Bülbül, İ. A., Özdemir, S., & Töret, G. (2020). Otizm spektrum bozukluğu olan ve tipik gelişim gösteren çocukların ve annelerinin jest kullanımlarının karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 23-48.
- Bulut, M. K., & Avcı, N. (2016). Çocukluğa bakış: bir sosyal paylaşım sitesi örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2335-2352.
- Caldera, Y. M., & Lindsey, E. W. (2006). Coparenting, mother-infant interaction, and infant-parent attachment relationships in two-parent families. *Journal of Family psychology*, 20(2), 275.
- Çengelci, B. (2009). Otizm ve Down Sendrom'lu çocuğa sahip annelerin kaygı umutsuzluk ve tükenmişlik duygularının karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi*, 10(2), 1-23.
- Cesur, E., & Köksal Akyol, A. K. (2019). Annelerinin görüşlerine göre DEHB tanılı çocukların okullarda karşılaştıkları sorunlar. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 50(50), 80-95.
- Cesuroğlu, J., Menteşoğulları, E., & Yıldız, M. (2023). Çocuk Hukuku ve Çocuk Haklarının Önemi Üzerine. *International Journal of Social Science*, 7(29).
- Çopuroğlu, Y. C., & Mengi, A. (2014). Toplumsal dışlanma ve otizm. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 608-627.
- Çıldan, B. (2022). *Otizimli çocuğa sahip ebeveynlerin anksiyete ve tükenmişlik durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi / Examining the anxiety and burnout of parents of autistic children in terms of different variables*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 736585).
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev Ed. S. B. Demir) Ankara: Eğiten Kitap.
- Cummings, S. T., Bayley, H. C., & Rie, H. E. (1966). Effects of the child's deficiency on the mother: A study of mothers of mentally retarded, chronically ill and neurotic children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 36(4), 595-608.
- Dağ, H., Doğan, M., Sazak, S., Kaçar, A., Yılmaz, B., Doğan, A., & Arıca, V. (2015). Çocuk haklarına güncel yaklaşım. *Cukurova Medical Journal*, 40(1), 1-5.

- Dardas, L. A., & Ahmad, M. M. (2014). Psychosocial correlates of parenting a child with autistic disorder. *Journal of Nursing research*, 22(3), 183-191.
- Demir, E. (2022). *Tek ebeveynli ailede çocuk ve çocukluk algısı: Antalya'daki kadın ebeveynler üzerine nitel bir çalışma / Child and perception of childhood in a single parent family: A qualitative study on female parents in Antalya*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 755340).
- Demirbaş, D. (2021). *Otizmlı çocuğu olan ebeveynlerin otizme yönelik söylemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 678262).
- Demirlikan, Ş. (2015). *35 yaş ve sonrasında hamileliğe dair yaşantılar: Öznel ve medikal bir deneyim olarak hamilelik*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 407800).
- Dertli, S., & Başdaş, Ö. (2022). Çocuğu otizm tanısı alan ebeveynlerin adaptasyon sürecinde insan insana ilişki modeli'nin kullanılması. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 31(3), 237-242.
- Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.
- Doğan, M. (2016). Engelli çocuğa sahip ebeveynler ile sağlıklı çocuk sahibi ebeveynlerin dinî başa çıkma, umut ve sabır düzeylerinin karşılaştırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 3214-3245.
- Doğan, Y., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G., Töret, G., Özkubat, U., Duman, A. T. C. vd. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocuklarda anne-çocuk etkileşiminin karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(01), 79-96.
- Dunlap, G., & Fox, L. (1999). Teaching students with autism. *Eric Digest*, E582, 1-7.
- Dursun, C. (2019). Ebeveyn çocuk ilişkisinin değişen yüzü: "proje çocuk" kavramına sosyolojik bakış. IX. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yayınlanmamış Bildiri. s:349-359.
- Elkınd, D. (1999). *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve eğitim üzerine denemeler* (Çev. Ed. D. Öngen). Ankara: Ankara Üniversitesi ÇOKAUM.
- Ercan, F. Z., Kırlioğlu, M., & Kırlioğlu, H. İ. K. (2019). Engelli çocuğa sahip ailelerin bu durumu kabulleniş süreçleri ve bu duruma dair görüşleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 597-628.
- Ercan, R. (2014). Anne babaların günümüzde sahip olduğu çocuk imgeleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 30(1), 377-396.
- Ercan, R. (2014). Öğretmenlerde çocuk sevgisi. *Journal of Turkish Studies*, 9(8), 435-444.
- Ercan, R. (2014). Türk atasözlerinde çocuk imgeleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 15-31.
- Erdemir, H. P., & Erdemir, H. (2012). Antikçağ'da Çocuk olmak: ölmek ya da ölmemek. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*. Ankara, 643-659.
- Eroğlu, N. V., & Güdücü, B. (2019). Hamile kadınlarda stres ve öznel iyi oluş düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Kocaeli örneği. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 5(1), 71-84.

- Fazlıoğlu, K., Hocaoglu, Ç., & Sönmez, F. M. (2010). Çocukluk çağı epilepsisinin aileye etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2(2), 190-205.
- Fırat, S. (2016). Otistik çocukların anne-babalarının depresyon ve kaygı düzeyleri. *Cukurova Medical Journal*, 41(3), 539-547.
- Fisman S, Wolf L. The handicapped child: Psychological effects of parental, marital, and sibling relationships. *Pervasive Developmental Disorders*. 1993;14:199–217.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk Hakları* (Çev. Ed. A. Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Friman, H., (1999). Perception Warfare: A Perspective for the Future, Discussion paper, The Swedish National Defence College. *Department of Operational Studies*, Stockholm, 1-9.
- Geçtan, E. (2004). *İnsan Olmak*. İstanbul, Metis Yayınları.
- Gladding, T. (1998). Investigating health and safety hazards at MRFs. *Resource Recycling*, 17, 32-37.
- Gómez-Becerra, I., Martín, MJ, Chavez-Brown, M. ve Douglas Greer, R. (2007). Otizmli çocuklara bakış açısı kazandırma. *Avrupa Davranış Analizi Dergisi*, 8 (1), 13-28.
- Gözübüyük, A., Duras, E., Dağ, H., & Arıca, V. (2015). Olağan üstü durumlarda çocuk sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6(3), 324-330.
- Greenspan S. I., Wieder S, Simons R (2016). *Özel gereksinimli çocuk: zihinsel ve duygusal gelişim*. (Çev. Ed. İ. Ersevîm). İstanbul, Özgür Yayınları
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji Dergisi*, (10zel), 1-22.
- Güleç Aslan, Y., Cihan, H., & Altın, D. (2014). Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocuk sahibi annelerin deneyimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(50), 96-111.
- Gülen, S., & Dönmez, İ. (2020). Çocuk gelişimi programında okuyan öğrencilerin “çocuk” ve “çocuk gelişimi” kavramlarına yönelik metaforlarının belirlenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(25), 3654-3683.
- Gülperi, E., & Doğan, U. (2020). Zihinsel engelli çocuğa sahip babaların stres düzeyleri ve stresle başa çıkma yöntemlerinin incelenmesi: Karma desenli bir çalışma. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 1-21.
- Günakan, G., & Ünsal, G. (2023). Otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynlerinde duygu düzenleme: bir model önerisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 6(12), 1-8.
- Güran, R. (2020). Otizmli çocuğu olan ailelerin sosyal dışlanmasını önleyici-bir sosyal içerme örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (38), 253-272.
- Gürdal, A. D. (2013). Sosyolojinin ihmal edilen kategorisi çocuklar üzerinden çocukluk sosyolojisine ve sosyolojiye bakmak. *İş, Güç”, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15(4), 1-26.
- Hahler, E. M., & Elsabbagh, M. (2015). Autism: A global perspective. *Current Developmental Disorders Reports*, 2, 58-64.
- Haney, J. L., Houser, L., & Cullen, J. A. (2018). Parental perceptions and child emotional and behavioral problems in autism. *Journal of autism and developmental disorders*, 48, 12-27.
- Hastings, R. P. (2003). Child behaviour problems and partner mental health as correlates of stress in mothers and fathers of children with autism. *Journal of intellectual disability research*, 47(4-5), 231-237.

- Heywood, C. (2003). *Baba Bana Top At!- Batı' da Çocukluğun Tarihi*. (Çev. Ed. E. Hoşsucu). İstanbul: Kitap.
- Higgins, D. J., Bailey, S. R., & Pearce, J. C. (2005). Factors associated with functioning style and coping strategies of families with a child with an autism spectrum disorder. *Autism*, 9(2), 125-137.
- Holt, J. (2000). *Çocukluktan Kaçış*. (Çev. Ed. C. Aksoy ve S. Yılcı) İstanbul: Beyaz.
- Hoogsteen L. & Woodgate RL. (2013). Centering autism within the family: a qualitative approach to autism and the family. *J PediatrNurs*, 28:135-40.
- İnan, A. N. (1995). Çocuk haklarına dair sözleşme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1). 765-778.
- İnci, M. A., & Deniz, Ü. (2015). Baba tutumları ile çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası ve kardeş sayısı değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(02).
- Kandaş, G. (2019). *Otizmli çocuğa sahip annelerin depresyon, umutsuzluk ve tükenmişlik düzeylerinin çocuğun otizm ağırlık derecesine göre karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi_sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 554672).
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 2, 217–250.
- Karadoğan, U. C. (2019). “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.
- Karaduman, H., & Parlar, H. (2020). Gelişimsel yetersizliğe sahip çocuğu olan ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin aile yaşam kalitesi algılarının incelenmesi. *İZÜ Eğitim Dergisi*, 2(3), 101-121.
- Karaoğlu, M.U. (2023). *Çocuğa yüklenen anlamlar: Şanlıurfa ili örneği*.Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi_sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 833692).
- Karataş, N. (2019). *Okul öncesi eğitimi alan özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren çocukların anneleriyle ilişkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi_sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 580909).
- Kay, E., Tisdall, M., & Punch, S. (2016). Not so ‘new’? Looking critically at childhood studies. In *Children and Young People’s Relationships*. 9-24.
- Kaygusuz, E. (1993). *Otistik ve Down sendromlu çocukların annelerinde depresyon ve durumluk sürekli anksiyete düzeylerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kazak, A. E. (1987). Engelli çocuklu aileler: Üç örnekleme stres ve sosyal ağlar. *Anormal çocuk psikolojisi dergisi*,15(1), 137-146.
- Koran, N. (2017). *Sınıflarda katılım hakkı: Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk katılımını desteklemeye yönelik anlayışları ve geliştirilmesi*. Doktora Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi_sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 485925).
- Köker, E. Ç. (2010). *Sosyal inceleme ve mesleki raporlarda suça itilen çocuklar: koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler

- Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 265336).
- Köksal-Akyol, A., & Bilbay, A. (2017). Tarihsel süreçte ve farklı kültürlerde çocuk. *Erken Çocukluk Gelişimi I (0-36 Ay)* içinde (s.1-24), Ed: Köksal-Akyol A. Ankara:Anı Yayıncılık
- Kubler-Ross, E. (2011). *Questions and Answers on Death and Dying: a companion volume to on death and dying*. New York: Touchstone Book.
- Kunt-Bulut, M. (2015). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukluk Anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 429438).
- Kural, M. K. (2014). *A comparative investigation of differences between special and general education teachers` perception about student with autism in educational center of children with autism (ocem)* Yüksek Lisans Tezi, The Pennsylvania State University, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 714837).
- Lakoff, G. & Johnson, M. (2015). *Metaforlar: Hayat Anlam ve Dil* (Çev. Ed. G. Y. Demir), İstanbul: İthaki Yayınları
- Mayall, B. (2019). *Çocukluk Sosyolojisi Tarihi* (Çev. Ed. Ö. A. Ördem). Adana: Karahan Kitabevi.
- McStay, R., Trembath, D., & Dissanayake, C. (2015). Raising a child with autism: A developmental perspective on family adaptation. *Current Developmental Disorders Reports*, 2(1), 65-83.
- Meral, B. F. (2011). *Gelişimsel yetersizliği olan çocuk annelerinin aile yaşam kalitesi algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 298176).
- Meral, B. F., & Cavkaytar, A. (2015). Otizmli çocuk ailelerinin aile yaşam kalitesi algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 1363-1380.
- Meral, B. F., Wehmeyer, M. L., Cinisli, N. A., & Yilmaz, E. V. R. İ. M. (2021). The positive psychology constructs of parents of children with intellectual and developmental disabilities in Turkey. *Journal of Intellectual Disability Research*, 65(7), 638-654.
- Merkaj, V., Kika, M., & Simaku, A. (2013). Symptoms of stress, depression and anxiety between parents of autistic children and parents of typically developing children. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(2), 345-352.
- Merriam, S.B. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Mert, E. L. (2021). Okul Öncesi Öğretmenler ve Öğretmen Adaylarının "Çocuk" Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Analizi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 14(85), 1-14.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (2015). *Nitel veri analizi* (Çev. Ed. S. Akbaba Altun, A. Ersoy). Ankara: Pegem.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları* (Çev. Ed. Z. Gültekin). Ankara: Imge Kitabevi.
- Mizrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: demografik özellikleri kendi yetiştiriliş tarzları çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Montes, G., & Halterman, J. S. (2007). Psychological functioning and coping among mothers of children with autism: A population-based study. *Pediatrics*, 119(5), 1040-1046.

- Mutlu, Ö. (2020). *Gebe polikliniğine başvuran 34 hafta ve üstü gebelerde depresyon belirtilerinin görülmesi ve ilişkili faktörler*. Kocaeli Üniversitesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı Tıpta Uzmanlık Tezi
- Nazlı, S. (2020). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Nealy, CE, O'Hare, L., Powers, JD ve Swick, DC (2012). Otizm spektrum bozukluklarının aile üzerindeki etkisi: Annelerin bakış açılarına ilişkin niteliksel bir çalışma. *Aile Sosyal Hizmeti Dergisi*, 15 (3), 187-201.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ören, B., & Aydın, R. (2020). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerde bakım veren yükü ve depresyon durumlarının incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 302-309.
- Ören, B., & Aydın, R. (2020). Examination of caregiver burden and depression conditions of parents with disabled children. *Manisa Celal Bayar University Journal of Institute of Health Science*, 7(3), 302-309.
- Özbey, S. (2012). Ebeveynlerin evlilik uyumu ve algıladıkları sosyal destek ile altı yaş çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 43-62.
- Özkubat, U., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G., & Töret, G. (2014). Otizme yolculuk: Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin sosyal destek algılarına ilişkin görüşleri. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 33(1), 323-348.
- Özşahin, S. (2019). Bir freud masalı: çocuk masumluluğu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6), 129-137.
- Öztürk, H. K. (2017). Çocukluğun tarihsel gelişimi üzerine düşünceler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 253-276.
- Özyürek, A., & Ergün, Ş. (2021). Otizm spektrum bozukluğu tanılı ve normal gelişim gösteren 9-12 Yaş grubu çocuğa sahip annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 1-14.
- Özyürek, A., & Ergün, Ş. (2021). Otizm spektrum bozukluğu tanılı ve normal gelişim gösteren 9-12 yaş grubu çocuğa sahip annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 1-14.
- Pekesen, M., Çelik, D., & Türkmen, A. (2021). Nesillerarası etkileşim kapsamında yaşlı yetişkinlerin çocuk kavramına ilişkin yaklaşımları ve metaforik algıları. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(42), 5250-5275.
- Pınar, Ş., & Doğan, A. K. (2020). Yeni çocuk sahibi olmuş ebeveynlerin anne baba rolüne hazır olma durumu ile sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29(4), 255-266.
- Polatlar, D. Y., Akçadağ, Ç. K., Sezer, H. N., Özmen, K. M., Akyüz, M. H., Bilici, N. vd. (2022). Modern çocukluğa bakış: neil postman değerlendirmesi. *Journal of Sustainable Education Studies*, (Özel Sayı (Ö1)), 314-328.
- Postman, Neil (1995). *Çocukluğun Yok Oluşu*. (Çev. Ed. K. İnal). Ankara: İmge Kitabevi
- Quintero, N., & McIntyre, L. L. (2010). Sibling adjustment and maternal well-being: An examination of families with and without a child with an autism spectrum disorder. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 25(1), 37-46.

- Rezendes, DL. & Scarpa, A. (2011). Ebeveyn kaygısı/depresyonu ile otizm spektrum bozukluklarına bağlı çocuk davranış sorunları arasındaki ilişkiler: Ebeveynlik stresinin ve ebeveynlik öz yeterliliğinin rolleri. *Otizm araştırması ve tedavisi*, 2011 .
- Rodrigues, P. F., & Pandeirada, J. N. (2018). When visual stimulation of the surrounding environment affects children's cognitive performance. *Journal of experimental child psychology*, 176, 140-149.
- Rosenberg, A., Patterson, J. S., & Angelaki, D. E. (2015). A computational perspective on autism. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(30), 9158-9165.
- Rousseau, J.J. (2009a). *Emile ya da eğitim üzerine*. (Çev. Ed. Y. Avunç). İstanbul: İş Bankası Yayınları
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Şanlı, D., & Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (32), 31-48.
- Sarı, H. Y. (2007). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde aile yüklenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2), 1-5.
- Sarı, Ö. (2023). The Perspective on Child in Turkish Society in Terms of Childhood Sociology. *Premium e-Journal of Social Science (PEJOSS)*, 7(29 Ekim 100. Yıl Özel Sayısı), 89-98.
- Selimoğlu, Ö. G., Özdemir, S., Töret, G., & Özkubat, U. (2013). Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanılama sürecinde ve tanı sonrasında yaşadıkları deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 5(2), 129-161.
- Shattnawi, KK, Bani, Saeed, WAM, Al-Natour, A., Al-Hammouri, MM, Al-Azzam, M. & Joseph, RA (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuğun ebeveynliği: Ürdünlü annelerin bakış açısı. *Kültürlerarası Hemşirelik Dergisi*, 32 (5), 474-483.
- Sinem, U. (2018). Geçmişten günümüze şekillenen çocukluk algısı ve çocuk yetiştirme pratikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(45), 227-247.
- Söğütöller, T., & Başer, E. (2023). Dijital Çağda Ebeveyn Olmak: Çocuk İzleyiciler ve Ekrandaki Şiddet Üzerine Bir Araştırma. *TRT Akademi*, 8(19), 814-845.
- Sorin, R. (2005) Changing images of childhood- reconceptualising early childhood practice. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1. 12-21.
- Sorin, R. (2007). Çocuğun ve ebeveynin gözünden çocukluk. *Erken Çocukluk Eğitiminde Avustralya Araştırma Dergisi*, 14 (1), 1-18.
- Sorin, R., & Galloway, G. (2006). Constructs of childhood: Constructs of self. *Children Australia*, 31(2), 12-21.
- Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22(1), 71-88.
- Tan, M. (1994). *Çocukluk: Dün ve Bugün, Toplumsal Tarihte Çocuk*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tonkuş, M. B., & Muslu, S. N. (2021). Maternal bağlanma ve ilişkili faktörler. *Journal of Medical Sciences*, 2(2), 32-40.

- Top, F. Ü. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: Niteliksel araştırma. *Çocuk dergisi*, 9(1), 34-42.
- Toper, F., & Özkan, Y. (2021). Otizmlı Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Zorluklara İlişkin Deneyimleri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(43), 6682-6707.
- Toros, F. (2002). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon, evlilik uyumunun ve çocuğu algılama şeklinin değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry*, 3(2), 45-52.
- Töret, G., Özdemir, S., Selimoğlu, Ö. G., & Özkubat, U. (2014). Otizmlı çocuğa sahip olan ebeveynlerin görüşleri: Otizm tanımlamaları ve otizmin nedenleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(01), 1-17.
- Töret, Z., Özdemir, S., & Bülbül, I. A. (2019). Ebeveynlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarının duygu temelli tepkilerine yönelik görüşleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 14-35.
- Turan, B., Esin, İ. S., Abanoz, E., & Dursun, O. B. (2020). Şüpheden tedaviye otizm spektrum bozukluğunda ailelerin gözünden yaşanan sorunlar. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (15), 35-49.
- Turan, N. (2017). *Otistik çocuğa sahip ailelerin yılmazlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 486218).
- Uğur, Z. B. (2018). Çocuk sahibi olmak insanları mutlu ediyor mu? Türkiye’den bulgular. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 83-104.
- Uğurlu, Z., & Gülsen, I. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-24.
- Vygotsky LS (1985). *Düşünce ve Dil* (Çev. Ed. S. Koray). İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Yağmur, Y., Oltuluoğlu, H., & Ergin, İ. O. (2019). İntrauterin dönemde fetal cinsiyetin annelerin mutluluk düzeyine etkisi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 89-93.
- Yağar, F. (2023). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: veri doygunluğu. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 138-152.
- Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 213-232.
- Yassıbaş, U. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların yaşam deneyimlerine derinlemesine bakış*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 407800).
- Yavuz, M., & Gümüşkaya, Ö. (2021). Otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin yaşam doyumu ve aile yılmazlık düzeylerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(4), 799-825.
- Yavuz, M., & Şafak, P. (2021). Otizm spektrum bozukluğu, zihin ve çoklu yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1273-1294.
- Yayla, E. S. (2022). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve otizm spektrum bozukluğu tanılı çocukların ebeveynlerinin tutum farklılığının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gelişim

Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 749635).

- Yaylaci, F. (2015). *Otizm spektrum bozukluğunun klinik tanısında DSM-IV-TR ve DSM-5 tanı sistemlerinin karşılaştırılması*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Hastalıkları Ana Bilim Dalı <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 386553).
- Yenihan, B., Öner, M., & Balcı, B. (2016). İş doyumu ve yaşam doyumunun demografik özelliklerle ilişkisi: Sakarya'daki AVM'lerin çalışanları üzerine bir araştırma. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 33-49.
- Yiğitoğlu, E., & Odluyurt, S. (2021). Otizm spektrum bozukluğu tanısı koyan doktorların tıbbi tanılama sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(1), 1-29.
- Yıldırım, B., & Demirel, Ö. Y. (2023). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşam deneyimleri: kabul süreçleri ve güçlüklerle baş etme durumları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(3), 1667-1680.
- Yıldırım, E., & Korkut, Y. (2015). Hamilelikte sağlık durumunun ve sağlık davranışının yordayıcıları olarak evlilik uyumu ve bağlanma. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 18(2), 39-48.
- Zelyurt, H. (2020). Özel Gereksinimli Ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinin Özel Eğitime İlişkin Metafor Kullanımının Karşılaştırılması. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(2), 397-422.
- Zengin, B. (2013). *Özel eğitime muhtaç çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek, psikolojik dayanıklılık ve umut düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> sayfasından erişilmiştir. (Tez numarası 349043).
- Zorbaz, S. D. (2018). Ebeveyn özyetkinliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (46), 144-153.

EK.3 Ölçek İzni

EK.4 Gönüllü Olur Formu

Sayın Katılımcı,

Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Elifcan CESUR danışmanlığında yürütülen “Otizm Bağlamında Çocukluk Algısı” başlıklı bu araştırma Yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Bu araştırma ile ilgili size bilgi vermek ve sizi gönüllü olarak araştırmaya katılmaya davet etmek istiyoruz. Araştırma hakkında tam olarak bilgi sahibi olduktan ve sorularınız cevaplandıktan sonra eğer araştırmaya katılmak isterseniz sizden bu formu imzalanması istenecektir.

Bu araştırmada, otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin çocukluk algıları ve bu algıların altında yatan etkenleri incelemek amaçlanmıştır.

Veriler Eylül 2022-Haziran 2023 tarihleri arasında toplanılacaktır.

Bu araştırmada, demografik bilgi formu dışında, Müge Kunt ve Neslihan Avcı tarafından düzenlenen ebeveynlerin çocukluk algılarını ölçen “Çocuğa Bakış Değerlendirme Aracı” ve sizin çocukluk algınızı ve altında yatan nedenleri belirlemeyi hedefleyen yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanacaktır. Formdaki sorular çerçevesinde sizinle bireysel görüşmeler yapılacaktır. Görüşmeler yaklaşık 30-45 dakika arasında sürecektir.

Bu araştırmada sizin için herhangi bir risk ve zarar söz konusu değildir. Gönüllülük esasına dayalı olan bu araştırmaya katılmanız tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmaya katılmayı kabul etmeyebilir veya kabul ettikten sonra araştırmaya devam etmemeye karar verebilirsiniz. Bu durumda, hiçbir olumsuz tutumla ya da sonuçla karşılaşmayacaksınız. Araştırma sonuçları, araştırma yayınlandıktan sonra sizinle paylaşılacaktır. Araştırmada sizden hiçbir şekilde

adınızı ve soyadınızı belirtmeniz istenmeyecektir. Araştırma kapsamında verilen bilgiler gizli tutularak yalnız bu araştırma için kullanılacak olup araştırmanın amacı dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır. Araştırmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve araştırmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsanız lütfen aşağıya adınızı ve soyadınızı yazarak imzanızı atınız. Daha sonra bu formun kopyası size e-posta olarak gönderilecektir.

Sayın Dr Öğr. Üyesi Elifcan CESUR ve Belkisa UZAK tarafından bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya “katılımcı” (denek) olarak davet edildim. Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Projenin yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. (Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemin uygun olacağının bilincindeyim). Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır. Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılma konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde “katılımcı” (denek) olarak yer almaya karar verdim. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

GÖNÜLLÜ ONAY FORMU

Yukarıda gönüllüye araştırmadan önce verilmesi gereken bilgileri gösteren metni okudum. Bunlar hakkında bana yazılı ve sözlü açıklamalar yapıldı. Bu koşullarla söz konusu klinik araştırmaya kendi rızamla hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın

katılmayı kabul ediyorum.

Gönüllünün

Adı-soyadı:

Adresi:

Tarih:

İmzası:

Araştırma ekibinde yer alan ve yetkin bir araştırmacının

Adı-soyadı: Belkisa UZAK

E-posta:

Tarih:

İmzası:

EK. 5 Demografik Bilgi Formu

Ek.6 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu-1

1.) Çocuk dediğimiz zaman aklınıza neler geliyor? Sizce çocuk nedir, nasıldır?

2.)

3.) Çocuğunuzun bakımı ve sorumlulukları hakkında eşinizden gördüğünüz destek düzeyi hakkında bilgi verir misiniz? Size hangi konularda yardımcı oluyor biraz anlatır mısınız?

4.)

5.) Ebeveyn olmak ile ilgili neler söylersiniz? Hisleriniz, düşünceleriniz neler, anlatır mısınız?

6.)

Ek.7 Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu-2

1.)

2.) Çocuk sahibi olacağınızı öğrendiğinizde neler yaşadınız, neler hissettiniz? Açıklar mısınız?

3.)

4.) Çocuğunuzun otizmlı olduğunu öğrendiğinizde ilk neler hissettiniz?

5.)

6.) Çocuğunuzun bakımı ve sorumlulukları hakkında çevrenizdeki kişilerin (akrabalarınız, arkadaşlarınız vb.) desteği konusundaki deneyimlerinizi paylaşır mısınız? Bu konuda neler yaşıyorsunuz?

7.) Otizmlı bir çocuğun ebeveyni olmak ile ilgili neler söylersiniz? Hisleriniz, düşünceleriniz neler, anlatır mısınız?

8.)

EK.8 Çocuğa Bakışı Değerlendirme Aracı

Aşağıda bulunan sıfatları inceleyiniz. "Çocuk" denildiğinde aklınıza gelenleri seçiniz (İstedığınız sayıda sıfat seçebilirsiniz. Sıfatlar alfabetik sıraya göre verilmiştir. Lütfen tümünü okuduktan sonra seçim/seçimleri yapınız.). *

- ☐ Acımasız
- ☐ Açık sözlü
- ☐
- ☐ Anı anını tutmayan
- ☐
- ☐ Bağımlı-Muhtaç
- ☐ Cana yakın
- ☐
- ☐ Çıkarıcı
- ☐
- ☐ Dağınık
- ☐ Derdini anlatamayan
- ☐
- ☐ Eğlenceli
- ☐ Gayretli
- ☐
- ☐ Hareketli
- ☐
- ☐ İnatçı
- ☐ İyi kalpli
- ☐
- ☐ Kavgacı
- ☐
- ☐ Kirli-pasaklı
- ☐
- ☐ Komik
- ☐
- ☐ Küfürbaz
- ☐ Masum-saf
- ☐
- ☐
- ☐ Mutlu
- ☐
- ☐ Oyun seven
- ☐
- ☐
- ☐ Savunmasız
- ☐

- ☐
- ☐ **Sevimli**
- ☐
- ☐ **Sinirli**
- ☐ **Sorumsuz**
- ☐
- ☐ **Söz dinleyen**
- ☐
- ☐
- ☐ **Tembel**
- ☐
- ☐ **Uyumsuz**
- ☐
- ☐ **Yaramaz**
- ☐
- ☐ **Diğer ..**

EK. 9 Özgeçmiş